

TÀI HOA MỆNH BẠC:
VINCENT VAN GOGH
(1853--1890)

(Kiến Thức Hội Họa)

*Chim di mỗi cánh bay tìm tổ
Ta biết tìm đâu một chốn dừng?
(Ttbg)*

Bài viết dành tặng riêng Trần Nghi Âu Cơ, đưa con gái đang từ bỏ Mẹ để bước đi trên con đường Định Mệnh riêng biệt. Nhưng Mẹ tin rằng, một khi đã ngưỡng mộ được rất sâu con người và cuộc đời bi tráng của Van Gogh --như Mẹ từng nghe con bày tỏ-- thì cũng có ngày con sẽ trở về với Mẹ mà thôi.

(TTBG, Oct. 14/2016)

[]

Tháng 5/1873, năm tuần lễ sau ngày sinh nhật thứ 20, sau khi hoàn tất 4 năm tập sự tại chi nhánh La Haye như một người bán hàng cho công ty Goupil & Cie chuyên buôn bán tranh vẽ quốc tế, Van Gogh được chuyển sang chi nhánh Luân Đôn với một số lương được tăng là 90 quan mỗi năm.

Ông đáp chuyến xe lửa từ La Haye đi qua Bruxelles và Paris rồi tới Luân Đôn. Khi chiếc tàu ngừng lại một lúc ngắn ở Bruxelles, Vincent gặp Théo, cậu em trai 16 tuổi, 4 tháng vừa qua cũng được gửi đến công ty Goupil ở Paris để học về cách buôn bán tranh và cũng đang cô đơn trong cuộc hành trình tới chi nhánh Bruxelles. Van Gogh đã rất ân cần ủy lạo Théo, khuyến khích em duy trì công việc, cho dù không ưa thích nó. Theo Van Gogh, “Goupil là một cơ sở nghệ thuật huy hoàng. Càng làm việc lâu ở đó bao nhiêu, người ta càng dễ dàng có nhiều khát vọng nghệ thuật bấy nhiêu”.

Vậy mà chỉ trong vòng ba năm kế tiếp, Van Gogh bị thúc đẩy để từ bỏ nhiệm sở; sự hoan hỉ vui thích dành cho công việc được thay thế bằng cái vẻ ơ thờ lãnh đạm, tính khí trở nên kích động, tuyệt vọng.

*Trong 16 năm cho đến ngày tự sát vào **tháng 7/1890**, ông đã trải qua không ngừng những đấu tranh kiên trì với những nỗi bất hạnh qua rất*

nhiều vai trò đã từng đảm nhận –giáo sư, người bán hàng, sinh viên thần học, nhà truyền giáo, và cuối cùng là nghệ sĩ.

Thật vậy, khi nói đến tên **Vincent Van Gogh**, người ta có thể hình dung ra hàng loạt những tác phẩm trừu tượng, đồng thời với cái bóng tối âm u mà nhà nghệ sĩ vĩ đại đã cưu mang và kéo lê trong suốt cuộc sống ngắn ngủi. Cuộc đời và sự nghiệp Van Gogh được kết téo lẫn nhau một cách chặt chẽ, không thể chia lìa thành từng phần riêng biệt và không phụ thuộc vào luật lệ của bất kỳ thời đại, nơi chốn hay phương pháp, chiều hướng nào của nhân loại và luôn cả của lịch sử hội họa. Chúng đi trên con đường riêng một cách độc đáo, biểu lộ tính cách cao cả siêu phàm của kẻ đã cưu mang và làm nên chúng. Đó không chỉ là câu chuyện của một bề mặt đơn giản, một cái đĩa màu, một cây cọ..., mà là câu chuyện của một con người cô đơn, mãnh liệt sống trong những bức tường tù ngục của sự đau khổ một cách sâu sắc, cho đến ngày, con người ấy cảm thấu mặt trời, và mặt trời soi sáng sự bí mật trong tâm tư người nghệ sĩ. Đó cũng còn là câu chuyện của một trái tim đam mê, cao cả, được lấp kín hoàn toàn bởi chỉ hai điều: Tình Thương và Sự Đau Đớn, nguồn cội của một sự nghiệp Hội Hoa vĩ đại.

Suốt 37 năm ngắn ngủi, chỉ có một kẻ thấu hiểu tận tường, yêu thương và giúp đỡ họa sĩ hết mực. Đó chính là **Théodoré Van Gogh**, người em trai nhỏ hơn bốn tuổi và đã --không giống như anh--, thành công trong nghề buôn bán tranh ảnh. + Trong những lúc cùng cực khó khăn của ông anh tài hoa nghệ sĩ, Théo luôn luôn hiện hữu. Ở những cơn buồn khổ tuyệt vọng của một tâm hồn điên đảo, cũng chính Théo là người duy nhất có mặt cạnh bên. Tình thương, tình bạn, sự khâm phục và lòng tôn kính đã giúp Théo chịu đựng để vượt qua được những cá chất bất thường, mãnh liệt, mâu thuẫn và quái dị một cách hiển nhiên của người anh đầy năng lực sáng tạo; trừ ra cái điều kinh khủng mà một ngày Théo nghe xuất phát từ tận đáy lòng đau khổ của Van Gogh: “Em có thể mang cho anh tiền bạc, nhưng em không thể đem cho anh một người vợ và những đứa con!”

Sự liên lạc bằng thư tín trong 18 năm giữa hai anh em, từ những lá thư viết ra lúc cả hai còn là học sinh Trung học, cho tới lá cuối cùng Théo viết dở dang được tìm thấy trong túi áo Van Gogh khi họa sĩ tự sát, là những chứng tích tuyệt vời của một tình huynh đệ hiếm có. Đó cũng là nguồn tài liệu quan trọng duy nhất được khám phá về Van Gogh và sự luyện tập kiên trì của một nghệ sĩ trước khi đạt tới đỉnh vinh quang.

Câu chuyện về cuộc đời bi tráng kéo dài 37 năm của nhà nghệ sĩ vĩ đại ấy có thể được kết luận bằng câu nói của chính ông đã thốt ra bên giường hấp hối của người cha –Théodoré Van Gogh—vào năm 1885 ở Nuenen: **“Chết đã khó, nhưng sống lại còn là điều khó thực hiện hơn.”**

[]

I.
(1853 – 1868)
(Breda, Hòa Lan)

1.

Là con trai thứ nhì (người thứ nhất qua đời ngay khi lọt lòng mẹ) trong số bảy người con của ông Reverend Theodorus Van Gogh (một giáo sĩ giảng đạo người Hòa Lan, bản tính nhân từ hay giúp đỡ kẻ khác), và bà Anna Cornelia Barbentus, (sinh trưởng ở La Haye, con gái của một nhà đóng sách nổi tiếng), **Vincent Van Gogh** sinh ngày **30/3/1863** trong một gia đình có cảnh sống khiêm nhường tại Groot Zundert, Breda, Hòa Lan, một làng quê nghèo nằm giữa vùng đồng bằng luôn có bầu trời mây giăng thấp và những kênh đào cắt chéo ngang dọc. + Cư dân ở đây sống trong những ngôi nhà san sát chật hẹp, đặt dưới quyền cai trị của chính phủ La Mã. + Họ tuân theo luật lệ, phong tục và 10 điều răn của Chúa. + Van Gogh lớn lên trong cái làng đạo hạnh cổ kính ấy.

*/ Ông nội Van Gogh là giáo sĩ tại tỉnh Breda trong vùng Pays-Bas, gần biên giới nước Bỉ. + Ông có 11 người con, cha Van Gogh là con cả. + Người thứ hai là một Phó Đề đốc Hải quân. + Người thứ ba, mục sư. + Hai cô gái kế lấy chồng có chức tước cao trong quân đội. + Ba người tiếp đó không lập gia đình. + Nhưng ba chú sau cùng (Cornelius, Heindrik và Vincent) mới là những người có ảnh hưởng quan trọng hơn hết với Van Gogh và cả Théo.

*/ Thời gian ấy, việc học vấn tại đại học là điều khá hiếm hoi. + Những người chú này đã chọn công việc giao dịch thương mại về nghệ thuật làm con đường riêng của họ.

*/ Với sự thay đổi xã hội trong nửa đầu thế kỷ 19, giai cấp quý tộc không còn là những kẻ duy nhất được thưởng thức nghệ thuật hội họa. + Đã có nhiều người trong giới buôn bán và kỹ nghệ bỏ tiền ra mua tranh. + Và bởi vì ngành chụp ảnh chưa xuất hiện khi ấy, cho nên phương pháp làm một bản vẽ trên đá hay gỗ rồi từ đó đem in ra, gọi là lối tranh mô phỏng, đã trở nên nhu cầu quan trọng trên thế giới thời đó.

*/ Trong thương trường, **công ty Goupil & Cie** là cơ sở mậu dịch chuyên buôn bán các bức họa nghệ thuật, trụ sở chính đặt tại Paris, đồng thời cũng có các chi nhánh ở Hòa Lan, Anh và Bỉ. + Sức mạnh thương trường của Goupil nằm ở những bản vẽ mô phỏng lại từ những bức tranh nguyên thủy, phần lớn là các bức phong cảnh đủ thể loại của Pháp.

*/ Người chú tên Vincent bắt đầu sự nghiệp như kẻ học việc trong một xưởng họa ở La Haye, thủ đô nước Hòa Lan. + Về sau, nơi này biến thành cơ sở chuyên buôn bán họa phẩm và trở nên một chi nhánh của công ty Goupil & Cie, do chú Vincent tự làm chủ. + Người chú tên Heindrik là giám đốc của chi nhánh Goupil & Cie ở Bruxelles (về sau,

vào tháng 1/1873, Théo sẽ đến tập sự khi mới 15 tuổi). + Riêng chú Cornelius lại tự xây dựng độc lập một cơ sở ở Amsterdam, Hòa Lan.

*/ Tình thân trong gia đình Van Gogh thì rất khăng khít. + Hai người em gái bà mẹ họa sĩ lập gia đình với hai người chú (em trai ông Théodorus).

2.

Khi **11 tuổi (tháng 10/1864)**, Van Gogh được gửi vào một trường tu thực nội trú tại Zavenbergen, cách Zundert 15 dặm, và lưu lại đây cho đến hè 1866. + Theo vị hiệu trưởng ngôi trường này (được phỏng vấn năm 1930) thì cậu bé Vincent Van Gogh không tỏ ra có gì đặc biệt, vì vậy mà ông chẳng nhớ đến cậu. + Trong một lá thư cho Théo, Van Gogh cũng đã viết rằng ông học được rất ít tại ngôi trường này.¹

*/ Từ tháng **9/1866** đến tháng **3/1868**, Van Gogh được chuyển sang một trường nội trú khác ở tỉnh Tilburg, nhưng quãng đời này cũng chẳng có ghi nhận nào đáng kể.

*/ **15 tuổi (tháng 3/1868)**, Van Gogh trở về nhà cha mẹ ở Zundert. + Thời gian ấy, cậu bé

“tinh khí ần dật cô độc và có bộ dáng bề ngoài không quyến rũ với chiều ngang nẩy nở nhiều hơn chiều cao; cái lưng mảnh dẻ hơi còng xuống; đầu nghiêng về phía trước; mái tóc màu cà rốt cắt ngắn được giấu trong chiếc nón rom che lấp khuôn mặt đã sớm biểu lộ những nét bất thường; cái mũi lớn, nơi vàng trán rộng có những nếp nhăn nhỏ; đôi lông mày luôn giao lại với nhau trong nỗi nghĩ ngợi sâu thẳm; hai mắt nhỏ và sâu thẳm thoảng ần màu xanh, có lúc chuyển sang màu đỏ rực tùy theo tình cảm nội tâm thay đổi...”

thường hay trốn khỏi cuộc sống tẻ ngắt của cái làng im lìm như đang ngủ để lang thang một mình trong những cánh đồng rộng mênh mông, về buồn bã, đầu cúi nhìn xuống đất.

*/ Sự không thích giao thiệp, bản chất đam mê và vô kỷ luật đã là những điều làm phân biệt Van Gogh với đám trẻ cùng lứa. + Chẳng ai chịu đựng được ông, trừ ra Théo, cậu em trai nhỏ hơn 4 tuổi và sẽ đóng vai trò quan trọng trong suốt cuộc đời họa sĩ về sau. + Từ những ngày thơ ấu, một sự liên hệ chặt chẽ và ám áp đã xảy ra giữa hai anh em, (kéo dài cho đến tận ngày Van Gogh chết).

¹ Rất ít tài liệu nói về thời thơ ấu của Vincent van Gogh, dù rằng người vợ góa của Théo –Johanna Bongers—về sau có viết rằng “*Vincent là một đứa trẻ ngoan cường, hoang dã, và khó chịu.*”

*/ Song thân Van Gogh linh cảm được điều bất thường và sự rối loạn nội tâm mà cậu con lớn sẽ phải gánh chịu. + Trong những lần đến thăm các tín đồ nghèo, hai ông bà thường dừng lại giữa đường làng vắng vẻ để thảo luận về tương lai Van Gogh.

*/ Vincent là một đứa trẻ thông minh nhưng đặc biệt không thực tế và không bao giờ nghiêm chỉnh nhận định được sự cần thiết của một nền học tập tập thể hay những nghề chuyên nghiệp. + Dù rằng ông Théodorus là một giáo sĩ tương đối nghèo, nhưng nếu cậu con biểu tỏ nên một khả năng riêng biệt nào đó, gia đình cũng vẫn tìm cách cho tiếp tục sự học. + Đàng này, những bức phác họa thời niên thiếu chỉ là những bức tầm thường và không có dữ kiện nào cho thấy rằng Vincent có khuyến hướng sẽ là một nghệ sĩ. + Cậu con họ không chỉ là vấn đề gây khó khăn mà còn là nỗi xấu hổ của họ nữa. + Vì vậy giáo sĩ Théodorus quyết định rằng phải kiếm việc làm cho con trai.

[]

II.

(1869 – 4/1873)

(La Haye) (Hòa Lan)

*/ **Mùa thu 1869, 16 tuổi**, Van Gogh được gửi đến học việc trong chi nhánh Goupil & Cie ở La Haye thuộc quyền ông chú Vincent, người có phần hùn và đảm nhiệm một chức vụ quan trọng trong công ty Goupil & Cie ở Paris.

*/ Những bức được bán từ chi nhánh ở La Haye gồm tranh của các họa sĩ Hòa Lan đương thời. + Vài trong số họ bắt chước lối vẽ của các họa sĩ Hòa Lan thời “hoàng kim” thế kỷ 17; hoặc mô phỏng cách thức cùng thể loại phong cảnh của các họa sĩ Pháp và Bỉ. + Sự bày bán liều lĩnh nhất của chi nhánh ở La Haye là những bức thuộc phái Barbizon, được thành lập bởi một nhóm họa sĩ Anh thập niên 1830, chuyên vẽ *thiên-nhiên-giống-như-thật*, màu sắc đơn giản tươi mát. + Nổi bật nhất trong phái Barbizon là họa sĩ John Constable².

*/ Trong bốn năm, món ăn tinh thần này lần lần bổ sung cho trí não Van Gogh qua những bức được vẽ bởi từng đợt nghệ sĩ Hòa Lan thập niên 1870 trở về trước –chẳng hạn như **phái La Haye**, (gồm những họa sĩ nối kết kỹ thuật và chủ đề rút cảm hứng từ **phái Barbizon**, nhưng với một cái nhìn hoài cảm chọn lọc hơn).

*/ Những bức họa phái La Haye trong thập niên 1870 trở nên phổ biến suốt Âu Châu và nước Mỹ (đặc biệt được ưa thích bởi những nhà kinh doanh hội họa). + Thông thường họ vẽ những con bò, những cái cối xay gió, các con kênh, các chiếc thuyền hay những cô gái quê; nhưng cái

² John Constable (họa sĩ người Anh, 1776-1837)

dấu ấn độc đáo của họ là sự sử dụng sắc sảo màu xám hay xám nhạt, tạo cho bức tranh cái vẻ huyền ảo mơ màng. + Trước khi tự nghĩ mình là một nghệ sĩ, Van Gogh đã tỏ ra rất ưa thích các bức họa như vậy.

*/ Trong phái La Haye, ông dành cảm tình đặc biệt cho hai anh em Maris & Anton Mauve³, Josef Israels⁴.

*/ Với phái Barbizon, Van Gogh chú trọng đến Jean Baptiste Corot⁵, Jean Francois Millet⁶, Jules Breton⁷, Narcisse Diaz de la Pena⁸, Charles Daubigny⁹ và các môn đệ của họ; thêm nữa là những bức về lịch sử của vài họa sĩ đương thời Pháp hay Bỉ.

*/ Trên tất cả, Van Gogh đặc biệt ngưỡng mộ Millet.

*/ Dù đang tham dự trực tiếp vào ngành buôn tranh ảnh, Van Gogh vẫn tự cách ly với những trào lưu hội họa thời ấy của Pháp và Anh, hoặc không lưu tâm đến những bàn cãi lý thuyết chung quanh các phái Hiện Thực (Realisme), Ấn Tượng (Impressionisme), Thẩm Mỹ (Aestheticisme) hay phái Biểu Tượng (Symbolisme).

*/ Có điều quan trọng rằng, từ những bức phong cảnh hữu tình và các giao thiệp với những nghệ sĩ như vừa kể mà Van Gogh đã tự khai triển trong nội tâm một mối thất chặt kỳ lạ với Thiên Nhiên --không bao giờ phai lạt; và tình cảm này được phơi tỏ như một đặc điểm chủ yếu trong các bức họa riêng ông 15 năm sau.

*/ Giữa các nghệ sĩ phái La Haye, Van Gogh gần cận duy nhất với Anton Mauve, người đã đến sinh sống ở La Haye từ năm 1871 và cưới bà dì của Van Gogh làm vợ.

*/ Khí chất u sầu, cô đơn và lớn hơn Van Gogh 15 tuổi, Mauve lại là người đầu tiên --trong số nhiều người—đã tận tình hướng dẫn Van Gogh đi vào con đường nghệ thuật. + (Sau này lúc ở Anh, Van Gogh vẫn thường xuyên viết thư hỏi han sức khỏe Mauve.)

*/ Suốt bốn năm ở chi nhánh Goupil / La Haye trong phần việc gói và bán các bức tranh, Van Gogh tỏ ra rất siêng năng, hoàn tất bốn phần một cách lành nghề, gương mẫu.

*/ Cho đến lúc này, chàng tuổi trẻ vẫn chỉ như bao người khác: vào đời với một công việc làm thích thú và rất ít lo nghĩ; bị lôi cuốn bởi tất cả những điều mới lạ; say mê theo những học hỏi và phát triển của chính

³ Maris & Anton MAUVE: Họa sĩ Hòa Lan (1838-1888).

⁴ Josef ISRAELS: Họa sĩ Hòa Lan (1824-1911)

⁵ Jean Baptiste COROT: Họa sĩ Pháp (1796-1875).

⁶ Jean Francois MILLET: Họa sĩ Pháp (1814-1875).

⁷ Jules BRETON: Họa sĩ--nhà văn Pháp (1827-1906)

⁸ Narcisse Diaz de la PENA: Họa sĩ Pháp--Tây Ban Nha, (1807-1876).

⁹ Charles DAUBIGNY: Họa sĩ & điêu khắc gia Pháp (1817-1878).

mình. + Những người làm việc chung rất vừa ý trên Van Gogh, và chính họa sĩ về sau, trong một lá thư gửi Théo, cũng viết rằng thời gian này ông là một người buôn bán giỏi!

[]

III.

(5/1873 – 10/1874)

(Luân Đôn)

1.

Cuối tháng 5/1873, vừa hai mươi tuổi, sau bốn năm làm việc ở La Haye, Van Gogh được chuyển sang chi nhánh Goupil & Cie ở Luân Đôn. + Có thể nói rằng *năm đầu tiên ở Anh là thời kỳ thoải mái an bình nhất trong suốt cuộc đời họa sĩ*. + Trong những bức thư gửi từ Anh về cho Théo thấy chứa đầy những tò mò thích thú theo phong cảnh và đời sống Anh. + Ngoài giờ làm việc, ông thường đi tản bộ, viếng các phòng tranh, đọc sách miên man và cũng rất say mê thi ca; học tiếng Anh tiếng Pháp đến độ hoàn hảo.

*/ Rồi cũng theo phong cách những thư ký thời bấy giờ ở Anh, ông thường đội mũ cao, mặc áo choàng, hút ống điếu. + Ông cũng được nhận định là nhân viên làm việc đặc lực nhất trong công ty.

*/ Cũng ở Luân Đôn, có được cơ hội nhìn ngắm nhiều bức tranh giá trị, Van Gogh đã để đầu óc miệt mài theo từng đường sơn nét cọ một cách tỉ mỉ. Khiếu thẩm mỹ của ông phát triển rộng hơn. + Tuy nhiên, kết quả thật là tai hại khi mà ông chỉ tỏ ra ưa thích các bức có màu sắc u ám của Mauve, Ziem, Boldini, Meissoinier, Knaus, Israels, hay là một, hai họa sĩ tu hành bệnh hoạn. + Nếu tháng hoặc có các tên tuổi như John Constable thì lại chỉ gọi nhắc ông nhớ về Narcisse Diaz de la Pena và Daubigny là những họa sĩ Pháp. + Hoặc các bức của John Everett Millais¹⁰ cũng chỉ khiến ông nhớ đến những bức của phái Barbizon vẽ các bãi hoang hay đầm lầy.

*/ Điều vừa kể có nghĩa rằng Van Gogh bị lôi cuốn bởi những đề tài được chọn mà không phải bởi giá trị nghệ thuật của họa sĩ, và mỗi bận tâm duy nhất chỉ là tìm hiểu về nội dung bức tranh.

*/ Ông cũng ngắm nhìn kỹ lưỡng ba bức triển lãm của James Tissot¹¹ trong cuộc Triển Lãm Mùa Hè của Trường Mỹ Thuật Hoàng Gia. + Nhiều bức của họa sĩ này cũng được bày bán tại công ty Goupil.

*/ Nhưng trên hết, sự lưu ý của Van Gogh chỉ là dành cho những bức của các họa sĩ Hòa Lan. + Trong sự tò mò trên bậc thang thứ nhất dẫn

¹⁰ John Everett Millais (họa sĩ Anh, 1829-1896).

¹¹ James Tissot (họa sĩ & điêu khắc gia Pháp, 1836-1902)

vào con đường nghệ thuật, điều nói trên phải gọi là điểm nổi bật nhất trong ông.

2.

Tháng 8/1873, Van Gogh dọn đến ở trọ trong nhà góa phụ Sarah Ursula Loyer. + Tại đây, ông dùng những ngày cuối tuần vào việc vẽ tranh rồi gửi những bức này về cho mẹ và Théo, xem đó như thú vui khiêm nhường đơn giản. + Buổi tối, ông thường bàn luận những gì đã đọc với các phụ nữ trong nhà trọ. + Đối với Van Gogh, những buổi tối này mang một ý nghĩa hoàn hảo bởi vì trong ấy có một nàng con gái đáng vẽ trong sáng như thiên thần, được bao quanh bởi đám trẻ học trò do chính nàng dạy dỗ. + Thật vui thú làm sao khi nhìn nàng giữa đám con nít! + Nàng là Eugène Loyer, con gái bà chủ nhà trọ.

**/ Van Gogh bắt đầu mơ mộng đến một mái gia đình ấm cúng...* + Trong các lá thư gửi về nhà, ông đã vẽ ra cho các người thân thấy cuộc sống đơn giản hạnh phúc của mình tại Luân Đôn.

/ **Sau sáu tháng lưu lại đây, sự an ổn trong tâm tư Van Gogh bắt đầu đổ vỡ.* + Từ bấy lâu, Van Gogh âm thầm nuôi dưỡng một tình cảm câm nín cho cô Eugène Loyer. + Đến lúc ông có can đảm thú nhận mối tình ấy ra với người con gái thì mọi sự đã trễ. + Một thanh niên khác đã tỏ tình trước và được cô ưng thuận hứa hôn.

/ **Tháng 7/1874*, sau khi biết rằng không có hy vọng gì trong mối tình đơn lẻ, Van Gogh lập tức rời khỏi nhà trọ để trở về nhà cha mẹ, tâm trạng buồn chán, thân kinh suy nhược và không cảm thấy ưa thích gì nữa những thú vui bình thường. + *Có thể nói, sự kết tủa đầu tiên cho chứng điên của Van Gogh chính là từ mối tình bị từ chối ấy.* + Chàng trai vô tư lự bỗng dung biến thành một con người khác, hay trầm tư mặc tưởng, tự xa lánh xã hội để vùi đầu vào chuyện đọc sách. + Người con gái chẳng có gì đáng trách. + Van Gogh không hề mang ý nghĩ xấu nào về nàng; trái lại, ông còn biết ơn nàng bởi vì sự thất vọng vô tình nàng tạo ra đã đẩy ông sang một con đường khác. + *Khuyñh hướng tu hành khổ hạnh bắt đầu hiện ra* trong ý tưởng ông.

[]

IV.

(10 - 12/1874)

(Paris lần I)

**/ Từ tháng 10 đến tháng 12/1874*, do sự yêu cầu của ông bà Théodorus, Van Gogh được người chú tên Vincent đem sang Paris phụ

giúp công việc trong chi nhánh công ty Goupil & Cie. + Tuy nhiên, *bộ dáng bề ngoài với cái đầu xương xẩu được bao phủ dưới lớp tóc màu cà rốt, đôi mắt nhỏ chói sáng dưới vành trán rộng, hai gò má nhô cao, cặp môi cong lại như cái bẫy kèm giữ tất cả những lời nói*, đã làm bất lợi cho ông. + Mỗi khi Van Gogh phát biểu điều gì thì giống như đang gặm gù một loạt những lời lộn xộn không mạch lạc.

*/ Trong sự giao dịch thương mại, Van Gogh cũng không biết cách cư xử. + Thay vì cố bán cho được các bức tranh thì ông lại chỉ nói chuyện tôn giáo với các vị khách, tuôn ra những lời lẽ triết lý về tình thương nhân loại. + Ông thường phê phán khiêu thẩm mỹ của khách hàng, và chính những người khách cũng bất bình vì không muốn được tiếp đãi bởi *“một tên nông dân Hòa Lan!”* + Các nhân viên làm việc chung không có thiện cảm với Van Gogh khi ông thẳng thừng tuyên bố cùng họ rằng: *“Nghệ thuật được tạo ra để vinh danh Thượng Đế, nhưng sự buôn bán Nghệ Thuật thì lại chỉ giống như một tổ chức ăn trộm!”*

*/ **Tháng 1/1875**, Van Gogh từ già Paris trở lại Luân Đôn.

□

V.

(6/1875 – 4/1876)
(Paris lần II)

*/ **Giữa tháng 5/1875**, Van Gogh đến Paris lần thứ hai và được thu nhận trở lại vào chi nhánh Goupil & Cie.

*/ Lúc này, thái độ sống của Van Gogh đã rõ ràng thay đổi. + Ông tỏ ra không ưa thích công việc, cũng chẳng mấy may để ý đến thành phố đẹp nổi tiếng nhất Âu Châu thời bấy giờ, hoặc không màng đến bất cứ trào lưu hội họa nào nữa. + Tuy rằng có thăm viếng phòng tranh của Durand-Duel để nhìn những bức vẽ của Millet thì Van Gogh cũng không lưu tâm tới bức nào của Monet, Pissarro hay Renoir đang được trưng bày ở đó.

*/ Đối với Van Gogh, biến cố nghệ thuật chính của Paris là cuộc triển lãm tưởng niệm Corot vào năm 1876 và một cuộc bán đấu giá các bức vẽ của Millet tại Hotel Drouort. + dịp này, ông mua cho Théo (và cho cả chính ông) những bức *Mẹ Maria* in lại của Millet. + Trong các ngày Chủ nhật, ông đến bảo tàng viện Louvre để miệt mài nhìn ngắm hàng loạt tranh của các họa sĩ Pháp, chủ yếu là những họa sĩ cổ điển bậc thầy như Rem-brandt; hoặc đến phòng tranh Luxembourg xem nhiều bức mới của trường phái Barbizon. + Những gì ông biết được về nghệ thuật có lẽ hạn chế trong các tờ báo về hội họa hoặc những tạp chí có nhiều tranh ảnh. + Trong các lá thư gửi Théo thời gian này, đã không thấy đề cập gì đến những quan tâm của Van Gogh theo các điều ông đã nghe hay nhìn thấy tại Paris.

*/ Trong khi đó, nhiệt tâm về tôn giáo của Van Gogh lại được phát triển như một nỗi ám ảnh dai dẳng. + Thoạt tiên, ông sống một mình tại khu Montmartre, buổi tối đọc các tiểu thuyết bằng tiếng Anh hay tiếng Pháp, hoặc những tác phẩm tôn giáo đương thời như cuốn “*Cuộc Đòi Chúa Cứu Thế*” của Renan. + Qua **tháng 9/1875**, ông kết bạn với một gã trẻ tuổi xấu xí vụng về người Anh, tên Charles Gladwell, con trai một nhà buôn tranh ở Luân Đôn và cũng đang học việc tại công ty Goupil & Cie - Paris. + Người này đến chung sống cùng nhà với Van Gogh ở khu Montmartre, mỗi sáng nấu súp cho ông ăn, (lương thực được cung cấp bởi người cha của Gladwell). + Hai con người khốn khổ cùng cầu nguyện hay thảo luận về tôn giáo nhiều giờ không dứt và thường xuyên đi đến một ngôi nhà thờ Ăng Lê. + Ý nghĩ dâng hiến đời mình cho kẻ khốn khổ xâm chiếm càng lúc càng nhiều trí não ông. + Mùa Giáng Sinh là mùa bận rộn nhất trong việc buôn bán của công ty Goupil & Cie, vậy mà Van Gogh lại bỏ trở về nhà cha mẹ nghỉ lễ.

+ Khi trở lại Paris, ông bị người chủ đuổi khỏi công ty **ngày 1/4/1876**.

[]

VI.

(4/1876 – 12/1876)

(Anh quốc)

*/ Ông Théodorus Van Gogh tìm đến Paris thăm con, vạch ra những kế hoạch làm việc, nhưng chẳng kế hoạch nào được Van Gogh lưu ý. + Théo khuyên anh nên đi sâu vào hội họa, nhưng ngay đến ý tưởng đã từng chiếm ngụ đầu óc Van Gogh, bây giờ cũng bị khước từ. + Vốn liếng văn hóa nông cạn và lộn xộn, cá nhân ông không thích hợp được với những công việc bình thường.

*/ **Tháng 4/1876**, 24 tuổi, sau khi bị đuổi khỏi công ty Goupil & Cie ở Paris, Van Gogh đi sang nước Anh và được nhận vào chức vụ giáo sư dạy vỡ lòng Pháp ngữ, Đức ngữ và Toán học trong một trường có chừng hai mươi lưu trú sinh xanh xao vì thiếu dinh dưỡng, đặt dưới quyền coi sóc của một nhà mô phạm lỗi bịch tên William Port Stokes, tại tỉnh Ramsgate nằm trên bờ Bắc Hải, tỉnh Kent (phía bắc nước Anh). + Nơi đây Van Gogh chỉ được trả lương bằng sự ăn, ở, ngoài ra còn có nhiệm vụ đi thu học phí từ các vị phụ huynh sống trong những ngôi nhà chật hẹp. + Từ công việc này mà Van Gogh có được cái nhìn thấu suốt về cảnh sống của những người nghèo khó. + Vì vậy, ngay từ lần thứ nhất làm phận sự, ông không nỡ mở miệng đòi tiền các vị phụ huynh, nên chẳng đem được gì về cho chủ.

*/ Ngay sau đó, **tháng 6/1876**, Van Gogh bị đuổi khỏi trường học ở Ramsgate.

*/ Ông bèn bỏ đi đến Isleworth, một tỉnh gần Luân Đôn và được nhận vào làm việc trong một trường nội trú khác, điều hành bởi một người thuyết giáo Methodist tên Reverend T. Slade Jones. + Với người này, Van Gogh có thể thảo luận sâu hơn về các vấn đề thuộc tâm linh. + Ngoài các giờ dạy hằng ngày, Van Gogh còn được ông này khuyến khích nhận thêm các lớp thuyết giảng Chủ nhật trong nhiều nhà thờ Methodist khác nhau.

*/ Tư tưởng muốn an ủi những kẻ bất hạnh ngày càng trở nên mạnh mẽ trong tâm hồn Van Gogh. + Các lá thư gửi Théo tháng 11/1876 thấy ghi đầy các câu trích từ Thánh Kinh hay các lời văn đầy sùng kính ca tụng Chúa.

[]

VII.

(12/1876- 4/1877)

(Dordrecht, Hòa Lan)

*/ Mùa Giáng Sinh **1876**, bất thần Van Gogh từ bỏ nước Anh để đến Etten, nơi cha mẹ ông hiện đang cư ngụ trong một nhiệm sở mới. + Ông Théodorus khuyến giục con trai nên lưu lại hẳn trong Hòa Lan. + Nhưng suốt thời gian nghỉ lễ, Van Gogh vẫn tỏ ra buồn bã cực độ, đến nỗi khi ông từ già lên đường, gia đình ông mới có thể thở ra nhẹ nhõm.

*/ **Tháng 1/1877**, do sự giới thiệu của ông chú Vincent, Van Gogh được nhận vào chân đứng bán hàng trong một tiệm sách ở Dordrecht (Hòa Lan), nơi mà công ty Goupil cung cấp các ấn bản tranh cho họ. + Trong bốn tháng, Van Gogh làm nhiều giờ hơn những nhân viên khác nhưng vẫn tỏ ra không thích thú với bất cứ điều gì của công việc hiện tại. + Thịnh thoảng, ông đọc và giảng Thánh Kinh cho khách hàng nghe.

*/ Thời kỳ này, Van Gogh sống như một nhà tu khổ hạnh, mặc toàn áo quần của người đạo Quaker, không đọc bất cứ sách gì ngoài Kinh Thánh, ***tất cả mọi mong muốn chỉ là được dâng mình cho Chúa.*** + Trong nội tâm, Van Gogh ao ước giống như cha: sống cuộc đời bình thân công bằng và được mọi người yêu mến. + Ông Théodorus chỉ là một giáo sĩ ở thôn quê không chức phận quan trọng, nhưng là người trong sạch đạo hạnh và trên đáng đáp toát ra cái vẻ vô cùng thánh thiện.

*/ Đứng trước nỗi ao ước của con trai, ông Théodorus không thể từ khước. + Sự thật, có thể ông hài lòng vì một người con của mình đã được Chúa chọn, nhưng tất cả những điều Van Gogh làm vì đạo giáo đã thể hiện rõ rệt tính chất dữ dội. + Càng ngày ông Théodorus càng thấy khó khăn hơn trong việc chuyện trò về tôn giáo với con trai. + Van Gogh tỏ

ra từ chối hết thảy mọi ngăn trở trong sự ham muốn được đến gần Chúa –như thể Chúa đang đợi chờ ông đâu đó! + Người cha thật sự kinh hoàng vì những ý tưởng mãnh liệt trong đầu Van Gogh; nhưng không thể ngăn cản ý hướng tu hành của con.

*/ Dù với những trạng thái buồn phiền u uất, thỉnh thoảng Van Gogh vẫn còn nghe thích thú theo cảnh vật chung quanh và phác vẽ những bức tranh về chúng. + Sự vẽ tranh lúc ấy đối với Van Gogh cũng giống như các bài hát mà lũ khách thường huýt sáo một mình khi đi trên con đường làng hiu quạnh. + Hiển nhiên, những hiểu biết về hội họa trong ông quãng đời này còn rất hạn hẹp, đến nỗi một tượng Chúa vô giá trị đặt tại công viên Gethsémani ở đây, đúc bởi Ary Scheffer, lại là điều duy nhất khích động được lòng hâm mộ của ông.

*/ Tuy vậy, Van Gogh không lưu lại lâu trong Dordrecht. + Lúc bấy giờ ông đã quyết định sẽ trở thành một tu sĩ. + Vì vậy, điều cần thiết là phải lấp đầy học vấn trình độ đại học mà ông thiếu sót.

[]

VIII.

(5/1877- 6/1878)

(Amsterdam, Hòa Lan)

Một giải pháp tốn tiền và dài hạn được gia đình họp lại để cung ứng cho những ước muốn của Van Gogh.

*/ Để sửa soạn cho cuộc thi vào khoa Thần Học kéo dài trong hai năm tại đại học Amsterdam, Van Gogh phải đến ở trọ trong nhà người chú góa vợ –Đô đốc Hải quân Johannes Van Gogh—tại Amsterdam để học tiếng Latin và tiếng Hy Lạp dưới sự chỉ dạy của một học giả nổi tiếng, Dr. Mendes da Costa do người chú là mục sư tên Stricker tìm cho.

*/ Tại đây, dù không thích bộ dáng và kỷ luật nhà binh của chú nhưng trong 13 tháng, Van Gogh cũng đã tận tình học hỏi hai thứ ngoại ngữ đó. + Tuy nhiên, sự học không mấy tiến bộ. + Ông Mendes da Costa nói với ông Théodorus rằng con trai ông không thích hợp với những lễ lối giáo khoa như vậy. + Thế là Van Gogh được giải thoát.

*/ Cũng theo lời ông da Costa, thời gian này, Van Gogh thường hay lấy roi tự quất vào mình, ngủ ngoài trời mùa đông không có chăn đắp, để tự trừng trị mình sự kiện đã không tiến bộ trong việc học. + Nhưng rồi chẳng bao lâu, ông nhận thức ra rằng mục đích họa sĩ muốn đạt tới không phải là văn phạm tiếng Latin hay Hy Lạp, mà là sự làm điều lợi ích cho kẻ khác. + Chẳng phải rằng ông Théodorus không cần biết đến một thứ ngoại ngữ nào cũng có thể an ủi các nông dân nghèo khổ hay sao? + */ Tháng 7/1878, Van Gogh bỏ, không học nữa.

[]

IX.

(7/1878 - 12/1878)
(Bruxelle, Belgique)

Và rời từ một quyển sách địa lý nhỏ, ông được biết đến vùng mỏ than Borinage thuộc tỉnh Mons, miền Tây nước Bỉ. + Những con người sống dưới mặt đất sâu trong những hầm mỏ cần ánh sáng nhiều hơn bất cứ ai khác.+ Tư tưởng muốn an ủi kẻ nghèo sống đây càng mãnh liệt hơn trong óc Van Gogh.

*/ Ông lại cầu cứu đến sự giúp đỡ của cha. + Nhưng để được chứng nhận vào chức vụ truyền giáo, Van Gogh phải trải qua một khóa học hai năm trong Trường Truyền Giảng Phúc Âm Cho Người Nghèo tại Laeken, gần Bruxelles, với chi phí ăn ở tự đài thọ. + Một lần nữa, con người đảo điên nổi loạn ấy lại phải giam mình giữa các bức tường kỷ luật của trường lớp. + Lần này, để đạt mục đích, Van Gogh phải chịu đựng. + Ông học rất siêng năng. + Nhưng dù tỏ ra là người xuất sắc nhất trong số ít ỏi các học viên thì sự cư xử thô lỗ, bề ngoài lôi thôi cùng cách nói chuyện khó khăn trước công chúng đã khiến ông bị đánh rớt sau ba tháng học tập (từ tháng 8 đến 11/1878).

*/ Dầu vậy, Van Gogh vẫn được phép đi rao giảng Thánh Kinh như một nhà truyền giáo độc lập bằng tiền túi riêng tại Borinage, thuộc tỉnh Mons, miền Nam nước Bỉ.

[]

X.

(Mùa đông 1878 – Mùa hè 1880)
(Mons, Belgique)

Ngày 26/12/1878, Van Gogh đi đến Borinage, vùng mỏ than đen tối thuộc tỉnh Mons¹² với cảm nghĩ như đang bước vào vùng đất Thánh.

*/ Thời gian ở Anh, Van Gogh từng nhận ra phương hướng của mình là sự dẫn thân vào giữa đám người nghèo; hoặc khi còn ở với gia đình, đã từng nhiều dịp nhìn thấy những nông dân, các đầy tớ hay các người lao động nghèo khổ trong giáo khu của ông Théodorus; nhưng phải kể rằng trong bốn năm làm việc ở Borintage, những người thợ mỏ tại đây mới đúng là đối tượng trực tiếp đầu tiên mà Van Gogh gần gũi.

*/ Phản ứng trong ông là một sự xúc động không kèm nén.+ Ông cảm nghe thân mật ngay với nơi cư ngụ mới, như thể trước đó ông chưa hề biết đến bất cứ nơi nào khác trên quả địa cầu. + Ông lập ra các lớp học Kinh Thánh, thăm viếng nhiều người bệnh và an ủi những kẻ đau khổ. + Những con người đơn giản ở đây đón tiếp ông một cách nồng

¹² (Cũng tại tỉnh Mons này mà vào ngày 10/7/1873, Verlaine, thi sĩ phái Lãng Mạn Pháp đã bị giam hai năm tù vì tội bắn thi sĩ Rimbaud).

niệt. + Dưới lớp bụi than dơ bẩn, các đường nét mạnh mẽ, kết quả của bao hiểm nguy và khốn khó trong đời sống, đã in dấu rất rõ trên khuôn mặt họ. + Qua cách giao tiếp, tuy họ có lỗ mũi tẹt tẹt, nhưng trong bản chất lại tỏ ra không hề giả dối. + Ngay từ lần đầu tiếp xúc, Van Gogh đã không bị họ đánh giá thấp bởi cái bề ngoài lôi thôi xộc xệch. + Mọi buồn phiền u ám trong nội tâm tan biến hẳn. + Sự thoải mái vui thích đã thật sự hiện ra trên Van Gogh và cả trên những con người bất hạnh như ông.

*/ **Tháng 1/1879**, hội đồng thuyết giáo nhóm họp lại và đưa ra quyết định không chấp thuận Van Gogh vào hàng ngũ giáo sĩ, lý do là Van Gogh không tuân theo những lễ lối họ đặt ra và đã tự hạ giá mình quá trước các tín đồ, chia sẻ đời sống đau khổ với những nông dân nghèo khổ!

*/ Dù thế, sau lời cầu xin và hứa hẹn của Van Gogh, hội đồng tôn giáo ở Bruxelles chấp thuận cho ông thêm 6 tháng thử thách tại Wasme, một làng cũng thuộc Borinage.

*/ Ở đây, có những con người còn nghèo hơn cả chính Van Gogh. + Họ đau khổ, đói ăn và chẳng có áo quần tươm tất để mặc. + Van Gogh quên hết mọi lời khuyên cáo của hội đồng tôn giáo, quên cả những lời mình đã hứa, mà chỉ nhớ duy nhất đến những gì Chúa dạy về tình thương nhân loại. + Để rồi cũng như lần trước, ông đắm mình hoàn toàn vào công việc, đem hết tất cả vật dụng hiện có ban phát cho người nghèo. + Ông ngủ trên sàn đất lạnh trong một cái lều nhỏ; đi đây đi đó bằng chân, không mang vớ dài; khoác trên mình cái áo choàng của lính; hành trang được cuộn lại vồn vện thành một gói nhỏ.

*/ Ông giúp đỡ tận tình những bệnh nhân trong một con dịch sốt phát ban lan tràn khắp xứ. + Ông cũng thuyết giảng Thánh Kinh, dù cái duyên ăn nói đã không được Thượng Đế phú cho. + Ông săn sóc an ủi những người thợ mỏ khi họ kiệt sức trở về nhà sau 12 tiếng đồng hồ làm việc trong hầm, hay khi họ bị thương bởi những tiếng nổ bên dưới mặt đất. + (Mùa hè năm 1879, tại Wasme có một tai nạn hầm mỏ khủng khiếp làm thiệt mạng nhiều người, đã ghi dấu rất nặng nề trong tâm hồn Van Gogh.) + Ông ăn những thức ăn tồi kém chẳng có gì bổ béo, vì vậy mà trở nên rất gầy ốm. + Tuy nhiên ông không tự cho phép dừng lại giữa đường và vẫn đắm mình trọn vẹn vào công việc xã hội từ thiện, giống như cây thánh giá được vác trên vai đến ngọn đồi chết Golgotha mà ông đã chọn từ lâu.

*/ Mặc dù là giáo sĩ nhưng chính ông Théodorus cũng không hiểu được các hành động tích cực của con trai. + Ông đến thăm, cố gắng làm dịu bớt tư tưởng phải gánh chịu khổ nạn để vui lòng Chúa trong tâm hồn Van Gogh, tìm cho con chỗ trọ học trong nhà một người làm bánh. +

Ngay cả đến hội đồng tôn giáo tại Bruxelles cũng lấy làm kinh hoàng vì “*sự nhiệt tâm quá độ*” của Van Gogh.

*/ Cuối cùng, có thể vì cái điều Van Gogh đã tỏ bày lòng nhân ái nồng nàn chân thật quá, và cũng có thể chẳng bao lâu sau vụ nổ mùa hè 1879 ở Wasme, các người thợ mỏ kêu gọi đình công, mà Van Gogh bị khiển trách nặng nề. Rồi với lý do không chính đáng là vin vào sự thuyết giảng không được lưu loát của ông, hội đồng tôn giáo ở Bruxelles bãi nhiệm ông hẳn sau khi giao kèo 6 tháng thử thách đã hết.

Van Gogh vẫn lưu lại trong Borinage trọn cả **mùa đông năm 1879**, giữa những con người rất nghèo, với không một công việc nào nhất định, mà chỉ sống vào sự cung cấp ít ỏi của cha và Théo. Thời gian này ông sáng tác một loạt các bức màu nước, vẽ cảnh sống những người thợ mỏ. Đây cũng là lúc bắt đầu một sự vật lộn gay go giữa khát vọng tôn giáo và khuynh hướng nghệ thuật trong nội tâm ông. Sự mâu thuẫn được tỏ bày khi trong một lá thư cho em trai, ông đã kêu lên rằng: “*Chúa là nghệ sĩ cao cả nhất trong số những người nghệ sĩ*”, đồng thời, trong một lá khác, ông lại tâm sự: “*Anh luôn luôn muốn sống với hội họa.*” Rốt cuộc, sau rất nhiều dằn co nội tâm, nghệ thuật đã thắng.

□

XI.

(7/1880 – 12/1881)
(Bruxelles & Etten)

1.

Mùa hè năm 1880, nhận thức rằng không thể làm gì được hơn cho kẻ khác, Van Gogh bắt thân trở về nhà cha mẹ ở Etten như chẳng hề có gì xảy ra trước đó. + Trong gia đình, ông tỏ ra câm lặng hẳn. + Và rồi sau một thời gian ngắn, ông lại tìm về vùng hầm mỏ, lang thang trên những con đường nhỏ với đôi bàn chân rướm máu, ngủ ngoài trời, ăn bánh mì vụn mà sống. + Lúc này, sự tuyệt vọng trong lòng Van Gogh đã lên đến cao độ.

*/ Thế rồi, đột nhiên ông muốn trở thành họa sĩ nên đã dành tất cả thì giờ vào việc vẽ tranh. + Trong một thư gửi Théo lúc ấy đang làm việc tại công ty Goupil & Cie ở Paris, Van Gogh viết rằng “*chỉ muốn chui ra khỏi cái nhà giam tối tăm buồn thảm này.*” + Tuy không bao giờ mơ đến những tác phẩm lớn, nhưng thế giới của những họa sĩ vẫn là nơi chốn thần tiên đối với kẻ vô gia cư ở Borinage như ông.

*/ Một ngày kia, Van Gogh bắt thân đi chân không đến tỉnh Courrières (thuộc vùng Pas-de-Calais, miền bắc nước Pháp, sát biên giới

Bì) để làm quen với Jules Breton, họa sĩ và cũng là nhà văn Pháp mà từ lâu rồi ông rất ngưỡng mộ.

**/ Từ lâu ông vẫn ao ước giao thiệp với các nghệ sĩ vì tin rằng, sau Thượng Đế, nghệ sĩ là những người có khả năng làm đẹp cuộc đời hơn tất cả.* + Ông bèn đi bộ suốt nhiều ngày, ban đêm ngủ lại giữa trời, đôi lúc vẽ bằng than hay bút chì để nhận lấy bánh mì từ các người nông dân làm vất vả. + Và ông cảm nghe sáng khoái vì không khí nước Pháp, sáng sủa trong sáng hẳn so với vùng Borinage tối tăm buồn thảm.

**/ Nhưng khi đến Courrières, đứng trước xưởng vẽ đồ sộ của Breton, Van Gogh nhận ra nó khác hẳn cái ý tưởng khiêm nhường mà những bức tranh Breton đã gợi lên trong trí não ông từ trước. + Ông chẳng dám rung chuông và lại đi bộ trở về Borinage.*

/ **Mùa thu 1880, với sự trợ giúp tài chánh của gia đình và Théo, Van Gogh dời đến Bruxelles để học hỏi về hội họa. + Nơi đây, ông được dịp làm quen với họa sĩ người Đức thuộc hàng quý tộc, Anton D.A. Ridder van Rappart và được cho vẽ chung trong phòng vẽ của ông này. + Tình bạn của họ kéo dài trong 5 năm. + Rappard đã hướng dẫn Van Gogh tìm hiểu --qua các tạp chí-- về cách chạm trổ với hai màu đen trắng trên các bản khắc bằng gỗ.*

**/ Những họa sĩ như Fildes, Frank Holl và Hubert Herkomer --mà từ trước Van Gogh đã từng được nhìn thấy những tác phẩm mô tả cảnh nghèo khổ ở đô thị của họ-- trở nên những người hướng dẫn mới cho ông. + Ước vọng đầu tiên trên con đường hội họa bị đóng đũa giữa nỗi muốn trở thành “*họa sĩ theo cái cách của ông dựng Anton Mauve*” với một “*họa sĩ chuyên trình bày các bản vẽ cho các tờ tạp chí.*”*

**/ Dù rằng vẫn chăm chú theo từng bước chỉ dẫn trong những quyển sách dạy về hội họa mà Théo đã gửi, nhưng khi đến các phần tỷ lệ cân xứng về chân tay con người; hoặc độ đậm nhạt của đường nét; hay nghệ thuật tạo mô hình, thì Van Gogh lại bị ảnh hưởng rõ ràng của lối vẽ Mauve và bởi sự tương phản mạnh mẽ trắng đen trong các bức minh họa mà ông rất ngưỡng mộ. + Ông vẫn làm việc không dứt trên các bức họa và tìm thấy sự giải thoát cho đầu óc trước những khó khăn của cuộc sống. + Nhưng những món phí tổn ở Bruxelles thì cao quá.*

Tháng 4/1881, Van Gogh đơn trở về nhà cha mẹ lần nữa và lưu lại đó 8 tháng. Lúc bấy giờ ông đã 28 tuổi.

2.

Kể từ sau lời từ chối tình yêu của Ursula Loyer, trong 5 năm đắm chìm theo nỗi say mê tôn giáo, Van Gogh không còn nghĩ gì đến chuyện trai gái. + Nhưng kể từ khi chấp nhận vai trò nghệ sĩ, ông mới lại tìm thấy sự hứng thú trong tình cảm với đàn bà.

*/ **Tháng 4/1881**, sau 6 tháng học tập về hội họa ở Bruxelles, Van Gogh trở lại nhà cha mẹ ở Etten. + Tại đây, ông gặp cô Kee Vos, con gái ông chú Stricker, vừa mới trở thành góa phụ, lớn tuổi hơn Van Gogh. + Cô này cùng với đứa con trai nhỏ đến thăm và lưu lại một thời gian ngắn trong nhà cha mẹ Van Gogh. + Toàn thể gia đình ông Théodorus rất lúng túng khi khám phá ra sự đeo đuổi một cách quyết liệt của con trai đối với người đàn bà đang đau khổ bằng một tình yêu không đúng đắn, bất chấp luật lệ gia đình và tôn giáo. + Lại nữa, người góa phụ tỏ ra không thích Van Gogh và luôn luôn bầu víu vào kỷ niệm người chồng đã chết. + Cô bỏ trở về Amsterdam, lưu lại một nỗi buồn sâu đậm trong tâm hồn họa sĩ.

+ Đây là lần thứ hai Van Gogh thất vọng vì tình, nhưng lần này tàn bạo hơn lần trước. + Ông tỏ ra cực kỳ đau khổ. + Đồng thời bản chất nghệ sĩ trong người đột nhiên sống dậy. + Van Gogh chụp bắt nỗi thống khổ bằng đôi tay sáng tạo, đắm mình vào các bức tranh để vùi chôn đau khổ và tìm quên trong nghệ thuật. + Ông vẽ mọi thứ, vẽ cánh đồng Etten, những túp lều nhỏ trong làng, vẽ những cửa hàng đóng móng ngựa, các người thợ đóng giày... + Với đường nét giản dị, cây bút chì thợ mộc trong tay đã trải dài tâm tư họa sĩ qua các bức vẽ. + Rõ ràng những tác phẩm thời kỳ này phô bày được tất cả những điều Van Gogh khó thể diễn tả bằng lời nói bình thường.

*/ Khi kiếm đủ tiền lộ phí đi Amsterdam thăm cô em họ, Van Gogh mới cảm nghe phần chần chút ít. + Nhưng người chú –cha cô Kee—ngăn cấm không cho Van Gogh gặp con gái ông. + Van Gogh đáp trả ông bằng những lời nói kịch liệt. + Người chú mất hẳn cả thái độ nghiêm trang của một vị mục sư, bảo thẳng rằng con gái ông không hề nghĩ ngợi chút nào tới Van Gogh. + Van Gogh bèn giơ một cánh tay ra trên ngọn nến đang cháy và cầu xin ông chú: *“Xin hãy cho con gặp nàng chỉ trong khoảnh khắc con còn có thể để cánh tay này trên ngọn lửa.”* + Người chú cảm động, thổi tắt ngọn nến và cho phép Van Gogh gặp cô em họ.

*/ **Tháng 12/1881**, Van Gogh từ Etten đi đến La Haye (Hòa Lan) và lưu lại đây hai năm.

[]

XII.

(1881 – 1883)

(La Haye, Hòa Lan)

1.

Thời kỳ hai năm (1881-1883) ở La Haye đã đánh dấu một sự chuyển hướng lớn cho Van Gogh. + Có thể nói rằng ông đang đi đúng đường nghệ thuật và một năng lực đặc biệt đã thấy xuất hiện.

*/ Từ tháng 11/1881 đến tháng 3/1882, dưới sự chỉ dẫn và giúp đỡ -- cho dùng chung xưởng vẽ-- của Anton Mauve, những bức sơn dầu đầu tiên đã thấy hoàn toàn mới lạ. + Ví dụ bức *Cô Gái Dưới Những Cành Cây* (cuối hè 1882, 39x59cm) đưa ra rõ ràng sự nhận thức theo đúng kiểu mẫu kỹ thuật hoặc chủ đề của Mauve. + Giống như vài họa sĩ phái La Haye, (trong số gồm có Mauve và Weissenbruch), Van Gogh đã sử dụng từ màu đậm qua màu nhạt, làm nổi bật sắc sảo các vỏ cây, lá cây hoặc cành cây trong bức tranh.

*/ Thời gian này, ông cũng có dịp giao thiệp với nhiều họa sĩ, cũng như với H.C. Tersteeg lúc ấy đang là giám đốc chi nhánh Goupil & Cie ở La Haye. + Nhưng do bởi cá tính ưa thẳng thắn phê bình những điều trái tai gai mắt mà tình cảm giữa ông và đám họ sớm đi đến tan vỡ. + Điều này cũng xảy ra với Anton Mauve, con người thường sâu nã nên khó lòng chịu đựng lâu sự hay cáu giận của Van Gogh. + Cuối cùng, hai người nghệ sĩ đâm ra bất hòa.

[Luôn luôn Van Gogh vẫn không quên điều rằng chính Mauve đã đóng một vai trò quan trọng trong sự giúp đỡ ông trở nên một họa sĩ chuyên nghiệp. + Điều biết ơn này đã được bày tỏ rõ ràng trong bức sơn dầu *Cây Lê Màu Hồng Đang Trổ Bông (Để Tưởng Nhớ Mauve)* (73x 59.5cm) vẽ ra vào tháng 8/1888 về sau.]

2.

Trong bữa ăn chung tại quán cơm xã hội, Van Gogh gặp một người đàn bà mỉm nụ cười thân thiện với ông. + Từ đó họ trở thành bạn với nhau. + Nhan sắc nàng trông đã tàn phai, nhưng trên sự tàn phai này, Van Gogh nhìn ra được nét quyến rũ theo “*cái vẻ của Chardin hay Jan Steen trong bộ dáng kỳ lạ của người đàn bà ấy*” như ông đã viết kể với Théo. + Hai bàn tay nàng trông giống như tay người thợ nhiều hơn là của một phụ nữ thanh lịch.

*/ Thật sự, nàng chẳng phải thợ thuyền, mà lại kiếm sống bằng nghề làm điếm, có đứa con nhỏ năm tuổi và một cái thai hoang trong bụng. + Nàng tỏ ra rất tốt với Van Gogh và cũng rất được ông quý trọng. + Tên nàng là **Christine Clasina Maria Hoornik**, còn được gọi là **Sien**. + Nàng thường uống rượu mạnh, hơi thở nồng nặc, lại còn đeo mang thêm bà mẹ già nghèo khổ mà thỉnh thoảng nàng phải cấp dưỡng chút ít.

*/ **Sien** đã chìm quá sâu trong cái hố sa đọa; nhưng dưới đôi mắt của một nghệ sĩ, khuôn mặt rỗ hoa đầy vẻ lo âu của Sien gợi nhắc cho Van Gogh hình ảnh cánh đồng đã được trồng trọt, cày xới. + Trong lá thư gửi người bạn họa sĩ Van Rappard, Van Gogh đã viết về người đàn bà này như sau:

“Chưa bao giờ tôi được dịp biểu lộ tình thương nhiều như bây giờ đối với người đàn bà tàn phai ấy. Thời gian trôi qua không để lại gì trên nàng ngoài sự đau khổ và nghèo khó. Tuy nhiên, với tôi, nàng vẫn còn đẹp. Nếu một mảnh đất chưa từng được cày xới thì liệu có cây cỏ nào mọc nổi trên đó không? Nàng, mảnh đất đã được tận cùng cày xới, nàng đem được cho tôi cái điều mà tôi hằng tìm kiếm, hơn tất cả những con người bình thường đạo hạnh nhất trên thế gian.”

*/ Một lần nữa, tâm hồn cao cả của Van Gogh lại có dịp thể hiện tinh thần bao la bác ái của Thiên Chúa. + Lòng trắc ẩn trong ông chiến thắng tất cả mọi dư luận trở ngại chung quanh đời sống bình thường.

*/ Người đàn bà đang đau yếu và bị buộc phải trải qua một cuộc mổ xẻ để đưa con trong bụng chào đời khỏe mạnh. + Van Gogh bèn ra tay cứu độ, vay nợ để trả món nợ bệnh viện của Sien, đem nàng đến một bác sĩ danh tiếng ở Leyden để mổ xẻ, và tự tay ông chăm sóc nàng cho đến khi bình phục.

*/ Sien không có được những lời nói nhẹ nhàng như cô em họ Kee Vos. + Nàng là mẫu người thô lỗ và hung dữ. + (Nhưng làm sao nàng có thể trở nên tốt khi mà cuộc đời chỉ để lại trên nàng những dấu hằn xấu?) + Bởi vì Van Gogh tốt với nàng nên nàng cũng đáp trả lại ông bằng lòng tốt, đến với ông như một con vật thuần tánh. + Sự thô lỗ của nàng rất hợp với sự thô lỗ của Van Gogh. + Về âm điệu âm u trên dáng dấp Van Gogh không làm cho nàng sợ hãi. + Trong mối quan hệ với Sien, Van Gogh không có một chút ảo tưởng nào. + Mọi sự, ông hình dung như cuộc sống phải đối diện trước mắt. + Sien học cách ngồi làm mẫu cho Van Gogh dù rằng sức khỏe yếu ớt. + Nàng giúp đỡ tận tình những gì có thể, và trở thành nguồn hứng cảm nghệ thuật của ông.

*/ Sien không có được sắc đẹp thần bí để tặng cho ông, nhưng dưới cái nhìn bác ái của Van Gogh, sự đau khổ về tinh thần lẫn vật chất nàng từng cu rư mang đã đủ đền bù cho họa sĩ những thiếu sót hơn bất cứ tác phẩm văn chương hay lịch sử nào. + Thân hình gầy nhom của nàng đã thể hiện trên nhiều bức bằng bút chì hay màu nước của Van Gogh. + Nội bật nhất là bức **Sorrow**, vẽ bằng màu nước, diễn tả một người đàn bà trần truồng với nét bán diện, bộ ngực tàn tạ, đang ngồi gục đầu, mặt khuất vào giữa hai cánh tay vòng chéo lại, dáng vẻ thật cô đơn buồn bã. + Bên dưới bức vẽ, Van Gogh đã chưa thêm câu viết của Jules Michelet¹³ (nhà văn Pháp, 1798-1874): “*Làm sao trên cõi đời này lại có một người đàn bà bị bỏ rơi bơ vơ đường ấy?*” (“*Comment se fait-il qu’il y ait sur la terre une femme seule délaissée?*”).

*/ Bức tranh rất đơn giản không theo quy tắc nào với những đường nét thật giới hạn, nhưng ẩn khuất trong đó là cả một “cái hồn” bi thương cực độ, nói lên rõ rệt không những sự cơ cực tàn tạ của Sien, mà còn cả

¹³ Jules Michelet (nhà văn Pháp, 1798-1874).

sự thiếu vắng một mái ấm tình thương trong cảm nghĩ về cuộc đời riêng ông.

*

* *

*/ Kể từ dạo quen biết người đàn bà giang hồ ấy, Van Gogh thỉnh thoảng vẫn lui tới các xóm điếm, không phải để tìm vui mà là để chia xẻ đau khổ với các cô gái sống cuộc đời bán trôn nuôi miệng. + Ông cũng vẽ điên cuồng. + Các người nghèo khổ ngồi làm mẫu cho ông. + Các cô gái giang hồ và các người lao động biến thành anh chị em của Van Gogh.

*/ Tuy vậy, Van Gogh không muốn đem Sien về giới thiệu với gia đình hay bất cứ người quen nào trong cái xã hội ông đang hiện hữu. + Ông tự xa lánh, sống với Sien và hai đứa con nhỏ của nàng như trong một gia đình riêng biệt và không mong ước gì hơn là trở thành một người lao động có cuộc đời bình thường an ổn.

*/ Nhưng, trong một thành phố mà con người phải sống theo những cách thức nhất định thì hành động bác ái thái quá đến độ khó hiểu của Van Gogh lại không thể được chấp nhận. + Những người quen bắt đầu tránh mặt mỗi khi gặp ông đâu đó trên đường phố. + Ông phải chiến đấu với xã hội bằng ý nghĩ và nghị lực của riêng ông. + Thời gian chung sống với Sien và đứa con gái 5 tuổi của nàng trong căn nhà nhỏ ở số 138 Schenkweg (1/1882), bạn bè đều từ bỏ Van Gogh. + Chỉ còn Théo là người vẫn đứng về phía ông. + Van Gogh viết kê cho em rõ mọi sự, tâm tình về cái ước muốn tạo dựng một mái ấm riêng, cho dù người vợ cùng tạo dựng có là một cô gái điếm.

*/ **Mùa hè 1882**, Van Gogh và cái gia đình mới này dọn sang một căn chung cư rộng hơn bên cạnh (sau khi Sien hạ sanh đứa thứ nhì), số 136 Schenkweg, La Haye. + Bây giờ, ông đã có riêng một phòng vẽ. + Ông viết cho Théo:

“Thỉnh thoảng trong anh vẫn có một ước muốn ghê gớm là được vẽ trở lại. Vì thế mà anh đã cố thu xếp cho mình một vị trí riêng. Căn phòng rộng rãi, ánh sáng chan hòa, anh có thể vẽ dễ dàng mà không làm đảo lộn mọi thứ sắp bày trong đó. Bây giờ thì anh đã nắm được một bước chuyển động mới với màu nước.”

*/ **Tháng 8/1882**, ông sáng tác một loạt tranh sơn dầu, 14 bức trong số này vẫn còn lưu lại cho đến ngày nay.

*/ Trong khi nghệ thuật đang phát triển hứa hẹn thì cuộc sống riêng lại báo trước cho thấy một tương lai đang tàn lụi. + Sự đắm mình theo nghệ thuật đã làm lớn dậy sự tự tin trong việc có thể kiếm ra tiền từ những bức họa, nên Van Gogh đã không dè xèn số lợi tức hạn hẹp của mình trong những tiêu xài cho Sien và đám trẻ. + Vì vậy tài chánh dần trở thành kiệt quệ.

3.

Lúc bấy giờ, trong gia đình Van Gogh có tới bốn miệng ăn. + Với nhiệt tình quen thuộc, ông đã thành công trong việc khuyên nhủ Sien bỏ nghề làm điếm, nhưng cái hậu quả về tài chánh lại cũng là điều làm khổ tâm ông không ít. + Số tiền cố định 150 quan mà Théo trợ cấp hàng tháng, cộng thêm vài mớ vẽ lẻ tẻ nhận từ ông chú Cornelius (tháng 2 và 4/1882) chẳng đủ thiếu vào đâu cho sự chi phí. + Lời kêu gọi Théo gửi cho những món tiền phụ trội càng lúc càng trở nên khẩn thiết. + Sự hết lòng theo nghệ thuật sớm bị đẩy lùi về phía sau:

“Trong 14 ngày, anh đã vẽ từ sáng tới tối mịt, và nếu cứ như thế, điều đó sẽ trở thành là sự tiêu pha quá đắt đỏ khi nào anh vẫn còn chưa bán được tranh.”

*/ Trong nỗi hoan hỉ trước những khám phá mới về nghệ thuật và một mái gia đình vừa tạo dựng, Van Gogh đã tự dần mình vào một hoàn cảnh nghịch lý: ông càng làm việc bao nhiêu thì tiền bạc lại càng hao tốn bấy nhiêu.

“Anh không thể tần tặn hơn bây giờ nữa; bọn anh đã cắt bỏ bất cứ cái gì có thể cắt, nhưng luôn luôn đều có việc để cần đến. Đặc biệt là khi những phí tổn rắc rối cứ kéo dài trong nhiều tuần lễ, anh không biết cách nào để đương đầu.”

*/ Gia đình Van Gogh dần dần đi vào sự đói. + Dầu số tiền tiện tặn đã có hiệu lực trên phẩm chất của tác phẩm, nhưng nỗi hy vọng trong việc kiếm tiền như một nghề nghiệp của một nghệ sĩ thì bắt đầu lùi xa. + Đó là cái vòng lẩn quẩn giữa đam mê nghệ thuật và sự đói diện với nghèo khổ. + Ông giải thích với Théo:

“Những phí tổn rõ ràng đã đem lại hiệu quả tốt cho các bức tranh, nhưng anh đang lo sợ không biết làm sao để tiếp tục vẽ. Anh có một thể chất vừa đủ mạnh để chịu đựng được những cơn đói nếu như nó đừng kéo dài lâu quá. Giá gì nó cứ lưng chừng như thế! Đàng này, hoặc là làm việc ít hơn, hoặc đi đến sự đói. Và bất cứ khi nào có thể, anh đều chọn cách thứ nhất. Nhưng bây giờ sức khỏe anh đã cạn kiệt rồi.”

*/ Mặt khác, giữa Sien và Van Gogh đã thấy có những dấu hiệu cách biệt. + Sien không còn là người đàn bà mà sự tuyệt vọng đau khổ làm dậy lên nỗi xót thương cao độ trong lòng Van Gogh như thuở ban sơ nữa. + Nàng đã thay đổi, ít ra trên cách nhìn bình thường nào đó. + Và chính nàng cũng bắt đầu nhận ra Van Gogh giống như một con người kỳ dị thuộc vào một thế giới “khác” với cái thế giới nàng quen thuộc. + Mỗi khi có ai đến thăm Van Gogh, nàng lánh mặt bằng cách bỏ đi khỏi nhà. + Mẹ của Sien lại bắt đầu mè nheo con gái.

*/ Có lẽ Sien không muốn sống trở lại cái đời làm điếm dơ bẩn ấy nhưng sâu thẳm trong lòng, nàng vẫn biết rằng một nhà thổ thích hợp với

nàng hơn là cái phòng tranh chật hẹp của họa sĩ, nơi mà những lời nói buông thả không thể được tự do phát biểu. + Trong mái nhà này không có đủ thức ăn và hạnh phúc cho những con người đang hiện hữu. + Là một người rất có từ tâm, Van Gogh tự mang trách nhiệm trên những người ông yêu thương; nhưng nỗi ao ước mang an bình và bảo đảm cho sự sống của họ cũng là điều quá lớn lao khó nhọc.

*/ Van Gogh nghĩ đến điều đưa Sien và hai con nhỏ của nàng về vùng quê sống vì chi phí ở đó ít tốn kém hơn trong thành phố. + Nàng không phản đối, nhưng cũng không tỏ ra sốt sắng chấp nhận. + Khi Van Gogh vừa vắng mặt khỏi nhà là nàng tìm ngay đến bà chủ nhà thổ và lao trở về nghề cũ. + Nàng uống rượu và hút xì gà trong khi Van Gogh sắp sửa phải đi. + Tất nhiên Van Gogh cực kỳ đau khổ vì cái viễn ảnh về một tổ ấm gia đình đã không thực sự đến như ông hằng ước mơ.

*/ **Cuối hè 1882**, Théo, người duy nhất giúp đỡ họ, đến thăm anh và đã kinh hoàng bởi những điều kiện sống quá ư kham khổ của họ. + Một cách thận trọng, Théo cố gắng nhắc nhở anh nhận lấy cái quyết định không thể tránh: ***một cuộc chia ly sẽ rõ ràng là cơ may duy nhất để Van Gogh tìm về con đường nghệ thuật.*** + Phần Van Gogh cũng đã nhìn ra điều đó. + Sống với cái hậu quả của sự quyết định như trên thì không phải dễ dàng trong những tháng năm trước mặt. + Nhưng ông không còn chọn lựa nào khác. + Từ nay trở đi, tất cả những xúc cảm mãnh liệt chỉ được gom tụ vào một điểm duy nhất: Nghệ Thuật. + Trong các bức tranh, Van Gogh nắm bắt toàn thể cuộc đời một cách chắc chắn và dễ dàng bao nhiêu thì ngoài thực tế, cuộc đời ấy càng lẩn tránh ông một cách tàn nhẫn bấy nhiêu.

*/ Trước khi vĩnh viễn chia tay nhau, Van Gogh đã nói với Sien:

“Anh không mong em hoàn toàn chân thật, nhưng hãy chân thật trong tất cả những cố gắng của em. Từ đây, dù em có là một người đàn bà nghèo khổ hay là một cô điếm đầy tội lỗi, bao giờ em còn sử dụng đúng đắn tình mẹ trên các con em, anh vẫn nghĩ về em như một người tốt. Phần anh sẽ làm việc rất nhiều. Và anh mong em hãy vì các con em mà làm việc...”

*/ **Tháng 12/1882**, người đàn bà tên Sien biến mất hẳn khỏi cuộc đời Van Gogh.

□

XIII.

(12/1883 – 2/1886)

1.

Sau kinh nghiệm đau khổ này, thật khó cho Van Gogh trở lại bình thường trên những liên quan mật thiết với nghệ thuật.

*/ **Tháng 9/1883**, ông lại lang thang đến Drenthe, một vùng nghèo nàn heo lánh về hướng đông bắc Hòa Lan với tâm trạng của một con thú bị thương tìm vào rừng trốn lánh. + Tình trạng sống kham khổ hiu hắt của số cư dân ít ỏi chỉ chuyên nghề đào than bùn ở đây đã gợi mỗi thương tâm trong lòng Van Gogh. + Ông sáng tác một loạt các bức vẽ về cảnh sông này.

*/ Cũng tại tỉnh Drenth, lần đầu tiên Van Gogh cảm nhận được cái chứng điên trong chính con người mình. + Cây thập tự giá mà ông đã nhận lãnh theo ý muốn riêng (lần đầu ở Borinage và lần sau với người đàn bà say sưa đau khổ) đã đánh gục ông đến gần như khó lòng trở dậy. + Trên cái nghĩa của tôn giáo, có lẽ Van Gogh đã đạt tới đỉnh cao tuyệt diệu. + Nhưng trên cái nhìn bình thường của nhân loại và luôn cả giới tu sĩ thì đó là điều khó thể vượt qua.

*/ Mùa đông đến, trời mau tối, vào tuổi 30, Van Gogh lại cảm nghe tuyệt vọng buồn bã. + Ông lê lét trở về nhà cha mẹ với tâm trạng sầu thảm, giống như cậu con trai hoang đàng đã hoàn toàn tiêu phí cả kho tàng trái tim trong những cuộc trác táng của lòng từ thiện, hay những cơn yếm tiệt say sưa của sự hy sinh.

*/ Ông Théodorus Van Gogh lúc bấy giờ là mục sư giảng đạo tại Nuenen, một làng nhỏ trong vùng miền đông của tỉnh North Brabant, Hòa Lan. + Sự hiện diện của Van Gogh, một kẻ không ưa giao thiệp cởi mở, đã tạo nên trạng thái căng thẳng cho tất cả những người trong gia đình, đồng thời trở thành mối khó khăn lớn cho chính họa sĩ. + Nỗi tôn trọng mà Van Gogh dành cho cha đã bị vơi đi và sự liên hệ tinh thần với mẹ thì mong manh hơn bao giờ hết. + Người em gái tên Wilhelmiën đã mô tả về Van Gogh thời kỳ này như sau:

“Bề ngoài luôn luôn xóc xếch trong cái áo choàng kiểu nông dân, tóc cắt ngắn rối bù, râu mọc lồm chồm, khuôn mặt màu nâu, đôi mắt thường xuyên đỏ rực về kích động mỗi khi ngó vào vật gì dưới ánh sáng mặt trời, cái nón rộng vành sụp xuống dưới trán...”

*/ Theo cung cấp tiền bạc trả cho cha mẹ phần ăn ở của Van Gogh; và để cứu vãn sự kiêu hãnh của anh, Théo đưa ra một “giao kèo làm việc” rằng sự chi trả này chỉ là một lối đầu tư trên những bức tranh của Van Gogh sẽ bán ra ở tương lai.

*/ Phòng vẽ của Van Gogh thời gian này là trong một căn phòng giặt giũ nối liền với khu vườn. + Ở Nuenen, Van Gogh lại chứng tỏ nên một họa sĩ đầy tài năng. + Những gì sáng tạo trước kia thật ra vẫn chỉ mang giá trị tinh lẻ, không xây dựng được cho họa sĩ một tên tuổi vĩnh cửu. + Chính thời gian ở Nuenen đã đánh dấu giống như giai đoạn đầu tiên trong sự nghiệp hội họa vĩ đại của ông.

*/ Tại đây, Van Gogh dành tất cả thì giờ cho việc vẽ tranh.

*/ Những bức còn lưu lại của thời kỳ Nuenen, đa số là những bức vẽ phong cảnh chung quanh căn nhà của gia đình Van Gogh, chân dung các nông dân cực khổ, các người lao động, các phụ nữ lam lũ, bầu trời thăm thẳm, cánh đồng rộng lớn, những ngôi nhà buồn tẻ, con đường làng hiu quạnh mang bối cảnh quê hương Hòa Lan và một loạt những mái nhà tranh của các người thợ dệt; ví dụ như trong bức *Người Dệt Vải* (sơn dầu, 1884, 62.5x84.4cm), cái máy dệt bằng khung gỗ chính đã là một di vật còn lưu lại của thời tiền công nghiệp.

*/ Van Gogh đã từng đọc và ưa thích Emile Zola¹⁴. + Tình yêu dành cho đất đai đồng nội đã sẵn có trong ông, càng trở nên mạnh mẽ hơn từ những tác phẩm của nhà văn Pháp ấy.

*/ Lúc bấy giờ, đối với Van Gogh, họa sĩ Pháp Honoré Daumier¹⁵ có một tầm quan trọng rất lớn do bởi màu sắc đen tối và cũng bởi yếu tố nhân bản, xã hội phô bày rõ trong các tác phẩm.

*/ Màu sắc của Van Gogh trong các bức vẽ thời kỳ ở Nuenen cũng thường ảm đạm, buồn bã, nhưng cách kết cấu nội dung đã đạt được một giá trị rất cao.

+ Điển hình nhất là bức *Những Người Đang Ăn Khoai* (sơn dầu, 82x114cm) rõ ràng cho thấy một sự quan sát kỹ lưỡng những sinh hoạt của giới nông dân. + Bức tranh có màu đậm được vẽ ra trong tháng 4-5/1885, lâu hơn bất cứ bức nào, đạo vừa mới xảy ra cái chết của ông Théodorus (26/3/1885), mô tả một căn phòng có đầy những nông dân đang dùng bữa ăn tối, là điều đã phơi bày ấn tượng mạnh mẽ với cái ý nghĩa một lần nữa khái niệm gia đình trong lòng Van Gogh lại tan vỡ.

*/ Rút cảm hứng từ bức *Bữa Ăn Thanh Đạm* của Josef Israels, Van Gogh sắp xếp một hình ảnh gần như thánh hóa của *Bữa Ăn Cuối Cùng* trong Kinh Thánh, một chủ đề mà ông tán rộng ra bởi hình ảnh cái đồng hồ và cây thánh giá treo tường được đặt cạnh nhau. + Những nhân dáng trình bày có hình thù xấu xí như trong lối tranh biếm họa, nói lên sự cùng khổ của họ, những con người tự đào khoai để làm bữa ăn tối; khác hẳn lối vẽ¹⁶ các nông dân bình thường theo truyền thống thi vị êm đềm trước kia.

*/ Ngày 26/3/1885, ông Théodorus qua đời; Van Gogh vẽ bức *Tĩnh Vật với cuốn Thánh Kinh Đang Mở, Cây Nến Tàn và Tác Phẩm Joie de Vivre của Zola* (sơn dầu, 65 x 78cm) dành tưởng niệm cha, trên đó,

¹⁴ Emile ZOLA: nhà văn Pháp (1840--1902).

¹⁵ Honoré DAUMIER: Họa sĩ Pháp, (1808-1879)

¹⁶ Bức “*Những Người Đang Ăn Khoai*” được Théo đem về Paris và mang đến cho Portier xem, (người mại bản duy nhất mà Théo đã trình bày cho thấy những tác phẩm của anh). Cả hai Théo và Portier đều phàn nàn rằng màu sắc của bức tranh dơ bẩn tăm tối quá. Van Gogh biết chuyện, bật cười ngạo mạn và bảo rằng sẽ còn vẽ những bức tranh màu sắc bản thiu và tăm tối hơn cả bức này.

cuốn Thánh Kinh của ông Théodorus được mở ra ở Chương 53; (chương 52 cũng có xuất hiện trong tranh); 12 tiết của chương 53 nói về sự tưởng thưởng cho kết quả chịu đựng gian khổ mà những nhà truyền giáo đã gặp phải trên bước đường rao giảng Kinh Thánh, cũng là ngầm ý ca tụng sự dốc lòng của ông Théodorus trong vai trò một giáo sĩ. + Tác phẩm văn chương *Joie de Vivre* của Zola (như hình trong bức tranh), xuất bản tháng 2/1884, là một tiểu thuyết buồn, chủ ý tán dương sự hy sinh quên mình của những con người vẫn gắn bó với những nỗi đau khổ của cuộc đời.

*/ Trong vài trường hợp, Van Gogh dùng màu vàng hay xanh da trời cho những bìa sách như một biểu tượng xác định thẳng thắn về tính chất hiện tại của sự vật. + Ví dụ như bức tĩnh vật ***Bức Tượng Nhỏ và Hai Cuốn Sách*** (sơn dầu, 55x 46.5cm), hay ***Chân Dung Bác Sĩ Gachet*** (sơn dầu, 68x57cm) vẽ vào tháng 6/1890 về sau này.

*/ Trong thời kỳ Nuenen, sự giao thiệp của Van Gogh chỉ giới hạn với người bán thuốc lá tên Anton Kerssemakers, vẫn thường cùng ông đi dạo hoặc thăm viếng bảo tàng viện; và vài họa sĩ tài tử trong vùng thỉnh thoảng vẫn đến vấn ý ông về những bài học hội họa.

2.

Van Gogh lại tiếp tục đi trên con đường nghệ thuật chín chắn của mình không phút xao lãng.

*/ **Mùa thu 1885**, để tránh tình trạng thù địch đang có khuynh hướng lan rộng trong giới nghệ sĩ trong vùng, và cũng vì muốn mở rộng tầm nhìn theo hội họa, Van Gogh tìm đến Anvers, vùng hải cảng miền Nam nước Bỉ; thuê căn phòng ở tầng trên một cửa hàng bán tranh tại số 194 đường Images, rồi trang hoàng bằng những bức vẽ theo lối Nhật Bản của chính mình. + Sau rất nhiều ngày tháng sống trong vùng đồng quê buồn tẻ, giờ đây Van Gogh bắt đầu hưởng thụ cuộc đời nơi đô thị lớn. + Với ông, quan trọng nhất là các viện bảo tàng, và đặc biệt là bức tranh trang trí giáo đường rất đồ sộ của Peter Paul Rubens¹⁷, họa sĩ lừng danh người xứ Flandre thế kỷ 17.

*/ Cũng chính từ Ruben mà Van Gogh học hỏi được cách pha màu sáng, ly khai với những màu sắc ảm đạm. + Ông đã từng khởi sự dùng nhiều màu xanh da trời hơn, nhưng bây giờ lại thử với màu đỏ sau khi bị lôi cuốn bởi độ nồng ấm của màu đỏ có điểm thêm một đường viền mỏng trên các nhân dáng mà Ruben đã vẽ trong tác phẩm.

*/ Ngoài ra, những nghệ sĩ Nhật Bản cũng mở cho ông một hướng nhìn mới. + Bài tập *Một Trăm Cách Nhìn Ngọn Núi Fujiyama* của

¹⁷ Petrus Paulus RUBENS: Họa sĩ Phần Lan (1577--1640).

Hokusai Katsushika¹⁸ đã khiến cây bút chì của Van Gogh có riêng một sắc thái và những đường nét chính xác. + Ông cũng ưa thích cách sử dụng những màu tương phản nhau trên cùng một nền vải của họa sĩ Pháp Delacroix¹⁹. + Màu sắc trong các tranh của Van Gogh sáng dần, điển hình là bức ***Cái Đầu Của Một Phụ Nữ*** vẽ trong tháng 12/1885 (sơn dầu, 35x24cm) biểu lộ rằng trong sự thêm vào màu hung đỏ, cây cọ của ông đã được chuyển hướng rõ rệt hơn.

3.

Tháng 1/1886, gần 33 tuổi, Van Gogh ghi tên xin học trong trường Mỹ Thuật ở Anvers. + Dù rằng đã sáng tạo ra một số lượng lớn họa phẩm bằng một sức cố gắng phi thường, Van Gogh vẫn muốn học hỏi thêm nghệ thuật ở những người khác. + Tuy vậy, cách pha màu của ông còn chưa ổn thỏa, chất sơn dầu nhỏ giọt từ khung vẽ xuống sàn nhà đã khiến vị giáo sư hội họa trường Mỹ Thuật phải phẫn nộ hét lên: “*Anh là ai?*” Van Gogh la to trở lại: “*Tôi là Vincent, một người Hòa Lan!*”

* / Vị giáo sư nhận định rằng các bức vẽ của Van Gogh vẫn còn "tồi" và đẩy ông xuống lớp dự bị. + Van Gogh bèn kết hợp các bạn sinh viên hội họa cùng nhau sáng tác vào buổi tối để tiền công phải trả cho người mẫu giảm nhẹ đi.

* / Tiêu gần trọn số tiền Théo cung cấp vào việc trả công cho người mẫu và sơn dầu, khung cọ, ông hoàn toàn không để tâm vào việc ăn uống; thêm với sự làm việc quá độ đã khiến ông trở nên kiệt sức. + Lại lần nữa, Van Gogh sống rất cơ hàn kham khổ, thậm chí không có đủ tiền mua bánh mì khô để lót dạ. + Ông bắt đầu cảm nhận được cái hậu quả tai hại gây ra từ sự thiếu dinh dưỡng đồng thời với sự lao động trí não quá độ. + Cái ý tưởng chết sớm cứ đeo đuổi trong óc khiến ông càng thêm say mê dồn hết năng lực vào việc sáng tạo mà không ngờ rằng điều ấy chỉ càng đưa ông đến gần thêm với sự hủy hoại.

* / Lúc bấy giờ, Van Gogh lại ao ước một sự đổi mới sau ba tháng lưu lại Anvers, bắt đầu phóng tầm mắt nhìn xa hơn sang một chân trời lạ. + Tại đây –Anvers—không có gì khác ngoài sự việc ông trở nên là thù địch của tất cả các giáo sư và sinh viên hội họa do bởi lòng đam mê nghệ thuật trong ông vượt cao hẳn họ. + Paris có lẽ khá hơn!...

4.

Phân Théo –đang là người mại bán các bức tranh thuộc trường phái Barbizon và Impresionisme của công ty Boussod & Valadon ở Paris

¹⁸ Hokusai KATSUSHIKA: (họa sĩ & điêu khắc gia Nhật Bản, (1760-1849)

¹⁹ Eugène DELACROIX: Họa sĩ Pháp (1798--1863).

(những người kế vị Goupil & Cie) đang nỗ lực để bán ra những bức tranh phái Ấn Tượng. + Trong các lá thư trao đổi giữa hai anh em vào cuối năm 1885 đã cho thấy có nhiều bàn thảo về giá trị tranh của các phái Hiện Thực (Réalisme), Tự Nhiên (Naturalisme) và Lãng Mạn (Romantisme). + Nhưng trong khi Théo đặc biệt ca ngợi tranh của Edouard Manet²⁰ thì Van Gogh lại tỏ ra không mấy ưa thích lối vẽ của họa sĩ này. + Theo ông, Millet²¹ mới là người có công sáng tạo lớn nhất cho nền hội họa hiện đại ở Pháp.

*/ **Từ tháng 1/1886**, Van Gogh nài xin em cho ông tìm đến Paris để có thể tiếp tục học hỏi nghệ thuật, đặc biệt lối vẽ từ những người mẫu khỏa thân hoàn toàn, điều mà ở trường Mỹ Thuật Hội Họa Anvers đã không chấp nhận.

*/ Trong một lá thư, Van Gogh phô bày cái linh cảm rằng mình chẳng còn bao nhiêu thời gian làm việc, nên muốn đến Paris để có thể thực hiện những gì cuu mang trong đầu trước khi quá muộn.

+ “*Những gì đó*” trong con người ông anh bất thường chính là chức năng của một họa sĩ thiên tài mà từ lâu Théo nhận thức được. + Théo bèn gợi ý Van Gogh nên đến Paris vào tháng 6/1886. + Nhưng con người điên đảo ấy không thể chờ lâu hơn nữa. + Anvert đã chết! + Tất cả quá khứ đã chấm dứt. + Giờ chỉ còn Paris!

[]

XIV.

(2/1886 – 12/1887)

1.

Ngày 28/2/1886, Théo nhận một lá thư ngắn viết rằng Van Gogh đang đợi ông trước một bức tranh của Rembrandt²², tại Salon Carré, viện bảo tàng Louvre. + Thế là hai anh em lại sống chung với nhau trong căn nhà nhỏ của Théo, số 25 đường Laval, Paris.

*/ Paris quả thật là vùng đất Van Gogh cần thiết, không chỉ vì nghệ thuật thối, mà còn cả trên phương diện đời sống. + Tại đây, ông khám phá ra rằng bên cạnh những bồn phạt và gánh nặng đối với cuộc đời bình nhật, ông không phải bị khuất phục bởi bất cứ ai theo những gì ông muốn tìm kiếm. + Cuộc đời dường như thay đổi hẳn với cái thế giới riêng mình lồng bên trong thế giới thân mật của những người khác. + Bà cụ già mang tặng những chùm rau mới hái, người đưa thư vui vẻ, cô gái

²⁰ Edouard MANET: Họa sĩ & nhà khắc tượng Pháp (1832--1883).

²¹ Jean-Francois MILLET: Họa sĩ Pháp (1814--1875).

²² Rembrandt Harmenszoon VAN RIJN: họa sĩ & nhà khắc tượng Hà Lan (1606--1669).

trẻ trong khu xóm nhỏ, lũ trẻ con chơi đùa chung quanh các ngôi nhà và những phụ nữ mập mạp thích ngồi lê đôi mách..., tất cả ai cũng quen mặt Van Gogh. + Họ gật đầu chào mỗi khi gặp ông đâu đó trên đường phố. + Tại đây, Van Gogh mang cảm tưởng gần gũi như đang ở trong ngôi nhà tại cái xóm nhỏ của vùng La Haye thuở xưa. + Không ai nhăn mặt trước bộ dạng bất thường, cũng không ai ngạc nhiên trước bề ngoài lôi thôi bần thũ của ông. + Thằng hoặc họ có cười thì chính ông cũng cùng cười phá lên theo họ. + Thời gian này, cuộc sống quả y hệt như trong một giấc mơ!

*/ **Mùa hè 1886**, hai anh em Van Gogh dời đến số 54 đường Lepic trên ngọn đồi Montmartre, nơi có quán rượu lộ thiên Moulin de la Galette, quy tụ nhiều nghệ sĩ; và nhà hàng ăn nhỏ của bà Bataille mà anh em Van Gogh và các nghệ sĩ khác như Mendès²³, Willette²⁴,... thường đến dùng cơm.

2.

Trước kia, Van Gogh không có cơ hội nhìn tranh phái Ấn Tượng, hay hiểu biết chính xác về phái này. + Đến Paris lần II trong năm 1886, họa sĩ được chứng kiến đúng lúc sự sụp đổ của phái Ấn Tượng, đồng thời cũng có dịp nối kết vào các cuộc tranh luận về những biến thể mới cho một đường hướng nghệ thuật tân tiến đang hình thành.

*/ Trong tháng **5 và tháng 6/1886**, Théo đưa Van Gogh tới tham dự cuộc triển lãm lần thứ 8 và cũng là cuối cùng, gồm nhiều thể loại khác nhau của phái Ấn Tượng. + Giữa 230 bức họa trình bày, nổi bật đặc điểm Ấn Tượng nhất chính là các tác phẩm của Mary Cassatt²⁵ và Guillaumin²⁶; + nhưng cũng có những bức thuộc phái Biểu Tượng của Odilon Redon²⁷.

*/ Về lối vẽ bằng chấm chính thống của phái Tân Ấn Tượng (Neo-Impressionisme) có các đại diện như bức *La Grande Jatte* của Georges Seurat²⁸ và bức phong cảnh vẽ bằng những chấm nhỏ của Camille Pissarro. + Cuộc triển lãm cuối cùng này đã nói lên rằng sau một thập niên thực hành theo đường lối Ấn Tượng, chính Pissarro cũng đã chuyển hướng theo lối vẽ bằng chấm của nhóm Pointilliste và chấp nhận những lý thuyết đi kèm về sự tương phản màu sắc –điều mà vừa mới đây ở viện bảo tàng Anvers, Van Gogh cũng từng ưa thích khi thưởng thức các bức tranh của Delacroix và Rubens.

²³ Catulle MENDES: nhà văn Pháp (1841--1909).

²⁴ Adolphe WILLETE: họa sĩ Pháp (1857--19260).

²⁵ Mary Cassatt: Họa sĩ Hoa Kỳ (1844--1926).

²⁶ Jean-Baptiste Armand GUILLAUMIN: họa sĩ Pháp (1841--1927).

²⁷ Odilon REDON: Họa sĩ Pháp (1840--1916).

²⁸ Georges SEURAT: Họa sĩ Pháp, (1859--1891)

*/ Edgar Degas²⁹ --người luôn phê bình sự bất chước thiên nhiên của phái Ấn Tượng giống như một sự sáng tạo nghèo nàn-- đã đưa ra một loạt tranh vẽ những người đàn bà đang tắm, qua đó ông cố gắng trình bày giá trị liên hợp giữa truyền thống khỏa thân cổ điển với đường hướng khỏa thân mới của phái Tự Nhiên (Naturalisme).

*/ 19 bức họa không theo đúng đường lối phái Ấn Tượng của Paul Gauguin³⁰ (con người đang tìm kiếm cảm hứng từ Brittany, hoặc các vùng biển Nam Thái Bình Dương) đã phê bày sự kết hợp cường độ cảm xúc của họa sĩ với sự hoang dã xưa cổ qua các màu sáng và rực rỡ.

*/ Trong khi đó Monet³¹, Renoir³² và Sisley³³ từ chối không gửi tranh tham dự cuộc triển lãm.

*/ Cảm nghĩ thứ nhất trong Van Gogh về cuộc triển lãm tháng 5-6/1886 của phái Ấn Tượng chính là “sự tàn sát giữa anh em với nhau” như trong một lá thư ông đã viết cho em gái; do đó, ý nghĩ thất vọng hẳn phải có trong ông, như đã phàn nàn cùng em:

“Sau Israels và Mauve, phái Ấn Tượng rõ ràng chẳng có gì ngoài những hình ảnh luộm thuộm và xấu xí.”

+ Nhưng dần dà, sau 9 tháng nghiên ngẫm kỹ thuật, chủ đề và ý tưởng trên nhiều giòng tranh khác nhau của từng nghệ sĩ phái Ấn Tượng, cái nhìn Van Gogh mở rộng hơn. + Các sáng tác của họ giúp ông khám phá ra màu sắc, ánh sáng và một kỹ thuật mới. + Đặc biệt là Georges Seurat³⁴ đã gây ảnh hưởng trực tiếp trên ông.

*/ Van Gogh bèn ghi tên tham dự khóa học với họa sĩ Fernand Cormon³⁵, từ mùa xuân đến mùa thu 1886, chủ đích trau giồi lối vẽ thẳng từ người mẫu. + Giữa đám bạn đồng song của lớp vẽ Cormon, Van Gogh gặp và quen biết với chàng trẻ tuổi quý tộc kỳ dị Henri Toulouse-Lautrec³⁶, Louis Anquetin³⁷, và John Russel.

*/ Ưa thích hơn cả với Van Gogh là cửa hàng tranh của Julien “père” Tanguy³⁸ tọa lạc ở số 14 rue Clauzel, nơi những bức họa của Pissarro, Cézanne³⁹, Renoir, Sisley, Guillaumin, Seurat và Signac.. được treo.

²⁹ Edgar DEGAS: Họa sĩ Pháp (1834--1917).

³⁰ Paul GAUGUIN: Họa sĩ Pháp (1848-1903).

³¹ Claude MONET: Họa sĩ Pháp (1840--1926).

³² Auguste RENOIR: họa sĩ Pháp (1841--1919).

³³ Alfred SISLEY: Họa sĩ Anh theo trường phái Paris (1839--1899).

³⁴ Georges SEURAT: họa sĩ Pháp (1859--1891).

³⁵ Fernand PIESTRE (còn gọi là Cormon): họa sĩ Pháp (1845--1924).

³⁶ Henri TOULOUSE-LAUTREC: Họa sĩ Pháp (1864--1901).

³⁷ Louis ANQUETIN: họa sĩ Pháp (1861--1932).

³⁸ Julien “père” TANGUY: (1825-1894)

*/ Cho tới lúc này, ngoài tranh của các họa sĩ Hòa Lan, Van Gogh chỉ mới biết đến tác phẩm của những họa sĩ Pháp như Millet, Daumier, phái Barbizon và Monticelle. + Bây giờ ông biết thêm về tranh Delacroix và của các họa sĩ phái Ấn Tượng. + Edouard Manet đã chết ba năm trước (1883), còn những người khác đang ở đỉnh cao của nghệ thuật và nghề nghiệp.

*/ **Mùa hè và mùa thu 1886 ở Paris**, trong một căn phòng nhỏ tại nhà Théo, Van Gogh tập trung chủ yếu trên chân dung tự họa và tĩnh vật. + Không có tiền trả cho người mẫu, và cũng thiếu luôn sự tự tin, ông tự giới hạn tầm giao thiệp của mình. + Những bức tĩnh vật Paris đầu tiên vẫn chỉ được vẽ trong cùng nét cọ và màu sắc mờ tối như những bức sáng tác ở Bruxelles và Anvers, nhưng chúng cũng làm nhớ lại lối vẽ tĩnh vật giữa thế kỷ 19 của nền hội họa Pháp.

*/ Théo có được ít nhất một bức vẽ hoa của Fantin-Latour⁴⁰ và bức khác của Monticelli⁴¹ (họa sĩ Pháp vừa mới qua đời ở Marseilles) với màu sắc khá tối tăm và cách cấu trúc phong phú. + Van Gogh dùng chúng làm kiểu mẫu nghiên cứu, trong khi lại tự cảm biết mình đang bị lôi kéo về một chiều hướng sử dụng màu sắc sáng sủa và nhiều cảm xúc hơn, ví dụ như bức **Chậu Hoa Thuộc Phiện** (56x46.5cm), vẽ vào mùa hè 1886.

*/ Trong một lá thư viết cho họa sĩ Anh, Lienens, mùa thu 1886, Van Gogh diễn tả rằng bức tĩnh vật **Chậu Hoa Thuộc Phiện** chỉ là một cách áp dụng sự tương phản màu sắc như của nhóm Pontillist, duy có điều rằng ông chưa dùng đến lối vẽ bằng chấm như của họ. + Ông vẫn còn đang tìm kiếm sự hòa hợp tương phản giữa màu tuyền xanh dương với màu cam, màu đỏ thắm với xanh lá cây, và màu vàng với màu tím.

*/ Đề tài **những bức phong cảnh năm 1886** tập trung trên *các lối mòn của khách bộ hành chung quanh căn nhà Théo; các góc yên tĩnh của khu Montmartre; những con hẻm giữa các khu vườn và những công viên gần như trống trơn vào các ngày trong tuần; các con phố buổi sáng sớm; và toàn cảnh mái nhà Paris nhìn từ cửa sổ.* + Riêng các đại lộ tập nập, các công viên rộng lớn hay trạm nhà ga thường xuyên được chọn bởi Monet, Pissarro, Sisley và Renoir, bây giờ Van Gogh lại tránh không vẽ.

*/ Cũng trong **thời kỳ Paris 1886**, quang cảnh của viện bảo tàng Louvre và khu vườn Luxembourg là những bức hiếm hoi về đề tài Paris đã được Van Gogh sáng tạo để tỏ lòng tôn kính cho bộ sưu tập hội họa vĩ đại được trưng bày tại hai nơi này mà từ lâu ông ngưỡng mộ. + Điển hình cho các bức thời kỳ này là **Moulin de la Galette** vẽ trong tháng

³⁹ Paul CÉZANNE: họa sĩ Pháp (1839--1906)

⁴⁰ Henri FANTIN-LATOURE: Họa sĩ Pháp (1836--1904).

⁴¹ Adolphe MONTICELLI: Họa sĩ Pháp (1824--1886).

10/1888, (son dầu, 38.5x46cm) qua đó, ông cẩn thận thử nghiệm nét co theo đường lối và chủ đề của phái Ấn Tượng trong khi vẫn giữ lại trên nền vải màu xám nhạt và màu nâu ban đầu của mình.

*/ Thời gian này, Van Gogh nhìn tranh với cặp mắt chuyên cần và học hỏi. + Nhưng phải đợi đến mùa đông 1886-87, sự khai triển thật sự mới xảy ra. + Ông vẽ cái quán ăn nhỏ với màu xanh và màu hồng, dùng màu vàng trong các bức tĩnh vật. + Ông cũng vẽ “père” Tanguy tại cửa hàng để đổi lấy sơn màu đang bày bán tại đó; vẽ con đường nơi ông đang lưu trú; vẽ cái bàn trên có quyển sách bằng tiếng Pháp; vẽ những người bạn; vẽ bất cứ ai muốn ngồi làm mẫu; nhưng phần lớn là tự vẽ chính ông. + Tuy vậy, không có bức tự họa nào của Van Gogh mang tính chất hạnh phúc như vẫn thấy trên các bức vẽ chân dung “père” Tanguy hay các người khác. + Trái lại, dường như những bóng ma đau khổ thời kỳ ở Nuenen thỉnh thoảng vẫn thấy thấp thoáng trong nghệ thuật bây giờ của ông.

*/ Bức sơn dầu Pittsburg *Moulin du Blute-Fin, Montmartre* vẽ trong tháng 3/1888 (son dầu, 47x39.4 cm) không giống như những bức của 5 tháng trước. + Bây giờ nét vẽ sáng sủa hơn với nhiều màu xanh lá cây ngạt ngào, còn những màu nâu, tím và đen thì không nổi bật.

*/ Bức *Boulevard de Clichy* vẽ trong tháng 2-3/1887, (son dầu, 46.5x55cm), trình bày những thử nghiệm kiểu Pointillist, có những mảng giống hình cái thang với những đường song song mà màu sắc của nó mang rất ít, hoặc chẳng có gì giống với màu sắc của các tòa nhà trên đại lộ này thời kỳ ấy.

*/ Ông vẽ và vẽ...

+ Paris đã làm thức dậy sự rung cảm cho Van Gogh, giải thoát ông khỏi những dày vò mà khát vọng tôn giáo đã tạo ra trong nội tâm thuở trước. + Tuy nhiên, dù cho màu sắc trong những bức mùa xuân 1887 có trở nên sáng sủa hơn, thì cách kết cấu và kỹ thuật sơn dầu của Van Gogh lại rất khác biệt với các họa sĩ phái Ấn Tượng. + Đó là bước mở đầu cho các bức sẽ được vẽ thời kỳ sau này ở miền Nam.

*/ Có điều, với ảnh hưởng địa vị mình trong công ty Bous- sod & Valadon, Théo vẫn chẳng thể bán ra được bức tranh nào của Van Gogh. + Nhiều cuộc cãi vã xảy ra chung quanh vấn đề này, và không khí giao thiệp giữa Théo với các đồng nghiệp trở nên nặng nề khó chịu.

3.

Van Gogh đã hơi cường điệu khi về sau kể với em gái rằng ông có giao thiệp với nhiều họa sĩ trong phái Ấn Tượng. + Thực sự, dù đã từ lâu nhìn ngắm từng đường nét các bức tranh của họ suốt qua số tranh mà Théo và những nhà mại bản khác đang có, nhưng duy nhất Camille

Pissarro trong nhóm Ấn Tượng cũ mới là người đặc biệt liên lạc với Van Gogh.

+ Ngoài ra ông chỉ gặp Degas và Monet ở quán Café de la Nouvelles Athenènes trong khu Place Pigalle trên Boulevard de Clichy, và không hề giao thiệp riêng tư với Renoir, Cézanne, Caillebotte, Morisot hay Cassatt.

*/ Tình bạn ở Paris được Van Gogh hạn chế chính yếu trên những nghệ sĩ trẻ ngay khi ấy tiếng tăm chưa có gì nổi bật.

+ Sau Pissarro, người quan trọng nhất với Van Gogh chính là **Paul Signac**⁴², mười tuổi trẻ hơn Van Gogh và là kẻ biện hộ bèn bỉ nhất cho giá trị của đường lối Pointillist của Seurat.

*/ Họa sĩ cũng làm bạn với Emile Bernard⁴³, 19 tuổi, (người về sau có một thời gian ngắn gia nhập phái Pointillism khi ấy đã ổn định năm 1887, chủ yếu dùng các màu sáng, khai triển cảm hứng từ những tính chất cổ xưa của vùng Breton theo đường lối sáng tạo của Gauguin).

*/ Cả hai Bernard và Signac đều có song thân sống tại Anières, thuộc ngoại ô Paris, cách Montmartre chừng 3 dặm. + Trong mùa xuân và mùa hè 1887, Van Gogh thường cùng với một hay cả hai người bạn đến vẽ ở đó. + Bây giờ chủ đề được mở rộng theo vùng ngoại ô Clichy với những cơ xưởng và các thùng đựng khí của nó; quang cảnh bến thuyền Asnières và những nhà hàng ăn bên bờ sông Seine.

*/ Cũng thế, cả Bernard lẫn Signac đều có ảnh hưởng đối với tác phẩm thời kỳ này của Van Gogh. + *Thỉnh thoảng, như trong bức **Nhà hàng La Sirène ở Asnières** (1887, sơn dầu, 54x65cm) Van Gogh dùng nhiều hơn những cái chấm nhỏ như những người Pointillist chính thống, chung quanh các nhân dáng được cho bao phủ một vàng sáng như vùng hào quang.* + *Nhưng thật sự, ông không bao giờ thấy thoải mái với **cái tính khiêm nhường** trong nét vẽ Seurat hay Signac.* + Trong các tác phẩm riêng, Van Gogh vẫn luôn phô bày màu sắc một cách nổi bật linh động trên mặt phẳng nền vải, một giá trị cơ bản về hội họa mà ông đã học được từ Mauve, Rubens và tất cả những họa sĩ trước kia.

4.

Tại cửa hàng tranh của “père” Tanguy, **mùa thu 1886, lần đầu tiên Van Gogh gặp Paul Gauguin**, người vừa mới trở về Paris sau khi trải qua suốt mùa hè đến vẽ ở Pont-Aven, một làng hẻo lánh trên bờ biển Brittany, nơi mà những nghệ sĩ muốn có một đời sống đồng quê yên tĩnh và đơn giản, thường tìm đến. + Cái thái độ thô lỗ hung bạo của Gauguin khiến Van Gogh không có cảm tình trong lần đầu gặp gỡ. Cho đến về

⁴² Paul SIGNAC: Họa sĩ & nhà văn Pháp (1863--1935).

⁴³ Emile BERNARD: họa sĩ Pháp (1868-1941)

sau được Toulouse-Lautrec kể cho nghe cuộc đời Gauguin, Van Gogh đâm ra nể trọng con người hung bạo kỳ dị kia:

“*Thoạt tiên, Gauguin là một thủy thủ, sau đó trong suốt 11 năm trở nên một nhân viên ngân hàng, kiếm ra rất nhiều tiền, tạo dựng được số tài sản đáng kể cho gia đình vợ con. + Đột nhiên, Gauguin rời bỏ tất cả mọi thứ đang có trong tay để khoác lên người cái áo choàng của họa sĩ. + Kể từ đó, chàng tuổi trẻ luôn luôn lâm vào tình trạng đói rách...*”

***/ Từ giữa tháng 4 đến tháng 11/1887**, Gauguin lại vắng mặt khỏi Paris để tìm đến vùng Martinique, Nam Thái Bình Dương. + Khi trở lại với những bức tranh màu tươi sáng của miền hải đảo, sự ngưỡng mộ dành cho Gauguin trong tâm hồn Van Gogh lại càng gia tăng. + Một tình bạn được kết nên giữa họ. + Dù với bao cá chất khác biệt, cả hai vẫn tìm thấy một nỗi quý trong dành cho nhau. + Những cuộc bàn cãi nghệ thuật với Gauguin đã làm khơi dậy trong Van Gogh cái ước mơ thành lập một hiệp hội họa sĩ để trong tinh thần tương trợ, các hội viên sẽ có thể cùng chia sẻ với nhau những vật chất và tư tưởng. + Phần Théo cũng cố gắng bán giùm những bức tranh cho Gauguin.

5.

Hầu hết họa sĩ các phái Cloissonisme, Neo-Impressionisme, Realisme, Naturalisme và Impressionisme đều tìm thấy vài cảm hứng từ những bức in trên gỗ của Nhật Bản. + Đó cũng là điều giúp Van Gogh tự giải phóng khỏi xu hướng tổng hợp vào năm 1887 ở Paris.

***/** Khi còn ở Anvers, nước Bỉ, Van Gogh đã từng mua những bản in Nhật Bản rẻ tiền về cắm trên các bức tường như một hình thức trang trí. + Chỉ khi đến sống tại Paris, ông mới hiểu được tính chất nghệ thuật trong chúng. + Hình ảnh đầy màu sắc về phong cảnh nước Nhật, các nghệ sĩ, những nàng *geisha*, hay các nhân dáng đang trông trọt cây... trên các bức in Nhật Bản này đã gây nên được một ảnh hưởng rối loạn nhưng đầy năng lực trên nghệ thuật và kiến trúc Âu Châu khoảng 1860 trở đi. + Tuy nhiên vào năm 1886-87, những loại hình như vậy đã không còn đóng vai trò quan trọng với các nhóm nghệ thuật tân tiến ở Paris, mà nó trở thành là những thứ trang trí phòng ốc thời trang (ví dụ như trong tác phẩm *A la Recherche du Temps perdu* Marcel Proust⁴⁴ đã diễn tả căn phòng ngủ của nhân vật Odette với toàn những hình ảnh Nhật Bản in trên tấm khăn trải giường bằng tơ, hay trên các lọ bình...)

/** Ba bức Nhật Bản được Van Gogh chuyển sang sơn dầu, trong số có bức nổi tiếng nhất là ***Loạt Tranh Nhật Bản –Cây Cầu Trong Mưa

⁴⁴ Marcel Proust (nhà văn Pháp, 1871--1922).

(*phỏng theo Hiroshige*) được vẽ vào cuối năm 1888, (73x54cm), qua đó ông thoải mái thêm vào màu xanh lá cây thật đậm, tương phản với cái viền màu đỏ trên những tấm ván ô thẳng đứng của nguyên bản bức tranh Nhật Bản.

6.

Trong hai năm ở Paris, Van Gogh đã ném mình vào thế giới của những nghệ sĩ khu Montmartre và tự học tập trau dồi nghệ thuật trong niềm hoan hỉ. + Trên 230 bức kết quả của thời kỳ Paris; những bức như *Những Cây Cầu Ở Asnières* (52x65cm, vẽ trong mùa xuân 1887) và *Chân Dung Père Tanguy* (mùa thu 1887, 93x73cm) được kể là những bức đẹp nhất. + Ông cũng đã xếp đặt ba cuộc triển lãm, một cho các bức vẽ theo lối Nhật Bản của riêng ông, và hai cho những bức sơn dầu riêng, cùng chung với những bức của các người bạn phái Tân Ấn Tượng (Neo-Impressionist). + Ba cuộc triển lãm được tổ chức ở quán Café de la Tambourin tọa lạc ở số 62 đại lộ Clichy. + Chủ nhân là một phụ nữ người mẫu Ý Đại Lợi nổi tiếng, đã từng ngồi làm mẫu cho Van Gogh qua bức *Người Đàn Bà tại quán Café du Tambourin (Agostina Segatori)*” được vẽ trong mùa xuân 1887 (sơn dầu, 55.5x46.5cm).

*/ Riêng với cuộc triển lãm các bức vẽ theo lối Nhật Bản, kéo dài **từ tháng 2 qua đến tháng 3/1887**, dù đã được Théo cảnh giác một sự thất bại, Van Gogh vẫn khăng khăng hành động. + Kết quả, chủ quán bị phá sản, Van Gogh mất không những chỉ tranh mà còn cả các cái khung!

7.

Mục đích Van Gogh tìm đến Paris là để học hỏi về hội họa, và ông đã thu đạt được nhiều hiểu biết về phái Ấn Tượng cũng như những phái tân tiến khác, nhưng mặt khác, ông tự thấy mình không thể nào thích hợp được với nếp sống cuồng nhiệt ở Paris.

*/ Mùa đông năm đó (1887), Van Gogh bắt thần rơi trở lại vào những cơn khủng hoảng, kiệt sức và đâm ra không thích những cuộc họp mặt của giới nghệ sĩ Paris. + Từ một bức thư gửi cho em gái, Van Gogh thú nhận rằng, *tận trong sâu thẳm ý nghĩ, Paris không đem lại được điều ước mơ vẫn khiến ông bị dày vò suy nghĩ.* + Với những họa sĩ phái Ấn Tượng, rõ ràng là giữa họ với ông có một sự khác biệt rất sâu. + Họ yêu, ngắm nhìn và mô tả trạng huống của mọi sự vật trên bề mặt nông cạn bằng cái tâm hồn tiểu tư sản. + Còn *Van Gogh, người nghệ sĩ Hòa Lan từng cất lên trong hội họa những âm điệu bi thương vọng từ lồng ngực gây mòn vì thiếu ăn, từ trái tim rướm máu; con người đã nhìn được*

tới thâu đáy của sự đau khổ thì lại muốn đi xa hơn trên con đường nghệ thuật của riêng mình.

*/ Ngoài ra, các bức tranh với màu sắc sáng sủa tươi mát diễn tả các vùng đảo Miền Nam Thái Bình Dương của Gauguin đã cuốn hút Van Gogh theo ý niệm về một vùng đất hoang dã, đối nghịch hẳn với nếp sống văn minh thành phố. + Một vòm trời biểu tượng cho nỗi hy vọng và ước mơ được xếp đặt bên trong một cuộc sống với phong cảnh vui tươi.

*/ Một hôm, Van Gogh nói với em trai rằng:

“Anh phải bắt đầu lại tất cả lần nữa, anh phải đi sâu xuống trong lòng trái đất, trần trụi, trơ trọi lần nữa. + Anh biết mình chỉ còn ba hay bốn năm thôi để sáng tạo, và anh phải cố gắng hết sức. + Có một nơi nào đó dưới ánh mặt trời này anh phải tìm cho ra trước khi quá muộn. + Tại đó sẽ có những luồng gió mà anh ưa thích để có thể cảm nhận được sự mỏng trớn của nó trên da mặt anh. Ở Paris, anh không còn cảm giác gì cả...”

*/ **Trong cuộc sống chung** giữa hai anh em, Théo đã phải nhận lấy rất nhiều khó chịu. + Cá tính hay gây gổ của Van Gogh đã là nguyên nhân cho những cuộc đấu khẩu kịch liệt giữa hai anh em; và cũng là lý do khiến cho chỉ đôi người bạn hiem hoi mới còn tìm đến căn nhà nhỏ của Théo. + Thêm nữa, sự căng thẳng trong việc điều hành cửa hàng Goupil cộng với sự thuyết phục khó khăn những chủ nhân công ty đồng ý mở rộng chiều hướng thương mại một cách mạo hiểm, đã đẩy Théo đến trạng thái khủng hoảng suy nhược mà ông từng thụ cảm trong cơ thể. + Vì vậy, vào **tháng 2/1888**, khi nghe Van Gogh quyết định từ bỏ Paris để đi đến một vùng hẻo lánh nào đó trong miền Nam nước Pháp-- tìm cảm hứng cho lối vẽ theo tranh Nhật Bản, Théo bằng lòng ngay. + Họ đồng ý lựa chọn với nhau, không phải Marseille mà là **Arles**.

*/ **Ngày cuối cùng** lưu lại Paris, trong khi Théo đang bận làm việc ngoài công ty thì tại ngôi nhà riêng bấy lâu hai anh em chung sống, Van Gogh trang hoàng lại tất cả các phòng ốc. + Lần đầu tiên trong đời, Van Gogh chùi rửa, đánh bóng rồi xếp dọn ngăn nắp mọi thứ. + Ông lôi hết những bức tranh không có khung nhét dưới gầm giường ra, phủ bụi và đóng đinh treo lên tường để cho Théo có cảm nghĩ rằng ông đang còn hiện diện. + Rồi kiếm tìm những cánh hoa cắm lên chiếc bình đặt giữa bàn. + Những cánh hoa thật tươi rói héo hắt hẳn bên cạnh những cánh hoa trong tranh Van Gogh. + Từ các mặt tường, các cánh hoa này cúi nhìn sự quạnh hiu của Théo với ánh mắt thông cảm xót xa.

*/ **Buổi chiều**, từ công ty làm việc trở về, Théo tìm thấy trên bàn viết lá thư từ biệt của anh, lời lẽ rất cảm động.

[]

XV.
(2/1888 – 10/1888)
(Arles)

1.

Ngày 26/2/1888, Van Gogh đến Arles, một tỉnh nhỏ nằm trên bờ sông Rhône, miền Nam nước Pháp. + Trời rất lạnh, tuyết đóng dày trên đường phố. + Mọi cánh đồng và đồi núi đều phủ đầy tuyết, thỉnh thoảng mới thấy một cành cây nhỏ vươn lên như một chấm đen.

“*Giống như bức tranh phong cảnh mùa đông được vẽ bởi một họa sĩ Nhật*” là cái cách Van Gogh diễn tả cánh đồng và đồi núi tuyết phủ trong lá thư thứ nhất gửi về cho Théo từ Arles. + “*Đẹp như một bức tranh Nhật Bản pho bày trạng thái trong treo của không khí và màu xám nhạt đầy hiệu lực của không gian*” là những giòng mà ông tóm tắt miêu tả với Bernard. + Rõ ràng ông đã tìm thấy những gì ông muốn tìm.

*/ Tại đây, Van Gogh thuê một phòng trong Hôtel Restaurant Carrel số 30 đường Cavalerie.

+ ***Căn phòng với cái giường hẹp khổ và hai ghế nhỏ xơ xác; quán café với cái bàn bi-da ở giữa và ba ngọn đèn treo trên trần đã là những hình ảnh xuất hiện trong các bức tranh tuyệt mỹ của Van Gogh thời gian ở đây.***

+ Ban đêm, Van Gogh dành thì giờ để đọc sách. + Ông đọc Daudet⁴⁵, Maupassant⁴⁶, đọc tất cả các tác phẩm nào mà ông tìm thấy được. + Đặc biệt Emile Zola⁴⁷ rất được ông hâm mộ. + Văn chương Zola trở nên là bánh mì và phó mát cho ông.

*/ Chẳng bao lâu, sau khi Van Gogh đến Arles, cây ăn trái trong các khu vườn cũng nhú nụ hoa. + Đối mặt với những cái đẹp ngoạn mục chóng tàn này, ông thừa nhận với Bernard rằng ***ông đã hoàn toàn bị chụp bắt bởi Thiên Nhiên***. + Khắp vùng, cảnh sắc rộ lên nét quyến rũ rực rỡ.

*/ Van Gogh vẽ hằng ngày không lúc nào ngưng nghỉ. + Ông vẽ những quãng trường; các con đường; công viên; cây cầu; mặt trời lặn; cánh đồng có đường xe lửa chạy ngang phía xa đằng sau... + Vẽ những vườn hoa đầy màu sắc; những bông hồng trong chậu; những quả chanh trong giỏ. + Ông vẽ nhiều bức tự họa; các người xứ Arles; vẽ Trung úy Millet trong trung đoàn Zouave, một chàng người bé nhỏ với cái cổ giống như con bò mộng và đôi mắt như con hổ; vẽ các nông dân Camargue. + Chỉ khi trở về phòng vẽ, ông mới bắt đầu tô phết lại cho hoàn hảo bức tranh với những đường nét và màu sắc công phu.

⁴⁵ Alphonse DAUDET: nhà văn Pháp (1840--1897).

⁴⁶ Guy DE MAUPASSANT: nhà văn Pháp (1850--1893).

⁴⁷ Emile ZOLA, nhà văn Pháp, (1840-1902)

2.

Trong **tháng 3/1888**, Van Gogh làm việc say mê trên 6 bức tĩnh vật cùng một lúc, vẽ quả lê, quả đào và quả táo.

*/ Viết cho Bernard, **ông phô bày nổi ao ước mãnh liệt rằng có thể chuyển đạt được những cảm xúc của mình trên tất cả mọi màu sắc để đưa tới một sự hài hòa cho bức tranh**; giống như những giòng nhạc Wagner⁴⁸ khi được chơi bởi một dàn nhạc lớn, sẽ gây cho thính giả những giây lát thân mật bên trong một tổng thể đầy hiệu lực.

*/ Những lời này rõ ràng đã làm lôi cuốn Bernard, bởi vì sự thăng bằng giữa âm thanh và màu sắc được nối kết bằng một ngữ vựng xúc cảm riêng biệt là một phần tiêu chuẩn của những người phái Biểu Tượng / Cloissonist.

*/ Tránh xa Paris, ít mệt mỏi bởi lo nghĩ và rượu, không bị đè nén bởi sự tiếp cận những tư tưởng xung đột, Van Gogh có thể rút ra một sự hỗn hợp tươi mát cho nghệ thuật của mình. + Một trong những bức vẽ trái lê (**Cây Lê Màu Hồng Đang Trổ Bông**, sơn dầu, 73x59.5cm), tưởng niệm Mauve, người vừa chết bất thần trong đầu tháng Hai 1888. + Bức tranh nói lên cảm xúc của họa sĩ dành cho người nghệ sĩ quá cố mà dù với những tranh luận giữa cả hai, cũng đã từng cụ thể giúp đỡ Van Gogh rất nhiều trong chiều hướng làm phát lộ tài năng. + Ông gửi qua tay Théo, bức tranh đề tặng cho vợ Mauve.

*/ Sức mạnh của màu sắc, sự trong lành của không khí và xúc cảm mãnh liệt tạo ra từ thiên nhiên tìm thấy trong Provence đã làm ngây ngất Van Gogh. + Trong các bức Paris mùa xuân và mùa hè 1886, ông đã từng suy luận về nhịp điệu của các mùa qua một loạt *canvas* vẽ những cánh hoa bị cắt và những chậu hoa. + Bây giờ, trong Arles rộng lớn, bên dưới cái vòm vĩ đại của bầu trời xanh ngát, ông miên man vẽ một cách nhanh chóng những cánh đồng lúa mì vàng óng, những cánh hoa huệ, hoa bắp đang chín tới cho mùa gặt tháng Sáu.

*/ Làm việc nhiều giờ dài, cuối cùng Van Gogh biết rằng ông đã thực hiện được một sự hợp nhất chính xác về tầm nhìn, chủ đề và kỹ thuật trên một bức tranh. + Ông lùng sục mọi nơi để tìm những đề tài mới, đi đến Les-Saintes-de-la-Mer trong vùng châu thổ sông Rhone, nơi mà ông bị lôi cuốn bởi những cánh buồm rộng lớn trong vùng để vẽ nên cảnh biển cả và những chiếc tàu bằng những nét vẽ sáng sủa, đơn sơ (**Những Chiếc Thuyền Trên Bãi Biển tại Saintes-Maries**, sơn dầu, 64.5x81cm). + Làm gợi nhớ những bức vẽ hai bên bờ sông Seine chính là vài bức trình bày quang cảnh bờ sông Rhône với những chiếc sà lan và cơ xưởng. + Trên một mũi kênh yên tĩnh của sông Rhône chảy về hướng Nam Arles, ông tìm thấy một cái cầu gỗ được xây bởi một kỹ sư người

⁴⁸ Richard WAGNER, soạn nhạc gia người Đức (1813--1883).

Đức. + Có một bức, ông vẽ một nhóm phụ nữ đang giặt áo quần trên bờ Langloi (*Cầu Langlois Và Những Phụ Nữ Đang Giặt Giũ*, sơn dầu, 54x65cm).

*/ Ông vẽ và vẽ...

Những bức tranh ở Arles đã làm tên tuổi ông trở nên bất tử. + Các tác phẩm có giá trị vĩnh cửu đã ra đời tại đây. + Công việc không phải là của một đôi mắt, một bàn tay, một cái đĩa màu... mà là của một trái tim bao la nhân ái.

3.

Để có chỗ treo tranh, **ngày 1/5/1888**, Van Gogh thuê bốn phòng trong một căn nhà trống không có đồ đạc ở số 2, Place Lamartine; bên ngoài sơn màu vàng, bên trong màu trắng, mặt nền được phủ một lớp gạch vuông màu đỏ đẹp đẽ. + Giá tiền mỗi tháng phải trả là 15 quan. + Ông thuê nó, đơn giản chỉ vì không thể để các bức tranh trong căn phòng xấu xí ở quán trọ mãi được. + Trong căn nhà màu vàng, trên các bức tường trắng, những bức tranh trông huy hoàng lộng lẫy hẳn. + Van Gogh cũng muốn sống luôn trong căn nhà ấy, nhưng phải tốn tiền trang bị các vật dụng cần thiết. + Vì vậy mà ông vẫn lưu lại quán trọ, dùng căn nhà màu vàng làm xưởng vẽ và chỗ chứa tranh.

*/ **Tháng 9/1888**, do một cuộc bất hòa về các khoản chi phí với chủ nhân Hôtel-Restaurant Carrel mà Van Gogh dọn đến một quán trọ khác, *Café de la Gare* số 30, Place Lamartine, do hai vợ chồng Joseph và Marie Ginoux làm chủ.

*/ Những giao tiếp trí thức chỉ giới hạn trong các cuộc chuyện trò với Boch và MacKnight, hai người nghệ sĩ đã đến thăm Van Gogh chủ yếu từ lá thư giới thiệu của Théo và những trao đổi thư tín với Bernard. + Những câu hỏi và lý thuyết cấu trúc của Bernard có thể được suy ra từ những lá thư hồi âm của Van Gogh với giọng điệu dạn dĩ khôn ngoan kiểu đàn anh, điều đã không thấy có trong những thư viết cho Théo.

*/ **Tháng 7/1888**, Van Gogh kết giao với người đưa thư tên Joseph Roulin (1841-1903), hàng xóm và về sau trở thành bạn thân của họa sĩ thời gian ở Arles, một khuôn mặt Cộng Hòa kiêu hãnh đã gọi Van Gogh nhớ đến *père* Tanguy; và Millet, một viên Thiếu úy trong Trung đoàn Zouave. + Joseph Roulin và vợ thường đem những đứa con tới chơi nhà Van Gogh.

4.

Khi mùa hè đến, Van Gogh bị say đắm bởi mặt trời và màu sắc chói lòa rực rỡ của nó. + Ông vẽ liên hồi, dữ dội, vẽ trong ánh nắng chan hòa

và cả trong gió lạnh. + Ở Paris, nghệ thuật của Van Gogh đã lên đến cao độ. + Nhưng ở Arles, không bị ảnh hưởng mấy may bởi bất cứ ai, luôn cả Théo, sự sáng tác tiến đến cực điểm. + Nghệ sĩ tự hiến mình một cách hoang phí vào hội họa, như đã qua một lần ở Borinage tự hiến cho lý tưởng tôn giáo.

*/ Bạn hữu Van Gogh ở đây chỉ là những con người bình dị, vì vậy mà tránh được hết các cuộc tranh luận nghệ thuật dữ dội. + Trên những bức tranh, cái ký ức về Hòa Lan thường xuyên ẩn hiện. + Những bức **Cánh Hoa Mặt Trời, Căn Nhà Màu Vàng, Người Gieo Hạt, Chiếc Thuyền Trên Bãi Biển...** đều là những tác phẩm kỳ diệu được sáng tạo ra trong thời kỳ này.

*/ Ngày 16/9/1888, Van Gogh dọn đến ở hẳn trong căn nhà màu vàng đã dùng làm xưởng vẽ dạo trước. + Ông tự tay trang hoàng các phòng bằng những bức tranh vẽ hoa hướng dương rực rỡ và đặt tên ngôi nhà là “Căn nhà của những tín đồ Quaker”. + Đây là thời kỳ hạnh phúc nhất trong cuộc đời nghệ sĩ. + Căn nhà màu vàng nhỏ nhỏ đã tạo được cho ông cái cảm giác thật sự an toàn. + Ông rất kiêu hãnh vì đã có riêng một trụ sở, mơ mộng đến việc thành lập một hiệp hội nghệ sĩ để có thể tương trợ và cùng nhau làm nghệ thuật.

*/ Lúc này, Van Gogh trở lại là con người sâu thẳm đầy tình cảm như trước. + Ông không phải là một kẻ tiểu tư sản, **cũng chẳng là họa sĩ đơn giản**. + **Cái nghĩa rộng và cao quý nhất của hai chữ “Tình Cảm” đã được thể hiện rõ rệt qua nghệ thuật và cách sống của ông.**

5.

Van Gogh là người yêu chuộng và có cái nhìn thấu suốt từ bề mặt đến bề sâu của mọi sự vật. + Ông “không yêu ánh mặt trời”, nhưng “**yêu mặt trời**”. + Cũng chính “**mặt trời**” là cái mà ông muốn vẽ, không phải “ánh mặt trời”.

*/ Khi ông viết trong một lá thư “Ánh vàng mới đẹp làm sao!” thì điều này không có nghĩa phát biểu lên cảm xúc hiềm hoi của nghệ sĩ, mà thật đúng là sự bày tỏ của một con người nghĩ về “màu vàng” như là màu của mặt trời, đồng nghĩa với “ánh sáng và ấm áp”. + Màu vàng gợi nên trạng thái xuất thần đầu tiên (cũng giống như tư tưởng trong đầu óc), sau đó mới là màu sắc của mặt trời trong mắt nhìn nghệ sĩ. + Vì vậy, giữa những bức tĩnh vật thông thường, những cánh hoa màu vàng Van Gogh vẽ ra đã nổi bật đầy ý nghĩa. + Và chính Van Gogh cũng nói rằng những cánh hoa ấy gây nên trong lòng ông cái ấn tượng mạnh mẽ, giống như tấm kính cửa sổ nhiều màu nổi bật lên trong các ngôi nhà thờ có lối kiến trúc Gô-Tích.

*/ Trong các bức tự họa, giá trị của cảm nghĩ và sự diễn tả nội tâm được tìm thấy rất dào dạt. + Van Gogh nhận rằng đã ưa thích trên hết là

việc vẽ các vị thánh, nhưng lại sợ chính những cảm xúc của lòng mình.+ Ông đã biết, trong các bức vẽ, có khi ông muốn phô bày nỗi an bình lớn, có lúc chỉ muốn đưa ra sự cô đơn buồn khổ của con người.

*/ Thái độ tôn giáo của Van Gogh, sinh động hơn hết có lẽ là trong việc vẽ những cánh hoa. + Em gái ông viết rằng, ngay khi còn bé, Van Gogh đã tỏ ra hiểu được “*linh hồn*” của chúng. + Ông thường kết chúng lại thành từng bó nhỏ bằng đôi tay dịu dàng mảnh khảnh. + Từ đôi tay ấy mà về sau nhà nghệ sĩ dùng gói những bức tranh vào trong thùng gỗ, hoặc săn sóc các bệnh nhân nghèo khó ở Borinage. + Và cũng chính đôi tay đó mà lúc bấy giờ ở Arles, cây cọ Van Gogh không những chỉ sáng tạo bề mặt những bông hoa, mà còn cả linh hồn của chúng. + Trong một lá thư, Van Gogh đã mô tả rất tỉ mỉ về “*nụ cười héo hắt có màu xanh tím của cánh hoa cuối cùng giữa mùa thu.*” + Đó là ngôn ngữ hội họa của Van Gogh, người nghệ sĩ có cái nhãn thức trái ngược hẳn với những họa sĩ phái Ấn Tượng.

*/ Ngoài ra, phải kể đến sự thấu hiểu của Van Gogh về không gian giữa mọi sự vật trên các bức tranh. + Ông biết cách định cho chính xác một khoảng cách, không những chỉ là khoảng cách giữa những mái nhà, cây cối, xe cộ... mà ngay cả khoảng cách chi li giữa các luống cày trên mặt cánh đồng.

*/ Trong tác phẩm, Van Gogh dùng hai cách để diễn tả tính xác thực của sự vật: Hoặc là lờng vào trong các bức tranh hầu hết các chi tiết nhỏ về đất đai, thuyền bè, nhà cửa, đồi núi (giống như các họa sĩ Nhật Bản thường làm); hoặc cố tình đơn giản hóa bằng cách bỏ quên những chi tiết. + Khi ấy, nghệ thuật chỉ là một sự gợi ý. + “*Tôi cố gắng giữ lại trong hội họa những gì gọi là cốt tủy quan trọng của sự vật*”, như đã viết cho Bernard như thế.

*/ Dù vậy, ***trong tranh Van Gogh, trội hơn cả chính là giá trị màu sắc.*** + Qua những lá thư viết cho Bernard từ Arles, mô tả về màu sắc, Van Gogh đã tận tình ca ngợi các màu xanh lá cây, xanh da trời, màu vàng chanh, màu cam, màu son thắm hay màu tím. + Ông đặt những màu sắc này lại với nhau, đối chiếu, tương phản hay hài hòa kết hợp một cách tuyệt diệu trong tác phẩm. + Bernard đã kể lại rằng Van Gogh luôn luôn so sánh Hội Hoa với Âm Nhạc và đã theo học dương cầm với một nhạc sĩ già, mục đích để tìm hiểu sự giống nhau giữa màu vàng, màu xanh da trời, màu lam ngọc hay màu son thắm, với các cung bậc của âm thanh.

*/ ***Màu đỏ cũng rất được ưa thích với Van Gogh, ảnh hưởng từ hội họa Nhật Bản,*** diễn hình như các bức ***Cây Mận Đang Nở Hoa*** (sơn dầu, 55x46cm); ***Orian*** (sơn dầu, 105x 60.5cm); ***Cây Cầu Dưới Mưa*** (sơn dầu, 73x54cm). + Vẽ đẹp và sự hài hòa màu sắc trong tranh Van Gogh không hề vượt quá giới hạn. + Chúng xuất hiện trong tác phẩm cũng y hệt như đã thấy xuất hiện ngoài vũ trụ. + Có thể ví vẻ đẹp này tương đương với

những cái mà Thượng Đế đã sáng tạo trên những con chim, những cánh bướm, các bông hoa và trong cỏ cây, đất đá. + Vẽ đẹp đã làm tâm hồn con người trở nên phong phú, giúp cho tư tưởng thâm trầm sâu sắc hơn.

□

XVI.

(Cuối 10/1888 – Cuối 12/1888)
(Bệnh viện Hôtel Dieu lần thứ nhất)

1.

Do bởi sự cô đơn và nỗi ao ước muốn được làm việc với những nghệ sĩ khác trong tâm hồn Van Gogh mà Théo đã đưa ra một kế hoạch rằng, Gauguin không có đồng xu dính túi trong Pont-Aven và chẳng có gì để hy vọng trong mùa đông, sẽ chia cuộc sống chung với Van Gogh trong căn nhà ở Arles bằng cách hàng tháng đổi lại cho Théo một bức tranh.

*/ Phần Gauguin, một cách nhao báng, đã chấp nhận điều kiện Théo đưa ra như một giải pháp ngắn hạn cho đến khi có đủ tiền trong túi, ông sẽ trở lại vùng Martinique. + Vì vậy mà ông trì hoãn sự đến Arles cho mãi đến **ngày 23/10/1888** mới tìm đến Arles trong một tình cảnh hoàn toàn nghèo khổ.

*/ Riêng Van Gogh thì lại trải qua trạng thái vừa lo lắng vừa kích động, tin tưởng rằng sự hiện hữu của Gauguin sẽ giúp ông bài trí được một “*Phòng Tranh Của Miền Nam*” –theo kiểu một khu đặc biệt của họa sĩ mà các nghệ sĩ tại Barbizon hay Pont-Aven đã làm.

*/ **Từ tháng 8/1888** trở đi, Van Gogh mua sắm bàn ghế, dùng màu vàng để sơn quét căn nhà, và trang hoàng phòng vẽ bằng một bức tĩnh vật đồ sộ tựa đề **Mười Bốn Hoa Hướng Dương**, (sơn dầu, 93x73cm), mỗi hoa có 12 hay 14 cánh.

*/ **Trong tháng 9/1888**, ông tập trung đề tài trên những phong cảnh của tỉnh Arles. + Khi ấy, chính quyền đang cho gắn hệ thống ống dẫn khí đốt trong thành phố, kéo dài từ ga xe lửa dọc về hướng căn nhà mới của Van Gogh. + Lợi dụng cơ hội này, họa sĩ xin trả 25 quan để có được hai đường ống trong nhà, một ở bếp và một trong phòng vẽ, mục đích để tạo thoải mái cho Gauguin.

*/ Chủ đề về ngọn đèn khí đốt chế ngự một nhóm nhỏ các bức vẽ tháng Chín của Van Gogh. + Chéo ngang con đường bắc từ nhà Van Gogh là một quán *café* mở cửa suốt đêm. + Bức sơn dầu **Quán Café Đêm** (70x89cm) trình bày *quang cảnh bên trong quán*, được vẽ ra trong tháng 9/1888, với một ngọn đèn hình cầu bằng khí đốt treo ở giữa ba

ngọn khác tỏa ra luồng sáng màu xanh lá cây nhọn nhọt trên cái bàn phủ khăn trắng của người chủ và những bàn bằng đá hoa cương có những thủy thủ đang ngồi cúi đầu lúc đêm khuya. + Màu xanh lá cây gay gắt tương phản với màu đỏ tươi, nổi bật dưới những nét cọ của họa sĩ như hàm ý nghĩa gọi lên “những đam mê kinh khủng của con người” và để đem lại cảm tưởng của một nơi chốn mà người ta có thể đánh mất tâm hồn mình.

*/ Diễn đạt một cách nhẹ nhàng hơn, trong bức sơn dầu **Café Terrace, Arles Về Đêm** (81x64.5 cm) vẽ một quán café thanh nhã ở trung tâm thành phố trong khu Place du Forum, sự đối lập giữa ánh sáng thiên nhiên và ánh sáng nhân tạo được Van Gogh khảo sát tỉ mỉ –ánh sáng ngọn đèn khí đốt chiếu ngời trên những cái bàn trải khăn, tương phản với bầu trời xanh đậm đầy những ngôi sao hình quả trứng. + Dù rằng quán café này có thể thật, giống như Van Gogh đã vẽ nó, thì cái cấu trúc và cách nhìn của họa sĩ qua bức tranh cũng chỉ là những trích dẫn trực tiếp từ bức vẽ cửa hàng bán thịt có che màn và ngọn đèn khí đốt trên Đại lộ Clichy của họa sĩ đương thời Louis Anquetin.

*/ Ngọn đèn dầu khí là biểu tượng cho tính chất hiện đại của dân Paris thời đó. + Nó gợi Van Gogh nhớ tới những đề tài thuộc thủ đô, giống như bức vẽ về những cái thùng đựng khí trên đại lộ Clichy của Signac và bức **Parade** vẽ cái đèn khí đốt của Seurat mà Van Gogh đã từng được xem trước khi rời Paris.

*/ **Đầu tháng 10/1888**, Van Gogh thực hiện bức sơn dầu ưng ý nhất của ông, **Phòng Ngủ Của Van Gogh** (72x 90 cm). + Cái chăn màu đỏ và những vật dụng đơn giản, “cái màu của một miếng bơ”, được vẽ mà không có một chút xếp đặt hay bóng mờ nào trên đó. + Cái sàn dốc nghiêng về phía sau và những khoảng cách hình hộp mang rõ ràng đặc tính Âu Châu phối hợp với tính đơn giản của phương Đông.

*/ Được vẽ ra trong nỗi chờ mong sự xuất hiện của Gauguin, bức tranh có dụng ý ước mong sự bình an, ngơi nghỉ, giấc ngủ và sự yên bình.

2.

Paul Gauguin, một nghệ sĩ đáng chú ý và cũng là người bạn ngoại hạng của Van Gogh, đến Arles **ngày 23/10/1888** trong tình cảnh khó khăn nghèo khổ. + Hai họa sĩ trở nên tri kỷ và cùng thảo luận rất nhiều về hội họa. + Sự có mặt của Gauguin rõ ràng đã tạo ra phần nào sự thay đổi trong lối vẽ của Van Gogh. + Để làm cho phù hợp với ý niệm của phái Cloissonist, lúc bấy giờ trong tranh Van Gogh cho thấy đã có một

sự khảo sát tỉ mỉ về những giá trị thuộc không gian và màu sắc cùng với sự tăng cường công dụng của những đường viền màu đen mạnh mẽ và sự sắp xếp một lớp sơn mỏng mịn trên nền *canvas*.

+ Bức ***Les Alyscamps*** vẽ vào tháng 11/1888 (sơn dầu, 73x92cm) diễn tả *những người đi tản bộ trên một đại lộ ở Arles được nhìn từ cao xuyên qua những cây bạch dương màu xanh da trời*, là một trong những ví dụ rõ rệt nhất của khuynh hướng này. + Với sự nắm bắt không gian đột ngột từ những gốc cây cận cảnh tới cái phong toàn bộ hợp nhất, họa sĩ đã phá vỡ luật xa gần trong truyền thống hội họa Âu châu mà ngay từ chính trong 6 bức phong cảnh đã vẽ trước đó, Van Gogh vẫn còn phải chịu ảnh hưởng. */ Gauguin cũng khuyến khích Van Gogh vẽ từ các giác mơ và ký ức hơn là trung thành với sự chính xác của Thiên Nhiên, điều mà trước kia Gauguin đã từng chỉ trích phái Ấn Tượng.

*/ Bức ***Đi Đạo Tại Arles- Ký Ức Về Khu Vườn Ở Etten*** (sơn dầu, 73.5x92.5cm) được thúc đẩy bởi Gauguin, vẽ *một phụ nữ che mạng và một người hầu gái cầm bó hoa bước theo sau*, là một biểu tượng tạo hình được nghiên cứu rất kỹ. + Cảm nghĩ của con người trong một trạng thái đặc biệt được phô bày qua khuôn mặt và dáng điệu nhân vật. + Khác hẳn cái viễn cảnh rộng lớn của thiên nhiên trong bức ***Les Alyscamps*** mà trong đó *đàn ông và đàn bà di động như những nhân dáng bé nhỏ*, thì trên bức tranh ***Đi Đạo Tại Arles...*** tỏ rõ đặc chất tối tăm ở những cảnh gần như thể nó làm cho Van Gogh đau khổ khi vẽ, bắt ông nhớ lại cái gì đó thân yêu trong dĩ vãng. + *Những nhân dáng một phần được gọi nên từ ký ức về người mẹ và người chị của ông, và nơi chốn chính là khu vườn của gia đình ở Etten.*

*/ Trong sự tương phản cực kỳ với bức ***Les Alyscamps***, bề mặt bức ***Đi Đạo Tại Arles- Ký Ức Về Khu Vườn Ở Etten*** đã phô bày rất nhiều những cái chấm và những nét cọ ngắn; mang tính Pointillist nhiều nhất kể từ mùa hè 1887 và có lẽ đó cũng là điều khiêu khích Gauguin, khiến cho Gauguin cực kỳ căm ghét Seurat và những nguyên tắc cấu tạo của phái Neo-Impressionist.⁴⁹

*/ Bức ***Người Gieo Hạt***, (sơn dầu, 32x40cm) vẽ vào cuối tháng 11/1888, lần nữa dựa trên sự tưởng tượng, là một nguyên mẫu rất gần gũi với những quan tâm riêng của Van Gogh. + *Nhân dáng đậm màu đang gieo hạt, cũng như cái bóng và cội cây ở góc trái bức tranh* được cảm hứng từ những bức tranh Nhật Bản. + *Mặt trời to lớn được vẽ phía trên như một vầng hào quang tỏa ra chung quanh người thợ gặt*, làm cho anh ta xuất hiện giống như một vị thánh đang hợp tác trong nhịp điệu của thiên nhiên. + Đó là một trong những bức mô tả "cách nhìn trừu tượng"

⁴⁹ Về sau Gauguin có viết một cách tầm thường và sai sự thực về việc Van Gogh hoàn toàn bị bận rộn với phái Neo-Impressionism khi Gauguin đến Arles.

của họa sĩ bao gồm những phác vẽ riêng biệt, ảnh hưởng bởi –(nhưng không tùy thuộc vào)-- sự quan sát Thiên Nhiên.

*/ Khi ao ước vẽ một chủ đề về sự khai mở mùa màng trong vùng đồng quê đã được ghi nhận từ mùa hè trước, Van Gogh cũng trở lại với cái chiều sâu không gian và nghiên cứu trước đó của mình. + Điển hình là bức **Vườn Nho Đỏ**, (sơn dầu, 75x93cm) có *những giàn nho đỏ mùa thu bên dưới một mặt trời đang chói sáng*, được vẽ ra trong tháng 11/1888.

*/ Gauguin cũng vẽ một vườn nho; mượn một nhân dáng nữ của tranh Van Gogh nhưng cho cô này đội một cái mũ trùm đầu vùng Breton và thêm những nhân dáng buồn sầu chung quanh, rồi đặt tên tác phẩm là **Nỗi Đau Khổ Của Con Người**. + Trong bức tranh này không có sự thích thú trước mùa thu như tranh Van Gogh đã có. + Vườn nho gần như chỉ là một cái nền vẽ những nhân dáng con người với những biểu tượng liên hệ tới quả nho, nỗi cay đắng và sự hy sinh.

3.

Mùa đông 1888, cả hai người nghệ sĩ đều làm việc trong nhà. + Trên khí chất, họ không hợp ý và thường xuyên cãi nhau về nghệ thuật. + Gauguin thích đùa bỡn cùng các người quen. + Ông cười châm chọc mỗi khi thấy Van Gogh đối xử đặc biệt với người đưa thư Roulin hoặc chuyện trò bằng giọng dịu dàng tử tế với những nông dân khác. + Qua các câu chuyện, giọng điệu kẻ cả và ư ra lệnh của Gauguin đã dễ dàng làm dậy lên cơn cuồng nộ trong tâm hồn Van Gogh. + Tâm lý cả hai đều bệnh hoạn và những cuộc rêu uống với nhau càng khiến họ thêm tê hại.

*/ Viết cho Théo, thoát đầu Van Gogh giấu diếm về những xung đột với bạn, nhưng vào tháng 12/1888, sự việc trầm trọng vừa đủ cho họa sĩ thừa nhận một sự rạn nứt đã có và Gauguin có thể sẽ bỏ đi. + Bây giờ ông lại kiệt sức, bị kích động một cách khốn khổ thất vọng rằng sau chỉ hai tháng, mọi dự tính của ông đã tan rã.

*/ Ngày **16/12/1888**, cả hai rủ nhau đến nhà chứa Maison de Tolérance, No. 1 của “Madame” Chose, nơi mà trong quá khứ, đã từng vài lần họ đến đó để vẽ.

*/ **Van Gogh** được các cô gái ở đây đặt cho cái tên thân mật là “Fou-roux” và Gauguin là “Montezuma”. + Các cô gái la lên vui mừng khi gặp họ, chạy xô đến cạnh bên, ôm ghì và hôn lên má họ. + Van Gogh cười thích thú trước quang cảnh có tính chất êm đềm gia đình ấy. + Một cô gái có mái tóc màu hung đỏ tên Rachel, hỏi xin Van Gogh nắm quan.

+ Và bởi vì ông không có đề cho nên đã hứa sẽ vẽ tặng cô một bức chân dung.

*/ Còn **Gauguin**, theo như thường lệ, được một đám đông vây quanh. + Ông là người có nét đẹp mạnh mẽ nhất trong số đàn ông tại Arles. + Tất cả các cô gái ở nhà chứa Maison de Tolérance No. 1 đều ao ước được làm người tình của ông. + Ông luôn luôn đem lại cho họ nụ cười, đối xử với họ như thể chính ông là vị hoàng tử trong một xứ sở có những tập tục khắc nghiệt. + Ví dụ, trong khi Gauguin kể cho các cô nghe một câu chuyện thì ông nhắc bổng cô gái tên Nanette lên rồi ném xuyên qua cái bàn để giữa phòng, để rơi xuống chiếc ghế dựa bên dưới tấm kính. + Cô gái nằm co ro như một gói lớn. + Vậy mà kể xong câu chuyện, Gauguin chẳng màng nhìn nhối gì đến cô ta!

*/ Không khí ở nhà chứa này quả thật ám áp thân mật hơn trong căn nhà màu vàng của Van Gogh. + Do đó, cả hai nghệ sĩ đều quyết định mừng lễ Giáng Sinh tại đây. + Cô gái tóc hung bèn bảo Van Gogh rằng, nếu ông không thể cho cô năm quan thì ít nhất nên tặng cô cái tai của ông để làm quà trong đêm Giáng Sinh sắp tới. + Tất cả mọi người đều lăn ra cười. + Van Gogh bỗng đứng ôm lấy hai bên thái dương, vẽ run rẩy y hệt một con gấu đang bị đàn sói rừng chộp bắt. + Bà chủ nhà chứa phải nhảy vào giải vây cho ông.

*/ **Đêm ấy trở về nhà**, Van Gogh không thể nào ngủ được. + Ông đến gõ cửa phòng Gauguin, nhưng Gauguin say ngủ không hay biết gì cả. + Van Gogh đẩy cửa bước vào. + Ngọn đèn đường soi sáng khuôn mặt Gauguin với đầy nét mạnh mẽ. + Van Gogh cứ vậy mà đứng cạnh giường bạn suốt cả nửa giờ.

*/ **Ngày 17/12/1888** hôm sau, Van Gogh không vẽ tranh, không nói năng, cũng chẳng ăn uống gì. + Buổi chiều, ngồi với nhau trong quán *café* Ginoux, sau một hồi rượu uống dữ dội, cả hai bắt đầu tranh luận. + Đột nhiên Van Gogh cầm cái ly ném vào đầu bạn. + Gauguin tránh kịp, nắm cổ áo Van Gogh tống ra ngoài cửa quán.

*/ **Ngày 18/12/1888** kế tiếp, Van Gogh xin bạn tha thứ cho sự việc bữa trước. + Gauguin trả lời rằng chẳng hề nghĩ gì đến điều ấy bởi ông đã quen với những đối xử hung bạo như vậy. + Tuy nhiên, Gauguin nói thêm, có một mảnh ly bể đã làm đầu ông chảy máu và ông nghĩ, tốt hơn hết là hai người chia tay nhau. + Rồi Gauguin ngồi xuống bắt đầu viết cho Théo lá thư, báo rằng mình sẽ trở về Paris sớm; xong tự tay đem bỏ vào thùng. + **Đó là vài ngày trước lễ Giáng Sinh 1888.**

*/ **Sáng 19/12/1888**, Van Gogh đi đến nhà chứa Maison de Tolérance, No. 1, chuyện trò với Madame Chose để khỏi phải ngăn trở Gauguin trong việc thu xếp hành lý. + Cô gái tên Rachel lại thúc hối ông

về món quà kỳ dị. + Van Gogh vẫn lặng thinh, vẻ đau khổ hiện rõ trên mặt. + Cuối cùng, ông kể cho mọi người nghe mọi sự xảy ra giữa ông và Gauguin. + Cô gái tên Nanette muốn đi ngay đến căn nhà màu vàng để ngăn cản ý định Gauguin, nhưng không được Madame Chose cho phép. + Dù gầy yếu, cũng chẳng đẹp trai, lại không bao giờ kể được những câu chuyện thú vị, nhưng Van Gogh rất được các cô gái ở đây thương mến. + Khi thấy ông buồn khổ, hầu như ai cũng muốn làm một điều gì đó để an ủi ông.

*/ **Buổi trưa hôm ấy**, Van Gogh trở về căn nhà màu vàng, thấy Gauguin ăn diện bánh bao. + Thái độ Gauguin thay đổi hẳn. Ông rủ Van Gogh cùng đi đến Montpellier. + Trong suốt **chiều tối 19/12/1888**, hai người nghệ sĩ chuyện trò với nhau về Delacroix và Bruyas⁵⁰ rất tương đắc. + Với người khác, một buổi vui như thế không phải là hiếm. + Nhưng với Van Gogh, ngày hôm ấy quả thật kỳ dị đến khó thể tưởng tượng. + Hai con người có chung một đam mê, một nghề nghiệp, không có nghĩa là cái nhìn cuộc đời lại cùng chung một hướng.

*/ Gauguin, người thích làm khổ kẻ khác đã khiến Van Gogh, một nghệ sĩ sẵn sàng đón nhận nỗi khổ của kẻ khác vào mình, phải quy lụy. + Gauguin mặc cho Van Gogh nài nỉ hồi lâu. + Và thực sự, Van Gogh cũng cảm nhân trong chính mình nỗi ao ước khó chống cự là được cúi đầu, ngay cả quỳ gối trên để xin Gauguin lưu lại Arles.

*/ Gauguin bèn viết một lá thư thứ hai cho Théo, tuyên bố rằng lá thư trước không có giá trị nữa.

*/ Tuy vậy, trong vài ngày kế tiếp, Gauguin từ chối không ngồi ăn cùng bàn với Van Gogh, lấy cớ rằng tư tưởng họ và luôn cả vấn đề vệ sinh khác nhau quá. + Rõ ràng là Gauguin đã không quên chuyện cũ.

*/ **Đêm 23/12/1888**, đặc biệt trời tối đen như mực, Gauguin một mình bỏ đi xuống phố. + Khi đang ngồi ăn tại quán *Café Ginoux* ở Place Lamartine, Gauguin nghe tiếng gọi tên mình thật vội vã. + Ông bèn đi ra ngoài và thấy trong bóng đêm có một người không rõ là ai, trên tay cầm vật gì sáng lóng lánh như một lưỡi dao cạo. + Ông bèn gọi to: "*Có phải Vincent?*" + "*Vâng, chính tôi!*", người kia trả lời. + Rồi Van Gogh quay lưng chạy nhanh về phía căn nhà màu vàng. + Với sự thận trọng của một con người từng trải, đêm đó, Gauguin ngủ lại trong quán trọ.

*/ **Cũng hôm 23/12/1888** vào lúc nửa khuya, trong khi đang khiêu vũ giữa phòng nhà chứa, cô gái có mái tóc màu hung bỗng nhận được một món quà bọc trong lớp vải dày từ Monsieur *Fou-roux* đưa đến. +

⁵⁰ Alfred BRUYAS: nhà sưu tầm tranh người Pháp (1821--1877).

Những miếng vải lần lượt được mở ra. + Miếng cuối cùng là một tấm canvas thấm đầy máu. + Cô gái la lên. + Tất cả mọi người, luôn cả Madame Chose đều chạy đến. + *Món quà quá kỳ lạ! Một cái lỗ tai thật của con người.* + Rachel ngã ra bất tỉnh trên sàn nhảy.

*/ **Sáng ngày 24/12/1888**, sau một giấc ngủ ngon tại nhà trọ, Gauguin trở lại căn nhà màu vàng, nhìn thấy một đám đông đang bao quanh trước ngõ. + Có người hỏi ông đã làm gì bạn của mình tối hôm trước? + Người khác lại kể với ông rằng Van Gogh đã chết và họ biết ai là người đã giết ông ấy.

*/ Gauguin, với sự bình tĩnh thường nhật, lẳng lặng chen giữa đám đông, bước vào nhà. + Tại đây, ông gặp các người cảnh binh, vị bác sĩ và luôn cả người đưa thư Roulin đang vây quanh chiếc giường vấy máu. + Van Gogh, quanh đầu quấn miếng băng trắng, có vẻ như đang mê thiếp. + Gauguin bình tĩnh trả lời những câu cật vấn của cảnh sát; rồi nói với Roulin là ông có ý định trở về Paris trên chuyến xe lửa tiếp đó vì nghĩ rằng sự hiện diện của ông ở Arles là không cần thiết.

*/ Chỉ người đưa thư Roulin duy nhất ở Arles đã tỏ ra không có thiện cảm với Gauguin.

*/ Théo tìm đến thăm anh ngay ngày hôm ấy. + Van Gogh tỉnh dậy, nhận ra em và ngỡ lời xin lỗi tất cả mọi người, đặc biệt là xin lỗi Johanna, cô vợ sắp cưới của Théo vì đã làm hỏng mùa Giáng Sinh lẽ ra rất êm đềm, của họ. + Théo trải qua lễ Giáng Sinh cùng anh ở Arles.

Theo sự bàn bạc và quyết định giữa người đưa thư Roulin và Théo, Van Gogh được đưa vào dưỡng trí viên Hôtel Dieu, đặt dưới sự chăm sóc của bác sĩ Félix Ray. + Trong khi ấy Gauguin biến mất khỏi tỉnh Arles với chẳng một lời từ biệt. + Hai người nghệ sĩ không bao giờ còn gặp lại nhau từ đó.

*/ Ngày 26/12/1888, Théo từ biệt anh, trở về Paris.

*/ Biểu tượng thâm thía cho sự tan vỡ tình bạn và nỗi hy vọng của Van Gogh là cặp tranh do chính ông vẽ hai cái ghế, một của riêng ông và một của Gauguin. + Cái của ông, tương trưng cho sự ám áp gia đình, vẽ vào tháng 12/1888, màu vàng, đơn giản, trên có đặt cái ống điếu của ông và một gói thuốc lá, đối diện mặt sau của cái bếp có một hộp đựng những cây hành đang nảy mầm (93x73.5cm).

*/ Còn bức **Cái Ghế Của Gauguin** cũng vẽ trong tháng 12/1888 (sơn dầu, 90.5x72cm), tiện nghi thoải mái hơn, kê gần bức tường màu xanh lá cây gay gắt. + Ánh sáng được chiếu từ cái đèn treo trần của căn phòng. + Có một ngọn nến đặt trên mặt ghế. + Sàn nhà lẫn lộn những nét vẽ màu đỏ. + Không khí gian phòng xúc động và đầy màu sắc, giống như trong bức **Quán Café Đêm** vẽ vào tháng 9/1888 trước kia. + Những quyển sách đặt trên mặt ghế cạnh ngọn nến gợi ra sự đọc sách cô đơn

ban đêm, thay thế cho sự làm việc bận rộn trong phòng vẽ và cuộc sống chung đựng xã hội hằng ngày.

*/ Đáng buồn là bức tranh về **một đồ vật tượng trưng cho Gauguin** đã gọi lên sự mất mát tình bạn lớn lao trong lòng Van Gogh hơn hết.

□

XVII.

(1/1889 – 4/1889)

(Bệnh viện Hôtel Dieu lần thứ hai)

1.

Ngày 7/1/1889, Van Gogh vừa đủ mạnh với cái đầu băng ngang nặng nề, đã được phép rời bệnh viện Hôtel Dieu, quay lại căn nhà màu vàng.

+ Lập tức ngày hôm sau (8/1/1889), ông lại đắm mình trong hội họa.
+ Những bức tranh giúp ông lấp đầy được nỗi trống rỗng tâm tư hơn bất cứ điều gì khác.

*/ Vào tháng 12/1888 trước đó, nhiều bức về hai vợ chồng người đưa thư, kể cả đứa con sơ sinh của họ, thành hình dưới ngọn bút lông của họa sĩ. + Tình cảm Van Gogh dành cho hai nhân vật này rất đặc biệt.

+ Bà Roulin không phải là một phụ nữ Paris thanh lịch hoặc có sắc đẹp, nhưng rất được Van Gogh kính trọng và thỉnh thoảng vẫn cùng trò chuyện về các vấn đề thuộc gia đình, xã hội. Bà giúp đỡ tất cả mọi người trong cái cách của bà mặc dù bà rất nghèo và không hề cho ai đồng xu nào. + Bà nhìn về đàn ông theo cái nhìn của một bà mẹ đối với đứa trẻ cần sự nương tựa. + Gauguin không ưa bà và đã từng gọi bà là “*một con quái vật*”! + Có điều gì đó trường giả nơi bà đã làm Gauguin cáu tiết. + Nhưng chỉ nhìn vào mắt bà, người ta cũng đủ tìm ra sự dễ chịu.

*/ Dù rằng Van Gogh thường xuyên vẽ hai hay ba bức cùng một đề tài được ưa thích, nhưng **sáu bức lớn vẽ Madame Roulin giữa tháng 12/1888 và tháng 2/1889 là một nhóm tranh rất đặc biệt.** + *Bức đầu tiên vẫn còn nằm dở dang trên giá cho đến ngày họa sĩ ngã gục.*

+ Có một bức, ***La Berceuse: Madame Augustine Roulin*** (sơn dầu, 92x73cm) **vẽ trong tháng 1/1889**, với một cái nền lộng lẫy được trang trí bằng các hoa cúc trắng, (làm nhớ đến cái nền của bức chân dung tự họa của Gauguin mà Gauguin đã tặng cho Van Gogh trong tháng 10/1888), *bao gồm cái dáng to lớn mập mạp của bà Roulin ngồi thõm trong ghế bành* (có lẽ là ghế của Gauguin), *khuôn mặt phô bày nỗi chịu đựng hơn là thích thú, tay đang nắm một sợi giây nối liền cái nôi.*

+ Bức tranh nói lên ý nghĩa mạnh mẽ của sự an toàn và nguồn an ủi, giống như đứa trẻ nằm trong nôi được bảo vệ bởi tình thương bao la của người mẹ, cũng là biểu tượng cho một hạnh phúc êm đềm suốt đời Van Gogh vẫn thêm muốn.

+ Van Gogh nói với Théo rằng, những người đi biển xa nhà mà nếu nhìn thấy một bức tranh như vậy thì sẽ dễ dàng cảm nghe ấm áp và gần gũi với gia đình hơn.

***/ Riêng người đưa thư Joseph Roulin** vẫn cùng Van Gogh ngồi trong quán *Café de la Gare* đến quá nửa đêm, được Van Gogh nhìn như hình ảnh một người nghiện rượu có tinh thần xã hội cao.

+ Joseph Roulin không những chỉ trùng hợp với Van Gogh trên cá chất nào đó, mà còn là cha của các đứa con trong một mái gia đình ấm cúng, hiện thân cho điều mơ ước sâu thẳm nhất trong trái tim họa sĩ.

+ Ông Roulin đã quan tâm rất nhiều đến người bạn láng giềng, thăm viếng và sát cánh cùng Théo khi Van Gogh nằm bệnh viện bởi những cơn thần kinh điên đảo.

+ Trên cái nghĩa ân tình, với ngọn bút lông kỳ diệu, Van Gogh đã làm bất tử được những người bạn bình dị tốt bụng, biểu tượng cho lòng yêu thương mà suốt cả đời ông vẫn không ngừng dõi theo.

/ Ngoài ra, bức *Chân Dung Tự Họa Với Cái Tai Được Băng (sơn dầu, 60x49cm) vẽ ra ngay sau khi rời bệnh viện, nói lên rõ rệt cá chất khổ hạnh của Van Gogh. + Cái nền được trang trí bằng bức phong cảnh vẽ các cô vũ nữ Geishas của họa sĩ Nhật, Toyokuni⁵¹ có thể kể như một khẳng định trong tâm hồn Van Gogh về sự tìm kiếm giá trị thuần mỹ thuật của hội họa Nhật Bản.

2.

Đầu tháng Giêng 1889, Théo hứa hôn cùng Johanna Bongers, em gái một bạn đồng nghiệp ở Paris.

***/ Trong khi ấy, Van Gogh là bệnh nhân ngoại trú của bệnh viện Hotel Dieu, đặt dưới quyền coi sóc của bác sĩ Rey.** + Dù được tận tình chạy chữa chứng hoang tưởng, sức khỏe tốt hơn và cách cư xử trở nên bình thường hơn thì nơi Van Gogh đôi khi cũng còn có những dấu hiệu bất thường, ví dụ như ông vẫn hay la hét hoặc tự nói lảm nhảm một mình giữa công chúng.

***/ Tháng 2/1889**, sau một cuộc khủng hoảng trầm trọng với nỗi sợ hãi rằng đang bị kẻ khác đầu độc, lần thứ hai Van Gogh được đưa vào dưỡng trí viện Hotel Dieu từ ngày 7/2 đến 17/2/1889. + Tại đây, ông được bác sĩ cùng tất cả nhân viên chăm sóc chu đáo và đối xử rất tử tế. + Để cảm ơn lòng tốt của họ, khi vừa được phép vẽ trở lại, Van Gogh đã vẽ những bức chân dung cho họ. + Chỉ có điều là họ đã tỏ ra không hiểu

⁵¹ Utagawa TOYOKUNI: họa sĩ Nhật, (1769--1825).

được giá trị tân kỳ của lối hội họa mới và một lần bày tỏ rằng phái Ấn Tượng biểu lộ cho một sự điên đảo thật sự.

*/ Với những ý nghĩ như vậy, Van Gogh không chút nào thất vọng, nhưng ông nghe nhớ điên cuồng những buổi đàm luận tương đắc cùng Gauguin trong căn nhà màu vàng về hội họa và phái Ấn Tượng. + Dầu với các cá chất trái nghịch, dầu cho những đổ vỡ xảy ra, Van Gogh vẫn nghĩ đến Gauguin, bởi chỉ Gauguin – hơn cả Théo—là hiểu và ngưỡng mộ sức mạnh trong nghệ thuật Van Gogh.

*/ Trong vòng mười ngày lưu lại dưỡng trí viện, Van Gogh đã cho ra đời những sáng tác tuyệt mỹ: vài bức chân dung tự họa; khu vườn nhà thương, cảnh vật bên trong các phòng bệnh viện. + Tuy vậy, họa sĩ vẫn cảm nghe đau khổ. + Nhiều đêm ông không ngủ được, cứ lăn qua trở lại trên giường, mặt úp sâu vào gối.

3.

Sau lần thứ hai rời bệnh viện Hôtel Dieu, trở lại Arles, mọi sự dường như đã đổi khác với Van Gogh. + Có rất nhiều cư dân trong vùng xúm lại quanh ông để đặt ra biết bao nhiêu câu hỏi tò mò tọc mạch. + Cái tin ông bất thần trở vào bệnh viện lần thứ hai được trải rộng ra với rất nhiều giả thuyết kỳ cục. + *Bao lâu ông lưu lại đây? + Có phải ông rời bệnh viện để chỉ hành động thêm những điều khủng khiếp khác? + Và lần này, cái tai của ai sẽ bị cắt?* + Một cư dân lại đoán xác rằng lúc nào trong túi Van Gogh cũng có thủ sẵn một con dao!

*/ Bà chủ quán Ginoux và hai vợ chồng người đưa thư cố làm dịu sự sợ hãi của cư dân, bảo rằng Van Gogh chỉ là một họa sĩ, không phải kẻ giết người ghê gớm. + Riêng ông Salles, vị mục sư trong tỉnh, dầu cũng nghĩ rằng hội họa Van Gogh là bất thường điên đảo, nhưng vẫn dùng đủ mọi quyền lực riêng để trấn an dư luận trong sự việc Van Gogh. + Nhưng chẳng ai nghe cả. + Suốt nhiều ngày, các cư dân cứ tụ tập trước căn nhà màu vàng để la lên những tiếng: *“Fou-roux! Fou-roux! Đuổi hẳn cú khỏi nơi này đi!”*

*/ **Một điều tệ hại khác** xảy ra cho nhà nghệ sĩ cô đơn chính là sự kiện người đưa thư phải bị đày đến làm việc tại Marseille. + Thỉnh thoảng từ Marseille trở lại Arles, bao giờ ông Roulin cũng đến thăm Van Gogh trước khi về thăm gia đình. + Điều chia cách này đã tác động sâu xa trái tim Van Gogh trong một nỗi buồn ghê gớm. + Roulin với cái tâm hồn đơn giản đã hiểu dường nào con người điên đảo ấy (dù có thể với những sáng tác của họa sĩ, ông chẳng hiểu chút nào.)

*/ **Một buổi sáng đầu xuân 1889**, khí trời ấm áp trở lại, Van Gogh cảm nghe sáng khoái trong mình, mở cánh cửa sổ nhìn ra ngoài. + Bất

thần ông thấy đám đông đứng chờ sẵn từ lúc nào, trên người trang phục những bộ áo quần kỳ dị như trong một buổi hội hóa trang của Thần Chết. + Thấy ông, tất cả đồng loạt vỗ tay la lớn: “*Fou-roux! Fou-roux! Đuổi hẳn cú đi!*” Van Gogh gần như muốn té xỉu vì sợ hãi.

*/ **Ngày kế tiếp**, ông chèn các cửa sổ chặt lại. + Đám đông vẫn tụ họp bên ngoài. + Van Gogh đi xuống lầu trệt, vào căn phòng Gauguin ở đạo trước để vẽ. + Một lũ con nít dùng thang trèo qua rào, vào hẳn bên trong căn nhà màu vàng. + Có những cái đầu lấp ló nhô lên ngoài tiền sảnh. + Van Gogh cầm một bức họa, rồi hai bức, ba bức... ném vào lũ trẻ. + Chúng bèn chụp ngay lấy các sáng tác vĩ đại trùm lên đầu, rồi cứ vậy mà xoay vòng trên nền gạch đỏ như đám yêu tinh đang nhảy múa. Van Gogh phẫn nộ, hét lên một tiếng thật lớn như con thú bị thương gần chết. + Tiếng hét của ông nghe bi ai ghê gớm, vang dội ra đến tận ngoài phố xa.

*/ Dữ dội hơn, dựa theo lá đơn của 81 cư dân Arles gửi lên chính quyền sở tại, tố cáo Van Gogh là một người loạn trí cần phải được canh giữ cẩn mật, **ngày 26/2/1889**, ông Pardieu, thị trưởng Arles, bắt chấp sự phản đối của vị mục sư, ra lệnh nhốt Van Gogh lại trong bệnh viện. + Không thể liên lạc dễ dàng với Théo, Van Gogh đành chấp nhận sự giam cầm một cách chịu đựng thật đáng ngạc nhiên.

*/ Căn nhà màu vàng từ đây bị chính quyền niêm phong hẳn.

[]

XVIII.

(3/1889-4/1889)

(Bệnh viện Hôtel Dieu lần thứ ba)

1.

Mãi ba tuần, sau khi mọi sự đã kết thúc, Théo mới hay được những khổ nạn mà anh mình vừa mới trải. + Trong một lá thư, Van Gogh viết kể em nghe tất cả, nhưng chẳng hề tỏ ra chút nào phẫn nộ trên bất cứ ai và điều gì. + Cái nuối tiếc lớn của ông là đã bị mất đi quá nhiều thì giờ sáng tác vì những điều xảy ra ngoài ý muốn.

*/ **Trong bệnh viện**, Van Gogh lại phải đương đầu với những khó khăn mới. + Hai lần trước vào đây với tính cách một bệnh nhân riêng, Van Gogh được đối xử đặc biệt. + Lần này, ông phải tuân theo những luật lệ nghiêm ngặt của bệnh viện: cấm viết thư, cấm vẽ tranh, cấm hút thuốc. + Trên thực tế, bác sĩ Rey chỉ là phần tử của cả một hệ thống rộng lớn. + Vì vậy, dầu với sự quý trọng đặc biệt dành cho Van Gogh, ông cũng phải thi hành mệnh lệnh nghiêm ngặt từ trên đưa ra.

*/ **Phần Théo**, khi biết được rằng Paul Signac đang làm việc tại vùng Cassis, kế cận Arles, đã nhờ ông đến thăm Van Gogh. + Rõ ràng là Van

Gogh cần một sự kích thích trí thức. + Vì vậy mà vào **ngày 23/3/1889**, Paul Signac tìm đến bệnh viện Hôtel Dieu. + Bác sĩ Rey biểu lộ sự quý mến hai họa sĩ bằng cách ký giấy phép cho Van Gogh được theo Signac đi dạo quanh tỉnh rồi trở về thăm căn nhà màu vàng.

*/ Những bức tranh được vẽ ra năm trước, kể từ khi rời bỏ Paris, bấy giờ vắng chủ, trông u sầu buồn bã trên các bức tường màu trắng. + Tuy nhiên, cái hồn phát ra từ những màu sắc huy hoàng của chúng đã làm linh động hẳn căn phòng khiến người khách phương xa sững sờ xúc cảm. + Tài năng phi phạm thế này mà đã phải bị đánh đoi bằng một sự đui xua tàn nhẫn! + **Với Signac** thì đó là một cuộc gặp gỡ đáng giá.⁵² + Signac bèn đề nghị Van Gogh dọn đến Cassis ở với ông. + ***Van Gogh cười buồn bã, bởi ông biết dấu cho có là lời chân thành xuất phát từ sự khâm phục của một nghệ sĩ đối với tài năng một nghệ sĩ thì điều ấy cũng khó lòng thực hiện.*** + Ở đâu rồi cũng vẫn sẽ có 81 cư dân ngu xuẩn, như đã từng xảy ra cho ông tại đây.

*/ Cuộc dạo chơi đã khiến Van Gogh kiệt sức. + Ông tự nhận thức rằng chứng loạn thần kinh đang bắt đầu tác động mạnh lên trí não ông.

2.

Mùa xuân đến và sự hồi phục sức khỏe khiến Van Gogh lại muốn cầm lên cây cọ. + Hai bức phong cảnh tuyệt diệu vẽ ra cùng chủ đề trong tháng 4/1889, trình bày những vườn cây ăn quả đang trở bông.

a. Bức thứ nhất, ***Cánh Đồng La Crau Với Những Cây Lê Đang Rộ Hoa*** (sơn dầu, 65.6x 81.5cm) gợi ý rằng không phải ông chỉ đơn giản trở về với nghệ thuật mà còn giải quyết một cách chín chắn cho chính mình những vấn đề mới trong cách diễn tả bằng hình ảnh.

+ Đó là một bức tranh hội tụ đủ cả tám hàng lớp sự vật theo thứ tự từ dưới lên trên một cách rõ ràng (*con đường, dãy hàng rào, vườn cây, cánh đồng, các ngôi nhà, đồi núi, bầu trời và mây*) và được làm cho mạnh hơn bởi những nét vẽ ngang một cách vượt trội suốt qua bức tranh từ trái qua phải. + Chỉ một vài nét thẳng đứng vẽ hàng rào, thân cây hay góc cạnh căn nhà mới ra khỏi cái nổi bật theo thứ tự hàng ngang này thôi.

b. Bức ***Quang Cảnh Arles*** (sơn dầu, 72x92cm) có lẽ cũng vẽ cùng con đường và vườn cây như bức trên nhưng cánh trí gần cận hơn và rõ ràng là có liên quan đến bức quang cảnh ***Les Alyscamps*** nhìn suốt qua những cây bạch dương đã vẽ trước kia. + Sự cấu tạo đầy sinh lực xác định đặc điểm của những nét cọ trong bức này thì mang ít tính chất Pointillist hơn bức ***Cánh Đồng La Crau*** ở trên.

⁵² Về sau Signac thừa nhận với Théo rằng ông nghĩ là Van Gogh điên dù sức khỏe vẫn bình thường.)

*/ Hai sáng tác thử nghiệm khác nhau vừa kể đã tái xác nhận với Van Gogh điều rằng ông vẫn có thể vẽ ra bất cứ đề tài nào, như từng đạt được cao điểm sáng tạo ở mùa hè 1888, trước khi có sự xuất hiện của Gauguin.

3.

Sau vài tuần cư ngụ trong bệnh viện Hôtel Dieu, Van Gogh được các bác sĩ chứng nhận rằng dù cho với những hành động bất thường đã xảy ra, ông vẫn không phải là một con người nguy hiểm cho kẻ khác. + Vì vậy, họ quyết định cho ông được phép rời bệnh viện, nhưng lại khuyên không nên trở về căn nhà màu vàng nữa.

*/ Mục sư Salles hỏi thăm và được biết bác sĩ Rey có thể nhường hai phòng trong ngôi nhà của ông tại một khu phố yên tĩnh cho Van Gogh mượn với giá 6 quan một tháng. + Nhưng, nghĩ đến điều phải bày biện trang hoàng lại tất cả từ đầu trong một nơi chốn mới, Van Gogh cảm nghe vô cùng e ngại. + ***Kể từ khi sự an ổn được gây dựng trong căn nhà màu vàng đã sụp đổ, ông không còn năng lực và hứng thú để bắt đầu lại bất cứ điều gì khác, NGOẠI TRỪ SỰ SÁNG TẠO NGHỆ THUẬT.***

*/ Theo lòng tốt, bác sĩ Rey lại tiếp tục đề nghị những giải pháp hữu hiệu khác. + Ông cho rằng, với một thân kinh bất thường và thể xác suy yếu, Van Gogh nên lưu lại trong bệnh viện; chỉ có điều bất tiện là cuộc sống bệnh viện có những quy luật nghiêm ngặt, khó lòng cho nghệ thuật Van Gogh có cơ sở phát tiết. + Cách tốt nhất là phải kiếm cho họa sĩ một dưỡng trí viện nào vừa yên tĩnh, cũng lại vừa dễ chịu tự do thì hơn.

*/ Trước những rắc rối trong vấn đề Van Gogh, Théo cảm nghe thật đau lòng, nên đi ngay xuống Arles thăm anh. + Ông không muốn rời xa Van Gogh nữa. + Van Gogh, người được ông yêu thương hơn tất cả, hơn luôn Jo, cô vợ trẻ. + Jo là món quà trời cho đối với Théo, ông luôn luôn cảm ơn nàng theo những gì đã nhận; nhưng Jo vẫn còn là một phần tử mới trong cuộc đời ông, trong khi Van Gogh đem đến được cho ông biết bao điều quan trọng: ***Ý nghĩa của nghệ thuật, mục đích hướng thượng trong đời sống, lòng hy sinh cao cả trong tâm hồn một con người chân thật...*** + Đó là những gì sâu sắc từ bản chất Van Gogh mà Théo cảm nhận và mang ơn.

*/ **Tại Hôtel Dieu**, Théo trải qua nhiều giờ thảo luận với các bác sĩ về trường hợp của anh. + Bác sĩ Rey tin rằng cuối cùng rồi Van Gogh cũng sẽ được bình phục, nhưng cần phải được chăm sóc liên tục. + Cái

giải pháp lý tưởng là nên tìm cho Van Gogh một căn phòng trong nhà một vị bác sĩ dễ mến nào đó, nơi Théo có thể đến thăm anh hằng Chủ nhật.

*/ **Camille Pissarro** khi biết chuyện, bèn nhường cho Van Gogh căn phòng có những điều kiện thích hợp như thế ở ngoại ô Paris, nhưng Van Gogh từ chối. + Họa sĩ tự biết cái giới hạn của chính ông, và dù rằng cũng biết là sẽ được hạnh phúc khi cư ngụ tại đó, ông vẫn nhã nhặn đáp rằng, trong vài năm nữa ông mới dám nhận lời đề nghị.

*/ Trong những tuần lễ tiếp đó, Théo trông già hẳn đi. + Đêm, ông không ngủ được, và ngày, các công việc tại công ty Goupil & Cie đều bị xuống dốc cả.

*/ Trong khi Théo mãi loay hoay kiếm tìm giải pháp thích hợp cho người anh thân yêu thì tình cờ có một người bảo cho biết tại Saint-Rémy de Provence, không xa Arles bao nhiêu, có một dưỡng trí viện nổi tiếng tên gọi *Maison de la Santé*, mỗi tháng một bệnh nhân phải trả 80 quan. + Théo bèn lập tức liên lạc để xin cho anh vào cư ngụ. + Van Gogh được chấp thuận, dù rằng ông chỉ mới ba mươi sáu tuổi, trong khi điều kiện để được nhận phải từ 40 trở lên. + Tại đây, Van Gogh được phép vẽ trong phạm vi dưỡng trí viện nhưng không được tự do đi ra ngoài.

4.

Ngày 17/4/1889, Théo thành hôn với Johanna Bonger tại Hòa Lan. + Dẫn với những lá thư dịu dàng từ Johanna gửi tới hay những cam kết giúp đỡ của Théo, quá quyết rằng Jo sẽ là một phần tử thêm vào với sự tương hợp nghệ sĩ giữa hai anh em, thì đối với Van Gogh, Jo vẫn là biểu tượng cho một nỗi đe dọa lớn, tạo ra trong tâm tư Van Gogh hàng loạt những cơn khủng hoảng. + Nguyên nhân có thể rằng trong vô thức, nhà nghệ sĩ cô đơn cảm nhận rằng việc thành hôn của Théo là sự mất mát lớn lao nhất trong tất cả những mất mát các con người mà ông từng yêu quý: ông Théodoros, Sien, Gauguin, người đưa thư Roulin. + Hoặc cũng có thể Van Gogh e ngại đến điều không còn có được sự giúp đỡ tài chánh của Théo để hoàn thành các sáng tác như xưa.⁵³

⁵³*/ Có một suy xét đáng kể khi tìm hiểu về chứng điên của Van Gogh. + Dù rằng cơ thể Van Gogh yếu đuối do bởi rượu và trên hết bởi chứng giang mai, phải cần nói thêm về tính chất di truyền mạnh mẽ trong gia đình Van Gogh. + Người em trai Van Gogh (tên **Cor**) tự tử năm 1900 trong một trại tập trung Anh ở Nam Phi; + **Wil**, cô em gái thân thiết nhất của Van Gogh, trải qua bốn thập niên của đời bà trong một dưỡng trí viện; + đặc biệt dữ kiện vừa mới được công bố gần đây theo cái chết **Théo**, liên quan với sự biến mất tất cả hồ sơ bệnh lý, đã đưa đến những gợi ý rằng trong một trạng thái kiệt sức, chính Théo cũng đã tự tử. + Dù Van Gogh đã khai với bác sĩ Peyron rằng phía bên mẹ ông có vương chứng động kinh, thì nói

XIX.

(5/1889 – 5/1890)

(Saint-Rémy, “Maison de Santé”)

1.

Ngày 8/5/1889, Van Gogh tự ý đi theo mục sư Salles để xin vào trú ngụ trong đường trí viên St. Paul-de-Mausole gần St. Rémy, cách Arles 12 dặm về phía đông, nằm trong một vùng đồi núi, được điều hành bởi bác sĩ Théophile Peyron. + Tại đây, cái chứng hoang tưởng thị giác và thính giác của Van Gogh được xác định và cần phải kéo dài sự theo dõi bệnh trạng. + Kết quả là Van Gogh được nhập viện với sự chi trả của Théo trên những bệnh phí chăm sóc và những bữa ăn thông thường trong một năm. + Van Gogh được giao cho hai phòng. + Một căn ông dùng để vẽ.

*/ Trong hai tháng ở St. Rémy, cho đến khi một cơn đột quỵ trầm trọng giữa mùa hè làm ông gục ngã, lại lần nữa, tài năng phi phạm được trải đầy trên các khung vải. + Những bức tranh có giá trị vĩnh cửu đã ra đời tại đây với những chủ đề được khảo sát tỉ mỉ. + Ông vẽ tất cả những gì nhìn thấy chung quanh: *căn nhà và khu vườn từ mỗi góc cạnh; phong cảnh với những cây tùng; cây olive nhìn từ cánh cửa sổ để mở; các bức tự họa; vị bác sĩ và những người khách đợi...*

*/ Bức **Phong Cảnh Núi Đồi Được Nhìn từ Bệnh Viện St. Paul** (sơn dầu, 70.5x88.5 cm) *phơi bày quang cảnh một cánh đồng lúa mạch*

chung, một sự di truyền nghiêm trọng về bệnh tâm thần bẩm sinh xem ra là đúng. + Xuyên qua các lá thư trao đổi giữa Vincent và Théo đã cho thấy có những ám chỉ trên vài lời nói trại dấu diếm theo nỗi lo ngại về bệnh điên và bệnh hoa liễu của Vincent.

*/ Trong một bản tóm lược đầy thận trọng, bác sĩ John Rewald đã gọi bệnh trạng của Van Gogh là một “*kiểu loạn thần kinh*” khiến người bệnh hay có những triệu chứng như “*buồn sầu, làm lì ít nói, buồn binh, ngờ vực, sẵn sàng gây gổ làm tổn thương kẻ khác và dễ bị lôi cuốn theo những cơn giận dữ*”, + hoặc biểu tỏ trong hành động lao vào trong “*những cuộc chịu đựng không giới hạn, và kết thúc bởi một cơn kiệt sức ngắt lịm. Nhưng giữa những khoảng cách của các trạng thái thay đổi, bệnh nhân hành xử trong một đường lối hoàn toàn có lý trí*”.

*/ Nhìn những bức họa được sáng tạo trong thế kỷ trước, cái khác biệt kỳ diệu giữa ngôn ngữ tranh Van Gogh và tranh những người đương thời có thể chứng minh là đúng cho sự nghiên cứu cẩn thận về những dữ kiện não loạn thần kinh của ông. + Tuy nhiên, qua đường nét, màu sắc và cách cấu trúc, rõ ràng là Van Gogh đã nắm bắt được cái đích mỹ thuật và cũng tự nhìn thấy những vấn đề cần giải quyết trong phạm trù liên hệ của hội họa Âu Châu, để rồi chia sẻ với những nghệ sĩ phái Biểu Tượng đương thời như Gauguin và Bernard, cũng như với những bậc thầy đi trước như Corot và Millet. + Khi Van Gogh bệnh, ông chỉ đơn giản không cảm lên cây cọ. + Khi cảm thấy khá hơn thì ông quay trở lại ngay với công việc, xúc tiến cho tới cùng trên những gì đã thực hiện trước đó.]

[]

nhỏ -vây quanh bởi một bức tường đá, rất quen thuộc với Van Gogh khi còn ở Hòa Lan hay cánh đồng ở Arles, được sáng tạo trong tháng 5/1889.

*/ Cũng trong tháng 5/1889 bị giam giữ một cách ép buộc bên trong những bức tường bệnh viện ấy, Van Gogh tìm thấy những cánh hoa huệ mọc trên một nền đất bên cạnh những cây tử đinh hương trong khu vườn rậm cỏ. + Và ông vẽ chúng đang rộ nở (**Những Cánh Hoa Irises**, sơn dầu, 71x93cm) mà không có bầu trời hay nền đất nhỏ bao bọc chung quanh.

*/ Tập trung sự khảo sát tỉ mỉ xuống trên những bụi cây mọc trên mặt đất, bức **Cái Đầu Con Bướm Đêm Đã Chết** (sơn dầu, 33x24 cm) cũng được chào đời.

*/ Sự say đắm dành cho màu sắc lần nữa vây chụp Van Gogh như một ám ảnh. + Trong các lá thư gửi Bernard, cái ám ảnh này được phô bày liên tục.

*/ **Tháng Sáu 1889**, sức khỏe hồi phục dần, được bác sĩ Peyron cho phép vác giá vẽ ra ngoài phạm vi của bờ tường dưỡng trí viện dưới sự canh giữ của một nhân viên bệnh viện, Van Gogh thăm dò những cánh đồng phụ cận và vùng đồi núi rồi đặc biệt bị choáng ngợp bởi những cây tùng xạm đen thẳng đứng nổi bật trong vùng ánh sáng mặt trời chói lọi như những ngọn núi Ai Cập hình tháp nhọn.

*/ Với những ai từng miệt mài theo những hình ảnh trong Thánh Kinh như Van Gogh thì cảnh sắc phong phú nơi đây đã gợi nên trong trí não họa sĩ về một vùng đất Thánh: *những con dê và những cây olives mọc trên đá sỏi, những cánh đồng lúa mì làm liên tưởng đến sự ban thánh lễ, và những cây tùng biểu tượng một cách truyền thống cho sự chết.*

*/ Dù họa sĩ đã từng chối nhận rằng không thấy thích thú nữa trong việc đưa tình cảm tôn giáo vào trong những bức phong cảnh khi ấy, nhưng nhóm tranh gồm có bức **Cánh Đồng Bắp Với Những Cây Tùng** vẽ trong tháng 7/1889 (sơn dầu, 72x91cm) và bức nổi tiếng **Đêm Đầy Sao** vẽ vào tháng 6/1889 (sơn dầu, 74x92cm) đã thường được nhìn như một ngụ ý mạnh mẽ nhất của Van Gogh về một vũ trụ tuyệt diệu, hài hòa đầy tính nhân ái.

*/ Trên bức **Cánh Đồng Bắp** vẽ vào tháng 7/1889 (sơn dầu, 72x91cm), *màu vàng được sử dụng một cách rục rờ.* + *Những ngọn đồi sau lưng được điểm bằng sắc nét êm đềm của màu xanh da trời.* + Khi sáng tạo được nửa phần bức vẽ, đột nhiên Van Gogh thấy phát khởi trong người một cơn khủng hoảng tệ hại hơn thường nhật. + Ông điên cuồng hét lớn giữa cánh đồng. + Những nông dân đổ xô lại quanh ông. + Cổ họng ông đau rất đến nỗi trong bốn ngày liên tiếp sau đó chẳng thể ăn gì được. + Có thể là màu vàng quái quỷ từ ánh mặt trời gay gắt, từ cánh

đồng rục rở đã là nguyên nhân cho cơn khủng hoảng? + Hay cũng có thể sự phát khởi là do bởi sự kiện đạo cuối tháng 3/1889, được phép cùng Pissarro trở lại Arles hai ngày để thu nhận các bức tranh còn treo trong căn nhà màu vàng và cũng để viếng thăm người bạn cũ – bà Ginoux— đang bị bệnh, Van Gogh đã đau lòng nhớ đến *một-ước-mơ-từng-biến-thành-sự-thật* giờ đây không còn nữa chẳng?

*/ Dù sao việc kể trên cũng khiến ông bị rơi vào sự suy nhược thần kinh trầm trọng đến nỗi phải lưu lại trong phòng riêng ở dưỡng trí viện **trọn cả tháng 8 và tháng 9/1889**. + Thời gian này, ông đâm sợ tất cả mọi người và tỏ ra không muốn giao tiếp bất cứ ai. + Nhưng điều làm Van Gogh ưu tư hơn hết vẫn là Hội Hoa. + Còn quá nhiều đề tài để phải sáng tạo trong khi thể chất ông ngày càng yếu kém. + ***Cuộc đời xem ra không còn ý nghĩa gì nếu như nghệ thuật chẳng được khai sinh***.

*/ Khi chớm hồi phục, Van Gogh bắt tay ngay với việc hoàn thành bức tranh ***Cánh Đồng Bắp***. + Nhưng ông vẽ không phải ngoài trời mà là ngay đằng sau bức rào chắn của bệnh viện. + Ông cũng vẽ hai bức chân dung tự họa và bức chân dung của người gác cổng vẫn thường tỏ ra tử tế với ông. + Ngoài ra còn bức ***Khu Vườn Dưỡng Trí Viện Ở Arles*** (sơn dầu, 73x 92cm) hiện thân cho nụ cười và sự vui vẻ, rất được Van Gogh vừa ý.

2.

Đầu tháng 7/1889, Théo và Jo gửi thư báo cho Van Gogh hay họ sắp sửa có con và hy vọng rằng đó sẽ là một đứa bé trai. + Họ cũng mong Vincent sẽ là cha đỡ đầu đứa nhỏ.

*/ Những thay đổi trong cuộc sống Théo dù không thể được kể là nguyên nhân trực tiếp cho những cơn đột quỵ của Van Gogh, nhưng xem ra cũng có phần nào liên kết. + Một cơn khủng hoảng trầm trọng trong tuần lễ thứ nhì của **tháng 7/1889** đã giữ họa sĩ lại trong phòng và không thể vẽ cho đến tháng Chín. + Mãi rồi, sau những đợt tấn công chính hay phụ của bệnh trạng, Van Gogh đâm ra có khả năng dự đoán thời gian thích đáng về cuộc ngã quỵ kế tiếp, và từ kinh nghiệm riêng mà ông tìm thấy vài an ủi rằng sau một đợt nghiêm trọng như vậy, *ông sẽ được vài tháng dịu bớt*.

*/ Giống như bức ***Chân Dung Tự Họa Với Cái Tai Đang Băng Bó*** trước kia, một bức ***Chân Dung Tự Họa*** khác (sơn dầu, 65x54cm) **vẽ trong tháng 9/1889** ngay sau khi vừa hồi phục chút ít sức khỏe với đường nét lung linh tương phản giữa màu xanh da trời và màu vàng cam,

đã lần nữa cho thấy mối quan tâm của Van Gogh về kỹ thuật hội họa đang hiện hành.

*/ Théo và Bernard báo cho ông hay những kẻ hờ rạn nứt hoặc hợp nhất gia tăng giữa đám nghệ sĩ ở Paris, đặc biệt là phái Tân Biểu Tượng (Synthesism) với những đồ đệ bao chung quanh Gauguin, người đang nắm bắt chủ đề Kinh Thánh trong một kiểu thức bí mật. + Khi Bernard gửi những tấm ảnh chụp lại bức vẽ ***Khu Vườn Gethsémani*** và ***Sự Chào Đòi Của Đấng Cứu Thế*** của Gauguin đến cho Van Gogh, Van Gogh đâm ra khiếp hãi theo những gì Gauguin diễn tả như “*những điều tầm thường*”. + Tự ông cảm thấy rằng chỉ bởi một sự đắm chìm trong thiên nhiên thật sự sẽ làm nổi lên những chủ đề đầy ý nghĩa. + Thêm với lòng ngưỡng mộ tài năng Millet và vài họa sĩ khác trên những chủ đề về cuộc sống bình thường của người nông dân khiến Van Gogh coi thường những hình thức minh họa mang nặng tính ủ rũ buồn rầu.

*/ Và ông trích dẫn những bức vẽ lùm cây *olive* vừa mới đây (***Những Cây Olive***, sơn dầu, 72.5x92cm) của mình như một ví dụ, trong đó phô bày sự chú tâm “*đưa ra một diễn tả về nỗi đau đớn mà không hướng vào khu vườn Gethsémani có tính cách lịch sử*”⁵⁴. + “***Nỗi đau đớn***” Van Gogh cảm nhận có thể được diễn tả bởi những lùm cây *olive* thì không bao giờ có dụng ý là “*tuyệt vọng*”. + Ông phát biểu nhiều lần rằng ông ao ước những bức tranh của mình nói lên “*niềm an ủi*” và ông không bao giờ thích thú với những tính chất kinh dị, hoảng sợ hoặc bất cứ công dụng hợp lô-gíc nào của sự bí mật mà những họa sĩ phái Biểu Tượng như Redon hay Moreau đã làm. + Trong khuynh hướng sáng tác của ông, sự chấp nhận, nhẫn nhục và xử lý đau khổ trong những chia sẻ an ủi với nhân loại thì đáng lưu tâm hơn.

3.

Lúc thời tiết trở nên tệ khiến phải bị giữ trong nhà, Van Gogh rơi trở lại với nỗi cảm hứng trên bộ tranh mô phỏng, đặc biệt những bức vẽ người nông dân của Millet và hình ảnh rút từ kinh Tân Ước của Delacroix. + Từ những chủ đề này, ông sáng tạo thành những bức riêng, “*không phải nhái phỏng mà là diễn dịch chúng bằng một ngôn ngữ khác*”.

⁵⁴ **Gethsémani**: Vùng đất (từ ngữ cổ truyền, ‘*khu vườn*’, là sự diễn dịch không đầy đủ) tọa lạc trong thung lũng Cédron, phía tây thành Jérusalem, dưới chân rặng núi Oliviers, nơi Chúa Jésus bị bắt. Một giáo đường được dựng lên trên nền móng của một giáo đường cổ thuộc thành Byzance thế kỷ IV, và được trang hoàng bởi những hình thập tự giá để ghi nhớ điển tích này trong Phúc âm. (TTBG)

*/ Có ba bức trong nhóm tranh này biểu thị rằng, dù những gì đã nói với Bernard thì Van Gogh vẫn cảm thấy thích thú trên vài hình ảnh thuộc Thánh kinh.

a. Bức *Pietà, Phỏng Theo Delacroix* (sơn dầu, 73x 60.5cm) vẽ **trong tháng 9/1889** là một nghiên cứu chung về sự độc ác của con người.

b. Thêm nữa, sự liên quan đặc biệt về nhiệt tâm và tình cảm con người từ tranh Millet cũng được nhìn thấy trong bức *Hai Người Nông Dân Và Một Đứa Nhỏ, Phỏng Theo 'Les Premiers Pas' Của Millet* (sơn dầu, 72.4x 91.2cm) vẽ **trong tháng 1/1890**, phơi bày tình cảm hân hoan của một cặp vợ chồng theo bước chập chững thứ nhất của đứa con thơ.

c. Và bức *Buổi Trưa, Phỏng Theo Millet* (sơn dầu, 73x 91cm) diễn tả một đôi nam nữ nông dân mệt mỏi nằm ngủ giấc an lành cạnh nhau trong một buổi trưa đầy nắng.

*/ Cả hai bức sau đều rút cảm hứng từ cuộc hôn nhân may mắn của Théo.

4.

Từ tháng 9/1889 trở đi, những cơn khủng hoảng lại kéo đến, Van Gogh không được phép vẽ thêm gì nữa. + Tất cả mọi thì giờ, ông chỉ ngồi bất động, giống như các bệnh nhân khác. + Ông nghĩ đến chuyện phải từ bỏ dưỡng đường. + Tình yêu thiên nhiên lại thức dậy trong tim để xúi giục ông ao ước thực hiện một cuộc sống yên tĩnh ở những không gian miền Bắc, nên cầu xin Théo cho phép ông trở lại Paris hay các vùng thôn quê gần đó. + Điều này, cộng với việc bà vợ đang đến gần ngày ở cũ và các mối xung đột tăng cao với những người trong công ty về sự điều hành phòng tranh Montmartre, đã đè nặng Théo. + Dù vậy, Théo vẫn cố gắng dần xếp thích nghi cho ý muốn của anh, nhưng ông cũng không thể bỏ trí nhanh bất cứ điều gì.

*/ **Ngày 31/1/1890**, Johanna hạ sinh đứa con thứ nhất, mang cùng tên ông bác và cũng là cha đỡ đầu đứa nhỏ: *Vincent Wilhelm van Gogh*. + Ngay trước khi đi đến bệnh viện, Jo viết cho Vincent, xin an ủi Théo nếu như nàng gặp sự bất trắc. + Vì lá thư này mà ngay sau đó, một loạt đợt quy nguy hiểm đưa đến cho Van Gogh mà phải đến hai tháng sau mới phục hồi sức khỏe.

*/ Cũng dịp này, Van Gogh đã làm quà mừng cháu bằng bức *Cây Hạnh Nhân Đang Nở* vẽ theo lối Nhật Bản **vào tháng 2/1890** (sơn dầu, 73.5x92cm). + Chưa từng bao giờ Van Gogh có cái nhìn sáng sủa hay hoang phí màu sắc theo những nu hoa như trong bức đó. + *Sự ràng buộc hiện tại và ý nghĩ về tương lai đã tràn ngập bức tranh với màu xanh da*

trời, biểu tượng cho niềm hy vọng lớn. + Trên khung vải, Van Gogh cố gắng đưa ra hết những gì mà chính ông đã bị từ chối: tính lạc quan trong tâm hồn, một cuộc đời hạnh phúc. + Và đó là những điều Van Gogh ao ước như một lời chúc mừng cho sự chào đời của đứa cháu được mang cái tên bất tử của ông.

5.

Chẳng bao lâu, những cơn khủng hoảng lại liên tục kéo đến. + Théo nhờ mục sư Salles đi ngay lập tức đến Saint-Rémy thăm Van Gogh. + Khi đến nơi, mục sư thấy họa sĩ đã nằm liệt giường. + Không gian phủ đầy tuyết trắng. + Mùa đông đến sớm với cái lạnh khốc liệt hơn mọi năm. + Van Gogh thường ngồi đằng sau những chấn song sắt nhìn ra ngoài tuyết. + Có lúc ông lặng im trong trạng thái bất động hàng nhiều giờ tiếp nối. + Những bệnh nhân khác đến hỏi thăm, ông chẳng trả lời và gần như không còn biết gì đến ai khác, khuôn mặt biểu lộ một nỗi hoàn toàn ngây dại.

**/* Khi mục sư Salles đến thăm lần thứ hai, một cách giản dị, Van Gogh bảo rằng không còn muốn lưu lại đây thêm chút nào nữa.

/* **Phản Théo ngày càng gặp khó khăn hơn trong công ty làm việc. + Những người điều hành công ty Boussod & Valadon đều là những kẻ làm thương mại giỏi, nhưng lại có rất ít cảm tình với số tranh mà Théo tích lũy được, đặc biệt tranh Van Gogh. + Nên chẳng ai tác động gì để giúp cho nghệ thuật Van Gogh được quần chúng biết đến. + Trong vô số các họa phẩm tuyệt mỹ của Van Gogh, không một bức nào được bán ra. + Qua những lá thư, Van Gogh luôn luôn ca ngợi em trai là người duy nhất trong ngành buôn bán mậu dịch có tâm hồn yêu nghệ thuật. + Sự ca ngợi này đối với Théo còn nặng nề hơn những lời chỉ trích mà Van Gogh thường xử dụng. + Thỉnh thoảng, Théo cảm nghe chán ghét đối với tất cả mọi bức tranh. + Chúng giống như một thứ thuốc độc. + *Có lẽ đứa con vừa mới chào đời sẽ được khỏe mạnh hơn nếu như chính ông không có giòng máu nghệ thuật di hưởng từ ông anh.*

**/* Tuy vậy, khi bắt đầu kể cho vợ nghe về Van Gogh, toàn thân Théo tưởng như đang bốc cháy, lời nói bất ngờ trở nên lưu loát, trong giọng nói như có tiếng nhạc. + Théo giảng giải cho Jo từng đường nét, từng tiết điệu, chi tiết nhỏ trong các bức tranh của anh đang rực sáng màu sắc trên các bức tường trắng. + Trong những dịp như vậy, cái nhìn sâu sắc của Théo về hội họa đã vượt xa hẳn các vấn đề cá nhân để nhận ra được mục đích cao cả mà Thượng Đế đặt để trước mặt người anh đầy năng lực sáng tạo. + Cũng ngay giây phút đó, Théo không nghĩ về Van Gogh như một người cùng huyết thống, mà là một vị khách hiếm có của cuộc đời; vị

khách quý báu với cái đầu tóc màu hung, dáng vẻ khiêm tốn được Thương Đế cho xuống trần gian để hoàn thành chức năng của một thiên tài hội họa mà Théo chỉ dám đứng nhìn xa xa với lòng kính trọng vô biên.

6.

Tháng Tư 1890, từ Camille Pissarro (mà toàn bộ tác phẩm của họa sĩ này đang được treo tại phòng triển lãm trên đại lộ Montmartre của công ty Boussod & Valadon do Théo quản lý), Théo được biết về Auvers-sur-Oise, một tỉnh nhỏ nằm trên bờ sông Oise, miền Nam nước Pháp, nơi nổi tiếng vì sự lưu trú theo từng thời kỳ khác nhau của các họa sĩ như Daubigny⁵⁵, Dupré⁵⁶, Guillaumin⁵⁷, Corot⁵⁸, Morizot⁵⁹, Daumier⁶⁰, Pissarro và Cézanne⁶¹.

*/ **Bác sĩ Paul Ferdinand Gachet**⁶² là bạn chung của tất cả các họa sĩ này, đang định cư tại đó, được tiếng là yêu nghệ thuật, thân cận và chữa lành được cho những người bị bệnh tâm thần. + Van Gogh bèn quyết định đi đến Auvers-sur-Oise với sự giúp sức của Théo và Pissarro.

*/ Trước khi rời Saint-Rémy, Van Gogh gom góp sức lực có được trong mùa xuân thứ ba ở Provence, vẽ thêm vài bức về các cánh hoa. + Cây cọ của ông di chuyển trên khung vải một cách đều đều như bộ máy đồng hồ quay theo nhịp điệu riêng của nó.

*/ Buổi sáng cuối cùng tại đây, tác phẩm **Sự Sống Dậy Ở Lazarus** (son dầu, 48.5x63cm) phỏng theo tranh Rembrandt, được thành hình nhanh chóng trong chỉ một ngày.

[]

XX.

(Paris, tháng 5/1890)

1.

Vào ngày 17/5/1890, quãng đời giam cầm trong dưỡng trí viện Maison de la Santé ở Saint-Rémy của Van Gogh chấm dứt. + Người gác cổng tiễn đưa họa sĩ ra tận Tarascon để từ đây ông đáp xe lửa về Paris.

⁵⁵ Charles Francois DAUBIGNY: họa sĩ & điêu khắc gia Pháp (1817--1878).

⁵⁶ Jules DUPRÉ: họa sĩ Pháp (1811--1889).

⁵⁷ Jean-Baptiste Armand GUILLAUMIN: họa sĩ Pháp (1841--1927).

⁵⁸ Jean-Baptiste Camille COROT: họa sĩ Pháp (1796--1875).

⁵⁹ Berthe MORIZOT: họa sĩ Pháp (1841--1895).

⁶⁰ Honoré DAUMIER: họa sĩ & điêu khắc gia Pháp (1808--1879).

⁶¹ Paul CEZANNE: họa sĩ Pháp (1839--1906).

⁶² Paul Ferdinand GACHET: Bác sĩ Pháp (1828--1909).

* / Khi nhìn thấy vẻ âu lo trên mặt em, Van Gogh cười to sáng khoái.
+ Ông nói với em: ***"Trừ ra nghệ thuật, còn cuộc đời không có gì đáng để quan trọng hóa nhiều như thế"***.

* / Hai anh em mừng rỡ đưa nhau về căn nhà của gia đình Théo, tọa lạc tại số 8 Cité Pigalle. + Jo và đứa con trai nhỏ đang đợi họ ở đó. + Van Gogh vội vã bế cậu bé Vincent vào lòng, kêu lên những lời ngây ngô hoan lạc. + Chỉ trong giây phút đó, vẻ sung sướng hiếm hoi mới thấy hiện ra rất rõ trên khuôn mặt nhà nghệ sĩ cô đơn. + Phần Jo lại tỏ ra ngạc nhiên thật sự. + Ông anh chồng ngoài đời và ông anh chồng qua các bức tranh chẳng khác nhau chút nào, ngoại trừ cái tai bị cắt. + Nghệ thuật vẽ chân dung của Van Gogh quả thật đã đạt đến hàng siêu đẳng.

* / Ngày hôm sau, Van Gogh viếng thăm công ty làm việc của em, xong thả bộ xuống Rue Laffitte, tới Durand Ruel, ghé qua mọi cửa hàng tranh, sau cùng đến thăm cửa hàng của “père” Tanguy.

+ Tại đây, Van Gogh gặp lại các người bạn cũ, Louis Anquetin, Toulouse-Lautrec⁶³ ... + Họ chuyện trò với ông bằng một thái độ khác, không còn những cái nhếch môi như thuở trước; đôi đũa ông theo cung cách nửa như thân mật, nửa như nghiêm trang tôn trọng, giống như với một người vừa trở về từ sau cuộc chinh phạt gian khổ trên phần đất lạ của ngoại bang.

+ Rồi theo thói quen ngày cũ, Van Gogh leo lên chuyến xe buýt Clichy-Odéon chạy ngang qua bờ sông Seine, tới vườn Luxembourg. + Từ đây, ông dùng một con đường tắt dẫn đến Saint Sulpice để tới nhà thờ Delacroix. + Paris vẫn còn mỉm cười với ông như đã làm cách đây bốn năm trước, một cách thân thiện, một cách khó hiểu. + Paris không phải là nơi dành cho những con người đơn giản, cũng chẳng đem cho Théo chút nào lợi ích. + Théo trông già hơn anh với những lo toan nghĩ ngợi, lúc nào cũng cứ hỏi xem anh có khoẻ không?

2.

Trong hai năm vắng mặt khỏi Paris, tên tuổi Van Gogh bắt đầu nổi dậy trong giới thưởng ngoạn Pháp, một phần nhờ vào sự cổ vũ nhiệt tình của Bernard. + Tột đỉnh trong nghệ thuật ăn khớp với sự thành công thứ nhất. + Octave Maus⁶⁴, một người chuyên tổ chức các cuộc triển lãm tranh tại Bruxelles, thủ đô nước Bỉ, đã đề nghị Théo mời Van Gogh gửi các bức tranh đi triển lãm. + Phần “père” Tanguy cũng muốn có thêm vài bức của Van Gogh để treo tại cửa hàng.

⁶³ Henri Marie Raymond de TOULOUSE-LAUTREC: Họa sĩ Pháp (1864--1901).

⁶⁴ Octave MAUS: Luật sư & nhà phê bình nghệ thuật Bỉ (1856--1919).

*/ **Tháng 1/1890**, trong một tạp chí xuất bản định kỳ của những nghệ sĩ phái Biểu Tượng, G. Albert Aurier⁶⁵, nhà phê bình hội họa sắc bén của tờ *Mercure de France* ở Paris, từng xem tranh Van Gogh tại nhà Théo, đã mở đầu dư luận giới thưởng ngoạn hội họa bằng loạt bài “*Người Nghệ Sĩ Độc Lập: Vincent Van Gogh*”, qua đó Aurier không ngớt lời tán dương tác phẩm và những khái niệm hội họa của Van Gogh.

*/ **Năm 1889**, những bức tranh của Van Gogh được treo tại cuộc triển lãm của *Những Họa Sĩ Độc Lập* ở Paris.

*/ Cũng lần đầu tiên, **tháng 1/1890**, bức *Giàn Nho Đỏ Ở Arles* (son dầu, 1888, 73x91cm), một trong sáu bức đưa đi triển lãm tại Bruxelles được bán ra với giá bốn trăm quan Pháp do một nữ họa sĩ người Bỉ mua. + **Đó là bức duy nhất được mua trong thời còn sinh tiền của Van Gogh.** + Dầu không có được vị thế mà Gauguin đã có từ cuộc thoái lui về vùng biển Thái Bình Dương, nhưng sự thấu hiểu tới tận đáy vùng Provence và những chủ đề có tính chất đổi mới của Van Gogh đã rất được hâm mộ bởi vài họa sĩ trẻ phái Biểu Tượng.

[]

XXI.

(5/1890 – 6/1890)
(Auvers-sur-Oise)

1.

Ngày 20/5/1890, Van Gogh đến Auvers-sur-Oise. + Thoạt tiên ông cư ngụ trong quán trọ của ông Arthur Gusatve Ravoux, rồi sau đó đặt mình dưới sự chăm sóc của bác sĩ Gachet. + Thái độ thân mật cộng với lòng hâm mộ nghệ thuật của bác sĩ đã làm cho Van Gogh cảm nghe thoải mái. + Bác sĩ Gachet tỏ ra thẩm thấu được các bức tranh Van Gogh. + Điều này dễ hiểu, bởi vì theo bác sĩ, tác phẩm Van Gogh đồng nghĩa với thiên nhiên, một môn học mà ông từng nghiên cứu say mê.

*/ Bác sĩ có thói quen mỗi tuần vài lần đều mời Van Gogh dùng cơm tối. + Dù rằng bác sĩ uống rượu rất ít nhưng luôn luôn trên bàn ăn đều có hai loại ly, cái nhỏ để uống Bordeaux, cái lớn để uống Burgundy. + Những nghi thức ruòm rà này chỉ để tỏ lòng tôn trọng đối với vị khách.

*/ Van Gogh không ưa xa xỉ trong các bữa ăn tối của bác sĩ. Có lần ông bảo thẳng rằng thay vì tiếp đãi ông hoang phí như thế, bác sĩ nên để dành tiền vào việc mua vài cái khung lộng các bức tranh tuyệt diệu của Pissarro –lúc ấy đang dựng lán lóc trong xó phòng—trang trọng treo lên thì hơn!

⁶⁵ Goerge Albert AURIER: nhà văn & phê bình nghệ thuật Pháp (1865--1892).

*/ Dù vậy, tại Auvers, một thời kỳ sáng tạo mãnh liệt lại mở ra trong sự nghiệp Van Gogh. + Tại đây, hơn bất cứ giai đoạn nào từ trước, Van Gogh hiện diện như một người nghệ sĩ tự tin và vui vẻ, tính khí đã thấy hiện rõ sự hòa đồng xã hội.

*/ ***Trong hai tháng cuối cùng của một định mệnh bi tráng, sức sáng tạo của họa sĩ đã đạt tới độ rất cao, hơn cả thời kỳ ở Nuenen. + Chỉ trong 69 ngày mà Van Gogh vẽ ra được hơn 80 bức sơn dầu, trung bình mỗi ngày hơn một bức.***

*/ Ông say sưa không ngớt với màu sắc, sơn cọ, và lần lượt cho chào đời những bức tranh mang giá trị vĩnh cửu. + Ông vẽ độ 30 bức chân dung của bác sĩ Gachet; cô con gái bác sĩ –Marguerite Gachet—và những người trong tỉnh Auvers-sur-Oise. + Vẽ bờ sông Oise; cánh đồng lúa mì vàng ói; đất đai vùng Auvers trong cơn mưa. + Ông vẽ *ngôi giáo đường hiu quạnh; người đàn bà nhà quê trẻ tuổi; các mái nhà; các túp lều; cánh đồng lúa dưới bầu trời đầy mây; những bước chân trên con đường làng; những nông trại; khu rừng nhỏ; ngôi nhà của cha Pilon.* v.v. + Đối với các thanh thiếu niên và những trẻ em, biểu tượng cho đời sống lạc quan, hạnh phúc, Van Gogh thấy thích thú hơn bao giờ.

*/ Bức ***Chàng Tuổi Trẻ Với Cánh Hoa Bắp*** (sơn dầu, 39x30.5cm) diễn tả *một thanh niên tóc tai bờm xờm, ngậm cánh hoa bắp ngang miệng với nụ cười rộng mở, rõ ràng cho thấy là không một bức tự họa chân dung nào của Van Gogh có thể đối xứng được với nét khoai hoạt của người thanh niên trong bức tranh.*

*/ Không có dấu hiệu gì cho thấy sự chán nản, tuyệt vọng hay một linh cảm về cái chết bất ngờ thời gian hai tháng cuối cùng ở Auvers. + Cũng không bức nào dịu xuống trên cường độ màu sắc, dù rằng trước kia ông đã phát biểu ý định trở về với cái đĩa màu nhẹ nhàng của lối vẽ khi còn ở miền Bắc. + Phẩm chất của giai đoạn cuối cùng này thì không đều nhau. + Thình thoảng cây cọ ông trở nên rối loạn, vượt ra ngoài thể thức và đượm nhiều tính chất thất thường tùy hứng. + Các nhân dáng và vật thể đôi khi nổi lên cuộn cuộn như biển cả và di động với nét run run sần sệt như thể tay cọ họa sĩ đang bị ảnh hưởng bởi một cơn gió tạt qua lúc ấy –(ví dụ bức ***Ngôi Nhà Thờ Auvers***, tháng 6/1890, sơn dầu, 94x75.4cm; ***Chân Dung Bác Sĩ Gachet***, tháng 6/1890, 68x 57cm).

*/ Ông tìm kiếm các chủ đề thích hợp trong những cấu trúc thân thuộc như bức tuyệt diệu ***Phong Cảnh Với Xe Ngựa Và Xe Lửa*** (6/1890, sơn dầu, 72x90cm) được vẽ giống như bức ***Cánh Đồng La Crau*** trước kia (tháng 4/1889) với cái nhìn có tầm rộng của các cánh đồng nhỏ đang gặt hái.

*/ Bức ***Những Con Quạ Trên Đồng Cỏ*** (7/1890, sơn dầu, 50.5 x 100.5 cm) được vẽ trên tấm canvas dài, mỏng, phô bày *khoảng không*

gian rộng lớn của vùng đồng cỏ Auvers với viễn cảnh trống trơn không có hình ảnh con người, **mà nền đất và những con quạ đen trên khung vải gợi nên điểm gỗ**, là một sáng kiến mới và không được kể là có liên hệ với sự tự tử tuyệt vọng về sau của Van Gogh.

*/ Đó là tất cả kết quả sáng tạo mãnh liệt được phô bày lần cuối trong cuộc đời bi tráng của nhà nghệ sĩ lớn.

*/ Trong một lá thư gửi đi từ Auvers, Van Gogh viết cho Théo rằng: “Anh sẽ trả lại tiền cho em, hoặc là trả cho em linh hồn của chính anh.”

2.

Ngày 8/6/1890, Théo cùng vợ con từ Paris đến Auvers-sur-Oise thăm anh. + Đó cũng chính là một trong những ngày hạnh phúc hiếm hoi của Van Gogh. + Auvers, một vùng nhỏ mang tính chất êm đềm giống như Arles, nhưng không xa bao nhiêu với sự nhộn nhịp của Paris, (gợi được ý niệm gần gũi Théo) là nơi chôn lý tưởng mà Van Gogh cảm nhận rằng có thể xoa dịu giùm ông những nỗi đảo điên trong nội tâm sâu kín. + Ông bắt đầu nghĩ đến sự định cư tại đây.

3.

Thời gian này, Théo thường xuyên bị rơi vào những cơn khủng hoảng tài chính. + Sự trở về Paris của ông anh đã góp phần thêm vào nhiều mối lo nghĩ hiện tại của Théo. + Trong lá thư gửi một người bạn, Théo đã viết: *“Tôi làm việc cật lực suốt cả ngày dài vậy mà vẫn không thể giữ cho vợ tôi khỏi lo lắng về tiền bạc...”* + Những người điều hành công ty Boussod & Valadon nhận định về Théo như một người thất bại trong thương trường. + Théo bắt đầu có tư tưởng di cư sang nước Mỹ.

*/ Hẳn nhiên, những ý nghĩ của em, Van Gogh cũng nhận ra. + Khi thấy Théo chậm trễ trong việc trả tiền nhà trọ cho ông, đồng thời hủy bỏ chuyến du lịch mùa hè sang Hòa Lan thăm gia đình Jo, Van Gogh bắt đầu cảm biết ra cái gánh nặng tài chính mà bấy lâu đôi vai Théo đã đưa ra gánh đỡ. + Trên những buồn bã của em, Van Gogh tự thấy có trách nhiệm với con người mà ông yêu thương nhất, nhưng không biết làm gì để chia xẻ ngoại trừ những lời khuyên Théo nên đưa cả gia đình rời bỏ Paris mà về sống ở Auvers.

*/ Những lá thư ông gửi Théo chỉ toàn mang một luận điệu: *“Anh sợ rằng cá nhân anh đã là nguyên nhân cho mọi nỗi đau khổ của em...”* và đâm nghĩ ngợi nhiều đến một hành động có thể giúp Théo, cũng như chính ông sẽ được đền bù. + Cái giá danh vọng phải được trả bằng cái chết, dù chỉ là cái chết của một thân xác con người mang tên Vincent

Van Gogh. + Trên một nghĩa khác, Van Gogh muốn rằng cái chết đó cũng là cách diễn tả nỗi ao ước **được làm việc chung với em trai.**

*/ Dù sao, cũng khó thể phủ nhận rằng sự tự tử của Van Gogh đã nảy sinh từ ý tưởng “*không muốn tạo thêm gánh nặng cho em*”, bởi vì điều ấy rõ ràng đã xảy ra đúng vào thời điểm nguy ngập tài chính của gia đình Théo.

*/ Đặc biệt kể từ tháng Hai 1890, Van Gogh không bị trở bệnh lần nào và trong cơ thể cũng không đưa ra chút biến chứng báo hiệu cho một lần lên cơn kế tiếp, như trước kia.

□

XXII.

(7/1890, Auvers-sur-Oise)

1.

Khi người ta trang trí tòa thị sảnh thành phố để chuẩn bị mừng lễ độc lập 14/7, Van Gogh vẽ bức ***Tòa Thị Sảnh Auvers Trong Ngày 14/7/1890*** (sơn dầu, 72x93cm) với những lá cờ màu xanh da trời, trắng và đỏ, cùng những dãy đèn lồng đầy màu sắc treo tòn teng bởi những sợi giây dài thậm thụt. + Có chút gì của Monet và Pissarro trong ấy. + Nền bức tranh được phân ra bởi những đường cọ nhỏ thẳng hàng đều đặn. + Không bức nào trước đó của Van Gogh lại có cái vẽ cân xứng với nhau như vậy.

*/ Ngày 24/7/1890, lần đầu tiên được cho phép nhìn thấy bức tranh, bác sĩ Gachet kêu lên rằng nếu bất cứ ai nhìn vào đó, sẽ không cưỡng được ý muốn hát lên bài ca Marseillaise huy hoàng để vinh danh cái hiệu lực mạnh mẽ mà bức tranh đã tạo ra cho họ. + Ông quả quyết rằng nó phải được treo ở bảo tàng viện Louvre, hoặc hơn nữa, trong đền Panthéon, mới xứng đáng với giá trị của nó. + Và tuyên bố, tác phẩm của Van Gogh có địa vị rất cao so với những tác phẩm của Camille Pissarro. + Van Gogh không trả lời.

*/ Ngày 25/7/1890, họa sĩ quay lại nhà ông Gachet.

*/ Trong câu chuyện, Van Gogh thao thao đề cập đến những “*cái nơ*” mà con người có bốn phân phải đáp đền cho nghệ sĩ, đặc biệt là những nghệ sĩ lão thành như Pissarro. + (Có một vẽ gì rất lạ trong cách nói của Van Gogh khi ấy, bác sĩ về sau nhận xét). + Van Gogh bày tỏ tiếp: “*Dù thế nào chăng nữa, bác sĩ cũng phải có những cái khung cho các bức tranh của Pissarro và luôn cả tranh Cézanne.*”+ Trong giọng điệu họa sĩ, bác sĩ Gachet nhận ra nỗi nài xin của một đứa trẻ. + Ông bèn đối đáp, phân tích vài điều về những trạng thái tình cảm của giới nghệ sĩ

mà ông từng có kinh nghiệm quen biết, nhưng cũng hứa sẽ cho mời người thợ mộc đến đóng các tấm khung.

*/ **Ngày tiếp đó**, Van Gogh trở lại, đi thẳng vào phòng khách nhà bác sĩ. + Nơi đây, những bức tranh Pissarro vẫn còn nằm im thiếu nã trong góc như cũ. + Điều này tác động sâu xa tâm hồn họa sĩ. + Van Gogh nổi giận lắm lắm: *“Chỉ những kẻ hèn hạ mới cư xử như thế! Camille Pissarro, một người anh lớn của các họa sĩ!”* + Đôi mắt Van Gogh đỏ rực lên. + Ông bác sĩ bé nhỏ không dám nói gì. + *Trước mặt ông không phải một nghệ sĩ, mà là một kẻ sẵn sàng nổi loạn.* + Khuôn mặt căng thẳng, *“Bạn ơi!”*, bác sĩ lắp bắp kêu lên. + Van Gogh nhìn chòng chọc vào ông, xong cất tiếng cười khô khan và quay lưng bỏ đi.

*/ **Ngày 27/7/1890**, Van Gogh mượn khẩu súng lục của một người quen, lấy cớ rằng muốn bắn đàn quạ, rồi đi ra cánh đồng. + Tại đây, Van Gogh tựa mình vào một thân cây, giơ súng bắn vào mạn sườn của mình, rồi tự lê lét trở về quán trọ.

*/ Đó là ngày Chủ nhật thứ nhì sau ngày lễ độc lập 14/7.

*/ Khi không thấy Van Gogh đến dùng cơm tối, bác sĩ Gachet cho người đi tìm thì khám phá rằng Van Gogh đã bắt đầu lạc cả ý thức vì máu ra nhiều quá. + Lúc có thể nói được, điều đầu tiên là Van Gogh hỏi về cái ống điều của mình. + Bấy giờ bác sĩ quyết định không mổ lấy viên đạn ra khỏi thân hình Van Gogh để tạm thời cứu vãn mạng sống họa sĩ. + Xong, viết một lá thư khẩn cho Théo. + Nhưng bởi vì Van Gogh chẳng cho biết địa chỉ thật của Théo, và cũng bởi chính bác sĩ chẳng muốn gây ồn ào dư luận, nên ông đành gửi đến công ty Boussod & Valadon. + Vì vậy, cho mãi đến sáng ngày hôm sau, Théo mới nhận được hung tin.

2.

Lúc Théo đến Auvers thì Van Gogh đã được đặt nằm yên trên giường, không tỏ vẻ gì đau đớn. + Bác sĩ Gachet xem ra rất hy vọng. + Ông không tin một con người đầy nghị lực như Van Gogh lại có thể bị hủy hoại bởi chỉ một vết đạn nhỏ.

*/ Riêng Théo thì hốt hoảng ra mặt khi biết được vết thương anh mình quả là nghiêm trọng. + Có vài mạch máu bị soi lủng.

*/ Nhưng rồi, mọi phương pháp cứu chữa đều không còn cần thiết trước sự từ chối dứt khoát của Van Gogh. + ***Nhà nghệ sĩ lớn đã quyết định từ giã trần gian.***

*/ Khi còn lại một mình với em trai, Van Gogh đã nói lên rất nhiều tâm sự sâu kín mà ông tin rằng ngoài Théo, chẳng ai có thể hiểu:

“Théo, thực sự em muốn gì? Anh sẵn sàng yêu thương tất cả mọi người. Nhưng có phải là điều kỳ dị không khi mà chẳng bất cứ ai trong số anh từng gặp, lại có thể ưa thích được anh? Hẳn em sẽ nghĩ rằng nói như thế có vẻ tự phụ, nhưng thật vậy, không ai ưa anh hết. + Luôn cả em, Théo, dù rằng em đã làm tất cả mọi điều tốt cho anh. Nhưng tại sao em lại tốt với anh như vậy? Em thấy, đó là điều làm cho anh rất khó chịu. + Anh biết rõ rằng em ‘muốn’ thương yêu anh và có lẽ kể từ ngày mai anh chết đi, em sẽ còn thương yêu anh nhiều hơn, nhiều đến nỗi điều ấy có thể giết em chết. + Nhưng giờ phút nào anh còn sống, anh cũng biết tự trong nội tâm, em vẫn còn đối kháng với anh. Em luôn luôn vui sướng nếu anh quay lưng lại. Anh nhận thấy có điều gì đó làm cho em bị bức rức mỗi khi có anh hiện diện. Nào, đừng nên chối bỏ sự thật. Anh không hiểu tại sao anh lại không thể tự che giấu sắc diện và những điều thiện cận để làm cho em phải khó chịu bức bối...”

*/ Van Gogh nói nhiều, nhiều lắm những lời sâu kín tận đáy lòng như thể không bao giờ còn cơ hội bày tỏ. + Đây là giây phút tốt nhất cho sự cận kề của hai anh em. + Mọi nỗi niềm bấy lâu đè nặng theo cái mặc cảm là gánh nặng cho em, được Van Gogh tuôn ra lần cuối với con người ông yêu thương nhất.

*/ Cứ vậy, Van Gogh miên man bày tỏ và Théo trang trọng lắng nghe.

*/ Sau cùng, bác sĩ Gachet bước vào buộc Van Gogh phải nằm im (đến lúc ấy, bác sĩ vẫn tin rằng vết đạn không thể làm cho Van Gogh chết) nhưng Van Gogh trả lời rằng sự chuyện trò với em giúp ông thấy khoẻ hơn. + Họa sĩ hỏi thăm về Jo cùng cậu nhỏ Vincent và được biết là cả hai đã trở về Hòa Lan vài ngày trước đó.

*/ Théo vẫn ngồi lại trong phòng, chờ đợi và hy vọng sự tiến triển khá hơn cho bệnh trạng Van Gogh. + Họa sĩ bèn nhờ em trai viết cho Gauguin ít chữ, luôn cả cho chàng họa sĩ trẻ Bernard. + Bởi vì Gauguin thích một trong những bức **Các Cô Gái Vùng Arles**, và Bernard thích bức **Hoa Mặt Trời** nên Van Gogh dặn dò em phải trao lại hai bức ấy cho hai người bạn.

*/ Để Van Gogh có thể tĩnh dưỡng chút ít, Théo bỏ đi ra ngoài một tiếng đồng hồ. + Khi ấy trời rất tối. + Théo đứng nơi hành lang nhà trọ, lắng nghe qua các cành cây, tiếng gió buồn rít lên những âm thanh lạnh lẽo. + Có một lần Théo ngã xuống trên sàn gạch vì quá mệt, và cứ vậy mà quỳ trên hai gối với nỗi thương tâm tràn ngập trái tim.

*/ Khi quay trở lại phòng Van Gogh, Théo thấp đèn sáng hơn theo lời nài xin của anh. + Nét sơn trên những bức tranh mới nhất vẽ cánh đồng gần Auvers còn quá mỏng, nhưng các đường cọ cho con đường làng xem

ra dày đặc. + ***Khu Vườn Dưỡng Trí Viện, Ru Con, những bức Hoa Mặt Trời, cánh đồng vùng Arles, những cô gái xứ Arles, bức chân dung Van Gogh với cái tai bị cắt...*** những tác phẩm giống như các chàng trai khoẻ mạnh trước cảnh sắc uy nghi của vũ trụ.

*/ Théo dựng chúng sát tường, lùi lại, xem xét từng bức một cách cẩn thận. + Xong, cầm cây đèn, ông quỳ xuống trên sàn nhà để có thể nhìn cho chính xác hơn.

*/ Các tác phẩm này, Théo đã biết. + Một lần đến Arles, ông được nhìn thấy chúng tại căn nhà màu vàng, nhưng chỉ trong vài phút. + Lần khác, cũng trong căn nhà màu vàng, Théo lại ngắm nghía chúng hàng nhiều giờ. + Bây giờ, hình như có điều gì bất thường đã xảy ra trên chúng? + *“Phải chăng trí não mình đã hóa thành rồ dại, hay phải chăng mình đang mơ?”* Théo tự hỏi. + Thật, không phải một, mà là tất cả mọi bức tranh được vẽ ra trong thời kỳ ở Arles dường như thay đổi hẳn. + Chúng làm đầu óc Théo đảo lộn, giống như người tài xế tồi tệ đột nhiên thắng chiếc xe lại khiến cho những hành khách ngã lăn ngay trên chỗ của họ. + Tư tưởng Théo bị chụp nhanh ngay khi tia mắt vừa nhìn đến những màu sắc. + Chúng rất mạnh nhưng chẳng chút nào mang tính cách hung bạo.

*/ Một lần nữa, những bức tranh tác động trái tim Théo sâu sắc và đem ông đến gần sát với trái tim của con người đã sáng tạo ra chúng. + Hơn bất cứ khi nào trước đó, Théo bỗng dưng cảm nhận và hiểu được rất rõ nghệ thuật Van Gogh. + Suốt cuộc đời, tất cả những gì người anh tài hoa điên loạn nhắm vào chỉ là như thế thôi.

*/ Trở lại bên anh, đôi mắt Théo sáng ngời các màu sắc phô bày trong ấy. + Hai anh em cùng nhìn vào các tác phẩm và hút thuốc lá. + Về xúc động cực độ, Théo hăng say bày tỏ:

“Vincent ạ, Thương Đế cho anh nhiều hơn là đầy đọa anh trên những khốn cùng mà anh đã nhận chịu. Tuy nhiên, ngay cả sự khốn cùng cũng biến thành niềm hạnh phúc của anh trong nghệ thuật. Có những lúc anh đến gần kẻ khác mà chẳng nhận được sự âu yếm nào từ họ, ngay cả với em, anh cũng không tin rằng em thương yêu anh ghê gớm. Nhưng các tác phẩm của anh, chúng chính là những vòng tay ôm ghì anh âu yếm nhất. Đó là ân sủng lớn mà Thương Đế đã dành cho anh.”

*/ Trên con đường định mệnh riêng, có nhiều người bước đi giữa nỗi hân hoan và niềm đau khổ. + Cũng có người cứ thơ thẩn suốt mọi nơi trong tâm trạng trống rỗng hay những tiếng thở dài. + Những con người ấy cuối cùng rồi cũng xảy chân trong một xô tời nào, không ai biết đến. + Họ càng nhỏ bé hơn trước nữa và cứ thế mà trú ẩn trong sự vô dụng tầm thường.

**/ Nhưng còn anh, qua tác phẩm, anh đã vạch được những luống rãnh vĩnh cửu để dẫn ra cho các thế hệ đi sau biết bao nguồn suối mát. + Nỗi thống khổ của anh to lớn bao nhiêu thì cái sức mạnh hoan lạc của những bước chân càng nhiều hơn bấy nhiêu trong cuộc hành trình cô đơn.*

**/ Trên mảnh đất mà anh đã dầy công vạch ra những luống rãnh ấy, anh bước đi thênh thang như người thợ gặt gieo hạt giống tốt xuống trên cánh đồng đã nhiều lần cày xới. + Miếng bánh mì anh ăn có lẽ là cay đắng. + Con người đối xử với anh có lẽ tệ bạc. + Và luôn cả Thượng Đế có lẽ cũng đã đổ lên trên anh quá nhiều thử thách. + Nhưng còn tác phẩm anh, những công trình sáng tạo bằng tim óc mà anh đã lưu lại đằng sau, sẽ vĩnh cửu in dấu những cái gì khổ đau anh đã trải. + Tiếng đập bên trong lồng ngực anh có khi sẽ tắt, nhưng tiếng đập trong các bức tranh của anh mãi mãi không bao giờ ngừng”.*

**/ Théo ngưng nói, rời chiếc ghế bên cạnh giường Van Gogh, đến trước các giá vẽ. + Van Gogh nhìn theo sau lưng em, vẻ kinh ngạc. + Chưa từng bao giờ Théo nói với ông những lời nồng nàn như thế. + Théo, con người rất được ông thương quý, và cũng là kẻ nhiều nhất trên đời đã thực sự hiểu biết ông.*

**/ Đột nhiên, Théo run rẩy rồi té xuống hẫ trên nền gạch, hai bờ môi phát ra từng tiếng một : “Không bao giờ nữa, anh yêu dấu ạ. Không bao giờ chúng ta còn gần nhau nữa. Ôi lạy Chúa, xin cứu giúp!”*

**/ Ông nằm dài trên sàn, đầu tựa sát giường anh.*

**/ Nhưng Van Gogh không còn hiểu gì nữa những điều em đang làm hay nói. + Có một vầng mây đen đỏ ập xuống trên ông.*

**/ Khi Théo nhồm dậy bên anh, Van Gogh hồi tỉnh chút ít, nói nhỏ: “Sự đau khổ sẽ không bao giờ chấm dứt.”*

**/ Rồi ông thều thào bằng tiếng Hòa Lan: “Zo’o’ heen kan gaan”, ngụ ý rằng muốn được đưa “về nhà”.*

**/ Đó là những lời cuối cùng nhà nghệ sĩ vĩ đại đã nói với em trai. + Ông chết lúc 1:30 sáng ngày 29/7/1890, cái chết mà ông chủ tâm hành động, có người em yêu thương duy nhất hiện diện cạnh bên.*

*

**

**/ Théo cứ vậy, ngồi lặng bên xác anh, khuôn mặt tê dại, có ý định chờ sáng rồi mới đi tìm bác sĩ. + Nhưng màu sắc trên các bức tranh không đợi cho đến khi bình minh tới. + Màu xanh da trời tươi mát, màu trắng tinh khiết, màu đỏ huy hoàng, màu vàng rực rỡ, màu gạch gay gắt, màu lúa non e ấp... rồi màu xanh lá cây âm áp, màu hồng mơn mớn, màu cam chói lọi, màu son tươi thắm, màu xám dịu dàng, màu đen tuyệt vọng, màu tím buồn bã... tất cả như rộ lên từ những bức tranh, đồng cất*

cao bài ca tiễn biệt linh hồn con người đã cấu tạo nên chúng. + Căn phòng nhỏ trong quán trọ của ông Arthur Gustave Ravoux ngời sáng khúc hoan ca màu sắc. + Nơi đây, nhà nghệ sĩ vĩ đại đã ghi dấu quãng đời mãnh liệt cuối cùng, và cũng nơi đây, ông đã ra đi, để lại vài trong số rất nhiều đứa con tinh thần làm cho tên tuổi ông thiên thu còn sống mãi với thế gian.

3.

Ngày kế tiếp, 30/7/1890, lễ an táng Van Gogh được cử hành tại Auvers-sur-Oise. + Emile Bernard có mặt tại đám tang, đã viết kể cho nhà phê bình G. Albert Aurier hay như sau:

“Ngày thứ Tư 30/7/1890, tôi đến Auvers khoảng 10 giờ sáng. + Théo, em trai Van Gogh đã có mặt ở đó với bác sĩ Gachet, luôn cả ‘père’ Tanguy nữa. + Quan tài đã đóng nắp. + Tôi đến quá trễ nên không được nhìn mặt lần cuối con người mà ba năm trước đây đã giã biệt tôi với nỗi hy vọng tràn trề.

**/ Tất cả họa phẩm sau cùng của Van Gogh được treo trên các bức tường, chung quanh quan tài; màu sắc rực rỡ tỏa ra như một vùng hào quang bao lấy con người đã đem cho chúng sự sống. + Một tấm vải toàn trắng phủ kín linh cữu, trên đặt rất nhiều hoa hướng dương mà Van Gogh vô cùng yêu thích. + Rất đông quan khách tham dự đám tang, đa số là nghệ sĩ, phần còn lại là láng giềng của Van Gogh, những người gặp ông vồn vện một hay hai lần nhưng rất yêu mến ông vì sự tử tế tốt bụng của ông.*

**/ Lúc ba giờ chiều, quan tài được khiêng ra xe tang bởi những người bạn. + Một vài kẻ có mặt đã khóc. + Théo Van Gogh, người hết lòng yêu thương tôn kính và giúp đỡ anh trong những phần đấu nghệ thuật cũng như sự độc lập của Hội Họa, không ngừng thôn thức và rồi gục xuống bên huyệt mộ. + Ngày hôm ấy, rõ ràng là Van Gogh đã được dành cho quá nhiều cảm mến đến không ai có thể nghĩ rằng trong đời ông chưa từng được hạnh phúc lấy một lần.*

**/ Bác sĩ Gachet cố gắng trình bày những đặc điểm của Van Gogh, nhưng chính bác sĩ cũng đang khóc nức nở, thành ra chỉ có thể nói lấp bắp những lời vĩnh biệt không rõ ràng với người quá cố. + Bác sĩ nhắc lại mục đích cao cả cùng các thành quả trong đời Van Gogh. + Ông cũng nói đến cảm tình rất lớn dành cho người bạn cũ dù rằng chỉ mới gặp nhau thời gian ngắn. + Bác sĩ nói: ‘Van Gogh là người thành thật và là một nghệ sĩ vĩ đại. + Cuộc đời ông chỉ bị chiếm hữu bởi hai điều: lòng nhân ái và nghệ thuật. + Nghệ thuật có ý nghĩa đối với Van Gogh hơn tất cả mọi thứ trên đời và tên tuổi ông sẽ sống mãi vì nó.’*

**/ Sau đó, chúng tôi từ giã nhau.”*

/* dịp này, Bernard cũng ghi lại một cái nhìn riêng ông vào năm 1893 qua bức tranh *Đám Tang Vincent Van Gogh Tại Auvers*** (sơn dầu, 73x93cm). + Trong số tất cả những nghệ sĩ Van Gogh từng giao thiệp, Bernard là người thân nhất với ông.

□

XXIII.

(8/1890 – 1/1891)

Tháng 8–9/1890, được Bernard giúp sức, Théo đã tổ chức một cuộc triển lãm các tác phẩm Van Gogh trong căn nhà của Théo ở khu Montmartre, Paris. + Đúng như sự dự đoán của họa sĩ trước khi tự sát, danh tiếng Van Gogh bắt đầu nổi lên.

/* Tuy nhiên, người mà Van Gogh nhắm vào để trao tặng cho thì lại không bao giờ thừa hưởng được cái kết quả đem lại từ sự tự sát bi thương ấy: + *Hai tháng sau cái chết của anh, Théo bắt đầu bị lâm vào chứng cuồng trí và không thể nào hồi phục.*** + Ông được đưa về Hòa Lan. “*Sự đau đớn theo anh Vincent sẽ còn lưu lại mãi trong tâm hồn con*”, Théo đã nói với mẹ như thế.

/* **Sáu tháng, sau khi Van Gogh qua đời, **ngày 25/1/1891 ở Utrecht, Hòa Lan, đến lượt Théo gục ngã.** + Quan tài Théo được đưa đến Auvers-sur-Oise, chôn cạnh nấm mồ Van Gogh trong nghĩa trang của ngôi nhà thờ nhỏ ở Auvers.

**/* Sự liên hệ đặc biệt khác thường giữa hai anh em Vincent và Théodoré Van Gogh đã được nhìn rõ khi còn sống, nay lại càng chứng minh mật thiết hơn trong giấc ngủ ngàn thu.

Trần Thị Bông Giấy

(Viết xong ngày 9/10/1992,

đúng sinh nhật lần thứ 5 của Âu Cơ).

** Xuất bản lần đầu trong Tài Hoa Mệnh Bạc Tập I,
NXB Văn Uyên, San Jose California Oct. 1992.*

**/ Edited lần II tại San Jose, Mar. 2/2009.*

**/ Edited hoàn hảo lần cuối tại nhà Tuyên, số 10 Nguyễn Biểu Dalat,
Thứ Năm June 17/2016
(Kỳ nghỉ hè VN cuối cùng với Âu Cơ).*

□

Tài Liệu Tham Khảo:

- */ *“La vie de Van Gogh”*, (H. Perruchot)
(Editions Hachette, 1955).
 - */ *“Vincent van Gogh”*. (Clarke & Sherwell)
(Phaidon Press Edition. 1941)
 - */ *“Van Gogh, a self-Portrait.”* (W.H. Auden.)
(E.P. Dutton & Co., Inc. New York. 1963)
 - */ *“Vincent van Gogh”*. (J.Meier-Graefe)
(Editions Albin Michel, 1964).
 - */ *“Qui était Van Gogh?”* J. Lemayrie.
(Skira Genève, 1968)
-